

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013 – 2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Šárka Matasová

**Klasifikace slovních druhů v současné spisovné češtině,
algoritmus poznávání slovních druhů na 1. st. ZŠ
a speciálních škol**

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2013 – 2015

DIPLOMA THESIS

Šárka Matasová

**Classification word classes in actual literáty czech language,
algorithm cognition word classes of first degrec primary
schoul and special schools**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 30. 1. 2015

Šárka Matasová

Poděkování

Ráda bych tímto způsobem upřímně poděkovala vedoucímu práce panu Prof. PhDr. Karlu Kamišovi, CSc., za odborné vedení, cenné rady, připomínky a zejména ochotu a trpělivost při vypracování diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se v teoretické části zabývá klasifikací slovních druhů. V práci je definováno, kolik slovních druhů vyděluje současná spisovná čeština, také že se slovní druhy rozdělují na ohebné a neohebné. Dále jsou podrobně rozebrány jednotlivé slovní druhy, které jsou doplněny didaktickými doporučeními. Připomenuta je podstata slovních druhů a neopomenuté jsou přechody mezi slovními druhy. V závěru teoretické části jsou uvedeny citace z rámcového vzdělávacího programu z oblasti mluvnice základních škol, praktických škol a speciálních škol. Citace jsou mezi sebou porovnávány a je k nim uveden komentář.

V praktické části diplomové práce jsou prezentovány výsledky dotazníkového šetření, které proběhlo u žáků základních škol na druhém stupni. Přináší zjištění o znalostech, žáků základní školy, o slovních druzích. Dále jsou uváděny cvičení z učebnic českého jazyka pro žáky základní školy. Cvičení jsou porovnávány mezi sebou a komentovány. V závěru praktické části jsou popsány ukázkové hodiny výuky českého jazyka, slovních druhů, na základní škole a také na praktické škole.

Klíčové pojmy

Cvičení na slovní druhy, didaktická doporučení, dotazník šetřící znalosti slovních druhů, klasifikace slovních druhů, pedagogické metody, pedagogické přístupy, pedagogické přístupy v hodině českého jazyka, podstata výuky slovních druhů, prostředky vzdělávání v oblasti českého jazyka, rámcový vzdělávací program, rozdíly výuky českého jazyka podle druhu školy, školská soustava.

Annotation

This thesis deals with classification of parts of speech at the theoretical part. It is defined at the thesis how many parts of speech modern literary Czech language separates (determines). It also defines that there are flexible and inflexible (rigid) parts of speech. Further there is detailed analysis of different parts of speech, which are accompanied by didactic recommendations. The essence of parts of speech is also observed, as well as an existence of transitions between parts of speech. At the end of the theoretical section there are quotes from the Framework educational program in the field of basic grammar schools and special schools. Quotes are compared with each other and comments are also added to the comparing.

The results of survey are presented in the practical part of the thesis. Survey was carried out with primary school pupils, who study at second grade. The survey presents the level of knowledge of elementary school students about parts of speech. Further exercises from the Czech language textbooks for primary school pupils are shown. These exercises are compared to each other and are accompanied by comments. At the end of practical part there are examples of lessons of Czech language, lessons about parts of speech at the elementary school both with and without inclusion of student, as well as at practical school.

Key words

Classification of speech, didactic recommendations, difference shall Czech language lessons by type of school, essence of study of parts of speech, exercises for speech, general curriculum, means of education in the Czech language, means of study at the field of Czech language, pedagogical approaches, pedagogical approaches at the teaching of Czech language, pedagogical approaches, pedagogical approaches in the Czech lessons, pedagogical methods, questionnaire saving knowledge of speech, school system, teaching methods, the essence of the teaching of speech.

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 KLASIFIKACE SLOVNÍCH DRUHŮ V SOUČASNÉ SPISOVNÉ ČEŠTINĚ	11
1. 1 Podstatná jména (substantiva).....	15
1. 2 Přídavná jména (adjektiva)	19
1. 3 Zájmena (pronomina).....	20
1. 4 Číslovky (numeralia).....	24
1. 5 Slovesa (verba).....	27
1. 6 Příslovce (adverbia)	32
1. 7 Předložky (prepozice)	35
1. 8 Spojky (konjunkce)	37
1. 9 Částice (partikule)	39
1. 10 Citoslovce (interjekce)	40
2 PŘECHODY SLOVNÍCH DRUHŮ	42
3 RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY	45
PRAKTICKÁ ČÁST	48
4 NEJVYSKYTOVANĚJŠÍ PROBLÉMY VE VÝUCE ČESKÉHO JAZYKA	48
5 POROVNÁNÍ UČEBNIC ČESKÉHO JAZYKA PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	50
6 SESTAVENÉ CVIČENÍ NA OPAKOVÁNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ	84
7 DOTAZNÍK ZJIŠŤUJÍCÍ ZNALOST SLOVNÍCH DRUHŮ, ŽÁKŮ DRUHÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	87
8 HODINA ČESKÉHO JAZYKA V MALOTŘÍDNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLE.....	93
9 HODINA ČESKÉHO JAZYKA NA PRAKTICKÉ ŠKOLE.....	96
10 DRUHY VÝUKOVÝCH PROGRAMŮ NA PROCVIČOVÁNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ	97
ZÁVĚR	99

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	102
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	107
SEZNAM PŘÍLOH.....	109

ÚVOD

Diplomová práce se bude zabývat klasifikací slovních druhů v současné spisovné češtině a algoritmem slovních druhů na 1. stupni základních a speciálních škol. Slovní druhy v současné spisovné češtině je velice zajímavé a rozsáhlé téma. Mateřský jazyk je nejpoužívanější prostředek dorozumívání každého jedince. Se slovními druhy se žák intuitivně setkává v předškolním věku. Již na druhém stupni základní školy se je učí rozlišovat. Je pro něj důležité znát, co jaké slovo znamená, ale také do jaké skupiny patří, umět ho správně zařadit a určit u slova všechny kategorie, které jsou pro něj v českém jazyce ustálené. Téma diplomové práce si autorka zvolila z důvodu osobního zájmu o český jazyk, z důvodu, že pracuje jako učitelka na prvním stupni základní školy a v budoucnu by se chtěla věnovat výuce českého jazyka na základní škole na prvním stupni. Rozhodující pro výběr tématu bylo také, že autorka má již vystudované bakalářské studium Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání a chtěla by se nadále věnovat jazykovému studiu, zejména českému jazyku. Autorka při výběru práce též přihlížela k tomu, že se ve speciální pedagogice odvíjí rozdíly mezi základní a praktickou školou. Výuka mateřského jazyka je na všech typech základních vzdělání klíčová, proto si autorka klade za cíl ucelit rozdíly ve výuce českého jazyka na základní a praktické škole a tyto informace uvést ve své diplomové práci jako přínos pro praxi Speciální pedagogiky.

Práci autorka rozdělila do dvou částí, na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se autorka zabývá informacemi o jednotlivých slovních druzích. V této části jsou jednotlivé slovní druhy vysvětleny a doplněny praktickými příklady. Uvedené informace o slovních druzích jsou obohaceny didaktickými doporučeními, jak má být daná látka žákům přednesena, na co se nejvíce zaměřit a co neopomenout. Také se zde uvádí problematika přechodů slovních druhů a určitý člen v českém jazyce. V závěru teoretické části autorka cituje z Rámcového vzdělávacího programu části z mluvnice, které jsou zaměřené na slovní druhy. Citace jsou mezi sebou porovnávány.

V praktické části diplomové práce se autorka zabývá zejména algoritmem slovních druhů. Jsou nastíněny vyskytující se problémy při výuce českého jazyka. Autorka porovnává učebnice českého jazyka pro základní školy od různých

nakladatelství. Na základě práce s učebnicemi jsou sestaveny cvičení pro jednotlivé ročníky prvního stupně základních škol. Autorka prezentuje výsledky dotazníkového šetření, které proběhlo u žáků druhého stupně základní školy. Dotazník je zaměřený na zjištění základních znalostí slovních druhů. Je sestaven pro žáky, kteří již ukončili 5. ročník základní školy a ještě neukončili povinnou školní docházku. Pro účelově vybrané šetření autorka zvolila žáky druhého stupně základní školy z důvodu, že již mají základní znalosti slovních druhů osvojené. Šetření promítne jejich znalosti a oblibu jednotlivých slovních druhů. Jazykový výzkum ukáže, která slova dělají respondentům největší potíže při určování. Výsledky dotazníku jsou znázorněny graficky. Přehledný graf nám napomůže k závěru výzkumu, jak se ke slovním druhům staví žáci druhého stupně základní školy.

Dále v praktické části diplomové práce autorka popisuje ukázkovou hodinu v malotřídní škole základní školy s jedním žákem, který se vzdělává podle individuálního plánu. Hodina je rozebrána na jednotlivé časové úseky a je zde přihlíženo zejména k výuce slovních druhů. Autorka též popisuje hodinu českého jazyka v praktické škole na podkladě vyprávění učitelky českého jazyka pracující v praktické škole. Praktickou část diplomové práce uzavírá autorka souborem didaktických pomůcek a počítačových programů určených pro výuku slovních druhů.

Cílem diplomové práce je zprostředkovat ucelený obraz uvedených informací jazykové tematiky a podrobněji se zaměřit na jednotlivé slovní druhy. Dále porovnat jazykové učebnice, které se používají k výuce českého jazyka na 1.stupni základních škol. Objasnit rozdíly mezi jednotlivými učebnicemi a porovnat obtížnost jednotlivých cvičení. Nastínit didaktické pomůcky a počítačové programy pro žáky základních škol a žáky s individuálními vzdělávacími potřebami.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KLASIFIKACE SLOVNÍCH DRUHŮ V SOUČASNÉ SPISOVNÉ ČEŠTINĚ

„Jazyk je systém znaků, který slouží k dorozumívání v určitém etnickém společenství. Jazyk v tomto pojetí je jev společenský, sloužící lidské komunikaci. Jazykové znaky, k nimž patří morfémy slova a věty, charakterizuje jednota označujícího a označovaného. Zvuková i grafická složka jazykového znak, nebo-li označující jazykového znaku není schopna samostatné existence – jazykové zvuky neexistují mimo jazyk. Jazykový znak se tak nevztahuje přímo ke skutečnosti, nýbrž k jejímu odrazu v lidském vědomí.“¹

Jazyk je vymezován v rovině langue a v rovině parole. Jazyk ve smyslu langue chápeme jako soustavu výrazových a významových dorozumívajících prostředků. Řeč ve smyslu parole chápeme jako samotný proces mluvení. Vydělením langue – parole je chápána jako vztah obecného a individuálního, abstraktního a konkrétního a podstaty a jevu. Jde o vztah jazykového systému a řeči neboli protiklad prostředku sdělování a vlastního procesu sdělování. Gramatické výrazové prostředky češtiny popisuje tvarosloví neboli morfologie. Gramatické kategorie se vztahují v češtině k ohebným slovním druhům, proto se tyto kategorie označují jako flexivní kategorie morfologické.²

Jednotky výrazového a významového plánu spisovné češtiny jsou bilaterální jednotky. Složka jejich formy je reprezentována gramatickou formou přirozeného jazyka a složka významu gramatickým a lexikálním významem.³

Lexikální výrazové prostředky jsou obsaženy ve slovní zásobě spisovného jazyka českého. Ta je souhrnem národní slovní zásoby popsané ve slovnících spisovné češtiny.

¹ KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: UJAK, 2012 s. 26, ISBN 978-80-7452-023-5.

² KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy*. Ústí nad Labem: Univerzita E. Purkyně, 2013 s. 10, ISBN 978-80-7414-598-8.

³ KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: UJAK, 2012 s. 26, ISBN 978-80-7452-023-5.

Gramatické výrazové prostředky se navrstvují na lexikální výrazové prostředky. Jedná se o tvaroslovné kategorie, které jsou spojeny s plnovýznamovými slovními druhy. Čeština má k dispozici tyto gramatické výrazové prostředky: 1. Jmenný rod: mužský životný, mužský neživotný, střední, ženský, 2. Mluvnické číslo: jednotné, množné a zbytky tvarů duálu, 3. Pád – v českém jazyce rozlišujeme sedm pádů 4. Slovesnou osobu: první, druhou, třetí, 5. Slovesný způsob: oznamovací, rozkazovací, podmiňovací, 6. Slovesný čas: přítomný, minulý, budoucí s odpovídajícími ohebnými slovesnými tvary. 7. Vid: dokonavý, nedokonavý, nenásobený, násobený, 8. způsob slovesného děje, 9. vazbu slovesnou, 9. Slovesnou valenci s intencí.⁴

Současná spisovná čeština vymezuje 10 slovních druhů, které se rozdělují do dvou základních skupin **ohebné** a **neohebné**.

Ohebné slovní druhy podléhají skloňování či časování, jedná se o podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, slovesa.

Neohebné slovní duhy se neskloňují, jedná se o předložky, spojky, částice, citoslovce.

„Starší koncepce vyučování pracovaly s devaterem slovních druhů, koncepce 60. let k tomuto systému, vynaloženému v nižších ročnících, přidala v 7. ročníku desátý slovní druh – částice, avšak v dalších letech mnozí žáci nově získanou vědomost zapomněli, protože nebyla integrována s ostatními, dříve a trvale osvojenými skupinami jevů, a proto zůstala izolována. Od 80. let se ve škole pracuje s desaterem slovních druhů.“⁵

Devět slovních druhů bylo v akademické České mluvnici proto, že v minulém století byl kodifikovaný malý počet nepravých částic - dnes se k částicím řadí i případy jiné, např. mi není jasné, co je na částici ano částicového, jedná se přeci o příslovce!

⁴ KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: UJAK, 2012 s. 26, ISBN 978-80-7452-023-5.

⁵ ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 112, ISBN 80-85937-47-6.

Nastanou však i situace, kdy sami lingvisté vedou spory o slovních druzích. Například u slova *totiž* nejsou názory jednotné. Podle K. Svobody se jedná o spojku, ale podle B. Havránka a A. Jedničky je vymezeno širě jako spojovací výraz. V. Šmilauer slovo *totiž* považuje za příslovce a V. Styblík označuje toto slovo za modální částici.⁶

Se slovními druhy se setkává žák již v 2. ročníku základní školy. Nejdříve se je naučí vyjmenovat a zaměří se na 2 základní slovní druhy a to podstatná jména, slovesa, bez odborné terminologie.

Ve 3. Ročníku se okrajově seznamuje s ostatními slovními druhy, umí je již vyjmenovat a postupně se doučuje zařazovat základní slova do správných kategorií, seznamuje se s tím, že se slovní druhy rozdělují do dvou základních skupin ohebné a neohebné. Hluběji se zaměřuje na podstatná jména a slovesa, se kterými nejvíce pracoval ve 2. ročníku. U podstatných jmen se učí určovat kategorie – pádu, čísla, rodu a osvojuje si skloňování podstatných jmen. U sloves se učí určovat kategorie osoby, čísla a času. Žák na konci 3. ročníku by měl rozpoznat ohebné a neohebné slovní druhy a měl by umět určit slovesné i jmenné kategorie.

Ve 4. ročníku si žáci osvojí jednotlivé rody podstatných jmen a umí je správně přirovnat ke vzoru, který jim z jednoho ze tří rodů náleží. Dále se učí rozpoznávat předložky. Při osvojování stavby slova se zaměřují na předpony a skloňování podstatných jmen. Při určování slovesných kategorií se seznamují se slovesným způsobem a s časováním sloves. Na konci 4. ročníku by žák měl ovládat určování slovních druhů, skloňování podstatných jmen, a časování sloves.

V 5. ročníku žáci opakují nejvíce, co se za studium slovních druhů naučili, osvojují si získané poznatky a vytvářejí si ucelené vědomosti slovních druhů. Zaměřují se na rozlišování a určování přídavných jmen. U sloves určují mluvnické kategorie a procvičují tvary podmiňovacího způsobu. Seznamují se s druhy zájmen a číslovek, učí je se rozlišovat a správně určovat. Na konci 5. ročníku by měl žák plně ovládat

⁶ ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 112, ISBN 80-85937-47-6.

kategorie podstatných jmen a sloves. Dále rozpoznat a správně zařadit druhy číslovek, využívat přídavná jména v mluveném i psaném projevu.

Na druhém stupni základní školy v 6. ročníku žáci navazují na poznatky slovních druhů, které si již osvojili na 1. stupni ZŠ a zaměřují se na zájmena a příslovce. V šestém ročníku ZŠ se vychází z toho, že žák má v podstatě ucelené základní znalosti slovních druhů a může si své vědomosti rozšiřovat a prohlubovat. Nejčastější cvičení na opakování slovních druhů je větný rozbor či rozbor textu.

Slovní druhy se označují číslicí nad dané slovo. Každý slovní druh má svojí číslicí, která mu náleží a je určená pořadím :1. Podstatná jména, 2. Přídavná jména, 3. Zájmena, 4. Číslovky, 5. Slovesa, 6. Příslovce, 7. Předložky, 8. Spojky, 9. Částice, 10. Citoslovce.

Např. 1 1 5 7 1

Bratranec Jiří jezdí na kole.

Např. slovo **OBŽALOVANÝ** (odešel). Může ve větě vystupovat jako podstatné jméno i jako přídavné jméno.

„Při klasifikaci slov a slovních druhů se obvykle přihlíží ke stránce 1. Logické čili funkční, 2. Významové čili sémantické, 3. Tvaroslovné čili morfologické a 4. Skladební čili syntaktické. 5. Vedle toho lze komplexně klasifikovat slovní druhy z hlediska základních a nezákladních slovních druhů ve spisovné češtině podle výše uvedených hledisek 1., 2., 3 a 4.“⁷

„Tradičně se vyděluje deset slovních druhů, které lze rozdělit podle jejich společných rysů do tří skupin.

Základní slovní druhy tvoří podstatná jména (substantiva), přídavná jména (adjektiva), slovesa (verba) a příslovce (adverbia). Tyto slovní druhy se vyznačují plným lexikálním významem a ve větě fungují jako větné členy základových větných struktur.

Nástavbové slovní druhy zájmena (pronomina), číslovky (numeralia) a citoslovce (interjekce) svými funkcemi ve větě napodobují slovní druhy základní.

⁷ KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: UJAK, 2012 s. 28, ISBN 978-80-7452-023-5.

Zbývající slovní druhy předložky (prepozice), spojky (konjunkce) a částice (partikule) tvoří skupinu slovních druhů nesamostatných, jejichž význam se specifikuje až při užití ve větě (tradičně vymezovaná slova synsémantická).“⁸

Velké množství cizích jazyků vyděluje člen jako samostatný slovní druh. Člen je zvláštní slovo, které se využívá pro vyjádření určitosti či neurčitosti. Co se týče členu v českém jazyce není považován za slovní druh z důvodu, že podstatná jména lze ve větě identifikovat podle jiných morfologických vlastností. Vlastní jména nemůžou mít určitý člen, jelikož jejich povaha je sama o sobě determinativní, individualizovaná. V hovorovém stylu se často využívají zájmena, někdy i číslovka ve stejné funkci jako člen neurčitý resp. určitý v jiných jazycích. Využití určitého členu se využívá zejména pro zdůraznění např. *Petr ten je ale chytrý. Aleš ten nejvíc zlobí.*⁹

1. 1 Podstatná jména (substantiva)

Označují názvy osob (*muž, žena, dítě*), zvířat (*kočka, kuň, sele*) a věcí (*nůž, žehlička, vědro*). Také to jsou samostatné názvy pro vlastnosti (*modř, hrdost*), děje (*děšť, chůze, plavání*) a vztahy (*láska, přátelství, nenávisť*).

Názvy osob, zvířat a věcí označují to, co je hmotné (*žena, zvíře, rybník*). Nazývají se podstatná jména konkrétní. Konkrétní podstatná jména se dále rozdělují na podstatná jména obecná a vlastní:

- obecná podstatná jména neoznačují určitou osobu, zvíře nebo věc (*včela, med, pila, proud*)
- vlastní podstatná jména označují jednu určitou osobu, jedno určité zvíře, jednu určitou věc (*Praha, Beskydy, Petr, Aleš*)

Názvy vlastností, dějů a vztahů označují naopak to, co je nehmotné (*důvěřivost, zavanutí, krok, čas, jásot*). Ty nazýváme podstatná jména abstraktní.

U podstatných jmen se určují tyto kategorie – pád, číslo, rod, vzor

⁸ HUBÁČEK, J., JANDOVÁ, E. a J. SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002 s. 91, ISBN 978-80-86041-37-7.

⁹ ČERMÁK, F. *Jazyk a Jazykověda*. Praha: UK, 2011 s. 147, ISBN 978-80-246-1946-0.

Pádové otázky:

- **1. pád (nominativ) – KDO? CO?** (muž, žena, sníh, hrad)
- **2. pád (genitiv) – bez KOHO? ČEHO?** (bez) (muže, ženy, sněhu, hradu)
- **3. pád (dativ) – KOMU? ČEMU?** (muži, ženě, sněhu, hradu)
- **4. pád (akuzativ) – KOHO? CO?** (vidím) (muže, ženu, sníh, hrad)
- **5. pád (vokativ) – OSLOVUJEME, VOLÁME** (muži!!! ženo!!! hrade!!!)
- **6. pád (lokál) – o KOM, o ČEM** (o) (muži, ženě, sněhu, hradě)
- **7. pád (instrumentál) – s KÝM, ČÍM (s/ se)** (mužem, ženou, sněhem, hradem)

U podstatných jmen rozlišujeme jednotné (singulár) nebo množné číslo (plurál). Singulár (*dítě*), plurál (*děti*). Čeština rovněž zachovává zbytky čísla dvojného čili duálu u podstatných jmen označujících části těla, které máme po dvou (oči, uši, ruce, nohy, kolena, ramena, prsa).

Některá podstatná jména mají jen tvary čísla jednotného, ale znamenají více věcí téhož druhu. Jde o podstatná jména hromadná. Ta bývají tvořena zejména koncovkou *-í* (*jehličí, dříví, listí, kamení*) a příponami: *-oví* (*křoví, stromoví*), *-ina* (*chudina, březina*), *-stvo* (*obyvatelstvo, lidstvo, členstvo, učitelstvo*) *-ctvo* (*rolnictvo, žactvo, ptactvo*).

Některá podstatná jména mají zpravidla pouze tvary čísla jednotného, ale označují jimi jak část, tak i celek – tj. látku samu, a to bez zřetele na množství (*cukr, voda, železo, písek, pivo, sníh*,). Nazýváme je podstatná jména látková. Jejich tvary čísla množného mají jiný slovní význam – např. *železa* (= pouta nebo pasti na zvěř, vody (minerální--)) dvě vody = dvě sklenice vody) apod. Některá podstatná jména mají tvar čísla množného i tehdy, označují-li pouze jednu věc (*Čechy, Krkonoše, dveře, záda, ústa, vrata, Vánoce, housle*). Jedná se o podstatná jména pomnožná.

Podstatná jména se rozlišují po rodech: 1. mužský životný; 2. mužský neživotný; 3. rod střední; 4. rod ženský.

Mužský rod se dále rozděluje na životný a neživotný. V ostatních rodech se životnost neurčuje z důvodu, že jen u rodu mužského existují zvláštní tvary k jejich odlišení např. u mužských neživotných jmen je tvar 4. pádu čísla jednotného totožný s tvarem 1. pádu čísla jednotného u životných je totožný s tvarem 2. pádu čísla

jednotného. U životných podstatných jmen rodu mužského, může být ve 3. pádě a v 6. pádě jednotného čísla koncovka – *ovi*, v 1. pádě množného čísla koncovky – *i*, – *é*, – *ové*. U podstatných jmen rodu ženského a středního tato tvarová korespondence není, proto se u nich životnost neurčuje.¹⁰

Mužský rod životný – Mužský rod životný obvykle označuje osoby, obyvatele, druhy profesí.¹¹ Většinou se od nich může tvořit rod ženský např. *učitel* – *učitelka*, *Čech* – *Češka*. Gramatická a biologická životnost se ne vždy shoduje např. *sněhulák*, *drak*, jsou nereálné bytosti, avšak gramaticky se označují za podstatná jména rodu mužského životného. Životná podstatná jména se skloňují podle vzorů: *pán*, *muž*, *soudce*, *předseda*, *Láďa*, *hajný*, *průvodčí*.

Mužský rod neživotný – Jsou jména neživých předmětů (*zeměpis*, *tělocvik*), pocitů (*strach*, *smutek*), s rostlin (*petrklič*, *narcis*). Neživotná podstatná jména se skloňují podle vzorů: *hrad*, *stroj*, *zlatý*.¹²

Vzory pro mužský rod životný: **pán, muž, soudce, předseda, Láďa, hajný, průvodčí**

Vzory pro mužský rod neživotný: **hrad, stroj, zlatý**

Vzory pro střední rod: **město, moře, kuře, stavení, vstupné, hovězí**

Vzory pro ženský rod: **žena, Máňa, růže, píseň, kost, bytná, průvodčí**

Podstatná jména se skloňují podle pádových otázek.¹³ Nejsložitější skloňování se přiřazuje k rodu mužskému z důvodu, že se rozděluje na mužský rod životný a neživotný. Složitost skloňování je dána množstvím variant koncovek.

Kolísání v rodu při určování rodu u podstatného jména

Kolísání v rodu bývá nejčastěji u tzv. pomnožných podstatných jmen: *housle*, *dveře*, *škubánky*. Dále některá jména zakončená na písmeno: –*č* (*smeč*, *moč*), –*el* (*čepel*, *hřidel*), –*j* (*spoj*, *šalmaj*), –*st* (*Chrást*, *klest*), –*š* (*Aš*, *potaš*), –*z* (*kolomaz*, *rez*), –*ž* (*růž*, *prestiž*).

¹⁰ ČECHOVÁ, M., DANEŠ, F., HAUSENBLAS, K., HLAVSA, Z., SEDLÁČEK, M., STYBLÍK, V., SVOBODA, K., TEJNOR, A. a J. UHLÍŘ. *Český jazyk I – IV pro střední školy*. Praha: SPN, 1984 s. 79, ISBN 14-454-84.

¹¹ HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. Praha: SPN, 1981 s. 51, ISBN 80-04-24906-X.

¹² KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 60, ISBN 978-80-7414-598-8.

¹³ Učirna.cz, [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z http://www.ucirna.cz/cestina/podstatna_jmena_obecne_informace.php

Dále se jedná o citově zabarvené výrazy: nenasyta, šereda, některá cizí slova: astma, plazma, i o některá slova rozlišená koncovkou 1. pádu: *brambor – brambora, kasárny - kasárna*¹⁴

Didaktické poučení: U podstatných jmen je nejdůležitější umět rozpoznat kmen a koncovku, žák si musí všimnout změn na konci kmene. Důležité je žáky upozornit na rozdíly rodů například u psaní slov: *drahokamy a skalami* -) rozlišování rodů a určování pravidel pravopisu. Při zařazování podstatných jmen, je důležité žáky upozornit, že již některá slova podle tvaru 1. pádu jednotného čísla je možné zařadit ke správnému vzoru, např. *kráva, sele*. Ke zbývajícím vzorům lze podstatná jména zařadit až při zjištění tvaru 2. pádu jedná se o vzory: *pán x hrad, muž x stroj*. Někdy správné zvolení vzoru zjišťuje tvar 4. pádu čísla jednotného. Žáky proto vedeme k tomu, že v některých případech se zakončení 1. pádu jednotného čísla různých vzorů shodují, a že se zakončení někdy shodují nejen v 1., ale i v 2. pádě čísla jednotného.

Žákům je nutno připomenout, že některá podstatná jména zakončená dlouhou samohláskou, mají tvary vzorů přídavných jmen např. slova *hajný, výpravčí*. Důležité jsou odchylné tvary u názvů částí těla, které se vyskytují ve dvojicích, např. *nohou i noh* (2.pád), na *nohou i nohách*, na *rukou i rukách*. Velké potíže mohou nastat při přenesení slova označujícího částí těla na jinou skutečnost: *ucha u hrnce, oka na punčoše*. Žáky také vedeme k využívání jazykových příruček, všichni žáci by měli vědět, že jména ženského rodu zakončená na koncovku *-ost*, vždy náleží ke vzoru *kost*, např. *hloupost -hloupost bez hlouposti (jako kost bez kosti)*. U českých vlastních jmen osobních je nutné poukázat na typy slov: *Stýblo (pán), Purkyně (soudce) a Kníže (kuře)*, která při skloňování působí značné potíže, proto je dobré tyto slova pojmout jako model a při určování na ně poukázat. Tvary procvičovaných jmen se pak budou řídit podle nich. Také u pomnožných jmen je dobré použít slova např. *Hradčany, Benátky, Vršovice a Kraslice* za model, který jim pomůže při určování procvičovaných jmen. Zde je důležité neopomenout pravopis zejména v rozdílech: *do Opavy a Zbraslavi*.¹⁵

¹⁴ BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 299, ISBN 80-7346-068-8.

¹⁵ ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 128, ISBN 80-85937-47-6.

1. 2 Přídavná jména (adjektiva)

Přídavné jméno je ohebný slovní druh, které se skloňuje¹⁶. Přídavná jména pojmenovávají vlastnosti a vztahy osob, zvířat, věcí a jevů označených substantiv. Ve větě vystupují nejčastěji v podobě přívlastku, nebo jmenné části přísudku jmenného se sponou či doplňku.

Př.: Na zahradě roste starý strom.

Petr je mladý.

Michal se cítí šťasten.

Př.: vlastnosti: malý, velký, zelený, modrý

vztahy: otcův, matčin, Petrův, Janin

U přídavného jména určujeme pád, číslo, rod a vzor: Např : *krásná paní* - 1. pád, číslo jednotné, rod ženský, vzor mladý

Přídavná jména rozdělujeme na tvrdá a měkká

Vzor pro měkká přídavná jména: jarní ten, ta, to: jarní, jarní, jarní

Vzor pro tvrdá přídavná jména: mladý ten, ta, to: mladý, mladá, mladé

Vzory pro přívlastňovací přídavná jména: otcův, matčin (Čí?) otcův, otcova, otcovo, matčin, matčina, matčino.

Jmenné tvary přídavných jmen jsou jen v 1. pádě a zřídka ve 4. pádě obou čísel; jsou shodné s tvary tvrdých vzorů podstatných jmen *pán, hrad, žena, město*, a proto se nazývají jmenné.¹⁷

Dále se přídavná jména stupňují

V českém jazyce se rozlišují 3 stupně přídavných jmen: Základní stupeň – *dobrý*
První stupeň – *lepší*
Druhý stupeň – *nejlepší*¹⁸

¹⁶ Učírna.cz, [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z

http://www.ucirna.cz/cestina/pridavna_jmena_sklonovani.php

¹⁷ HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. Stručná mluvnice česká. Praha: SPN, 1981 s. 87, ISBN 80-04-24906-X.

¹⁸ Diktátorek.cz, [online]. [2009]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z

<http://www.diktatorek.cz/Scholasticus/Cesky-jazyk/Tvaroslovi/Pridavna-jmena/Pridavna-jmena-index.html>

Didaktické poučení: Důležité je, aby žáci pochopili, že kategorie rodu, čísla a pádu přejímají přídavná jména od podstatných jmen shodou. Z důvodu, že podstatná jména mají 3 rody, mají přídavná jména možnost připojovat ke kmeni koncovky všech rodů, např. *malý, malá, malé*. Druhy přídavných jmen se odůvodňují podle potřeby spojením tvarů jednotného čísla se jmény různých rodů. Např. *cizí kočka – velký chlapec*, zde je velmi důležité rozeznávat přídavná jména měkká a tvrdá. Co se týče tvarů přídavných jmen tvrdých, činí žákům největší potíže slova: *maličcí, běloučci* – obvykle je zaměňují za nespisovné tvary – *bělouctí, drobouctí*. Také je důležité neopomenout přivlastňovací přídavná jména, kterým náleží vzory otcův a matčin.

Tyto vzory jsou rozdílné jen po stránce slovotvorné, kdežto po stránce tvaroslovné jsou totožní, obojí formy mají jednotnou soustavu koncovek. Proto je možné při odůvodňování tvarů užívat ve všech případech jeden z těchto vzorů. Co se týče odůvodňování pravopisu koncovek *-i/y* je praktičtější pracovat se vzorem matčin, jelikož předcházející tvrdá souhláska *n* nebo měkká souhláska *ň* dobře naznačuje, má-li se psát v koncovce tvrdé *y* či měkké *i*. Důležité je věnovat pozornost koncovkám *-ovi/-ovy* z gramatického pohledu je důležité především rozlišení přídavných jmen přivlastňovacích a tvarů 3. a 6. pádu čísla jednotného podstatných jmen rodu mužského. Také je důležité upozornit na strukturu zakončení *-ovi/ -ovy*. U podstatných jmen jde o koncovku *-ovi*, u přídavných jmen přivlastňovacích jde o příponu *-ov* a koncovku *-i/y*.¹⁹

1. 3 Zájmena (pronomina)

Slova, která sama neoznačují osobu, zvíře, věc nebo vlastnost, nýbrž jen zastupují příslušná podstatná a přídavná jména, popřípadě určitou nebo neurčitou osobu, věc nebo vlastnost jen naznačují nebo na ně odkazují, anebo vyjadřují vztah osoby mluvící k nim; teprve ze situace vyplývá, o kterou osobu, věc nebo vlastnost jde. Prakticky řečeno **zájmena** příslušná jména zastupují nebo na ně ukazují.

¹⁹ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 130, ISBN80-85937-47-6.

Podle významu rozeznáváme zájmena: 1) Osobní a zvrtné
 2) Přivlastňovací
 3) Ukazovací
 4) Tázací
 5) Vztažná
 6) Neurčitá a vymežovací
 7) Záporná

1) Zájmena osobní

Označují první, druhou, nebo třetí osobu. První osobu zastupují zájmena- *já, my* (označujeme jimi sami sebe, nebo mluvčího). Druhou osobu zastupují zájmena – *ty, vy* (Označujeme jimi osoby, se kterými mluvíme, nebo se kterými mluví mluvčí). Třetí osobu zastupují zájmena – *on, oni* (Označují se s nimi osoby nebo věci o kterých se mluví).

Zájmeno zvrtné: (*sebe, sobě, si*)

Označuje vztah k sobě nebo věci, která je v téže větě podmětem. bez rozdílu, zda jde o osobu první, druhou nebo třetí. Např.: *Poznej sám sebe. On nás nepoznal.* Zvrtné zájmeno nemá první pád.

2) Zájmena přivlastňovací

Jedná se o zájmena, kterými přivlastňujeme osobě první, druhé nebo třetí, anebo podmětu v kterékoliv osobě.

Tabulka 1: Přivlastňovací zájmena

1. osoba	můj	náš
2. osoba	tvůj	váš
3. osoba	jeho, její jejich	jejich

Zdroj: (JEDLIČKA, A. a B. HAVRÁNEK. *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1970 s.196, ISBN 14-380-70.)

3) Zájmena ukazovací

Jedná se o zájmena, kterými v řeči ukazujeme na určitou osobu, věc nebo vlastnost. Zájmena ukazovací: *ten, tento, tehle, onen, takový*. Ukazovací zájmena- *ten, tento, onen* jen někdy odkazují, nebo upozorňují na něco, o čem byla nebo bude řeč. Zájmeno - *tento* význam má, zájmeno -*ten* také u třetího stupně přídavných jmen.

4) Zájmena tázací

Jedná se o zájmena, kterými se ptáme po osobě, věci nebo vlastnosti, abychom jimi doplnili svoji znalost něčeho. Jsou to zájmena: *kdo, co, jaký, který, čím*. Zájmenem -*kdo* se ptáme na osobu, zájmenem -*co* se ptáme na věc, nebo se dožadujeme bližšího vysvětlení něčeho. Zájmenem -*čím* na vlastníka nebo původce. Zájmenem -*který* se ptáme na určení jedné ze souboru osob, věcí apod.

Např. *Kdo pojedede dnes do kina?*

Co tím chceš říct? Co jsi to přinesla?

Čím je tehle kufr?

5) Zájmena vztažná

Jedná se o zájmena , kterými se vyjadřuje vztah vedlejší věty k některému členu řídicí věty. Vztažná zájmena: *jaký, který čím, jenž, kdo(ž), co(ž)*. Věta která těmito zájmeny začíná se nazývá vztažnou větou. Zájmeno -*jenž* ve srovnání se zájmenem -*který* je vlastní jen spisovnému jazyku a má z části a to zejména v 1. a ve 4. pádě ráz knižní, např.: *To je úkol, na nějž nestačí*.

Všechny tyto druhy zájmen: osobní, přivlastňovací, ukazovací, vztažná, jsou podle toho, že určují určitou osobu, vlastnost či věc označována na zájmena určitá.

6) Zájmena neurčitá

Jedná se o zájmena, kterými blíže neoznačujeme o kom, nebo o čem je řeč, nebo to naznačujeme jen obecně. Jsou to zájmena: *někdo, něco, něčí, některý, nějaký, kdosi, cosi, čísi, jakýsi, kterýsi*. Jsou složena ze zájmen tázacích a z předpon nebo z jiných výrazů (*ně, lec, leda, kde*). K zájmenům neurčitým lze přiřadit i zájmena: *každý,*

všechn, *týž*, *sám*, *samý*. Tato zájmena tvoří zvláštní skupinu neurčitých zájmen. Jde o takzvaná zájmena vymešovací. Zájmeno *všechn*, *všichni* vyjadřuje souhrnnost nebo –li úplnost. Zájmeno *každý*, vymezuje jednotlivou věc či osobu jako součást úplného celku. Zájmeno *-týž* vymezuje totožnost a zájmeno *-sám*, *samý* vytýká plnost podstatného jména nebo zájmena. Zájmeno *-každý* se využívá jen v jednotném čísle s výjimkou ve spojení se jmény látkovými nebo hromadnými. Také se využívá ve spojení se jmény pomnožnými, pokud označují jednu věc. Jinak se užívá neurčitého zájmena *-všechn*, *všichni*, např.: *Každý Rus - všichni Rusové. Každá květina – všechny květiny*. Ale u jmen hromadných se využívá – *všechn*: *všechn lid, všechn písek, všechna mouka*.

7) Zájmena záporná

Jedná se o zájmena, kterými popíráme vůbec existenci nějaké osoby, věci či vlastnosti. Zájmena: *nikdo*, *nic*, *nijaký*, *ničí* a *žádný*. Tvoří se zpravidla připojením částice *–ni* k zájmenům tázacím: Kdo, co jaký či, např. *Nikdo nevolal. Nic mu nepřišlo*.²⁰

Skloňování zájmen

Zájmena bezrodá mají své skloňování. Zájmena rodová mají skloňování shodné se skloňováním přídavných jmen, např. *který*, *týž*, *sám*, *samý*, *její*, *čí*, *jednak* mají své skloňování odchylné, nazývané zájmenným.

U zájmen rozlišujeme tvrdé a měkké skloňování : Tvrdé skloňování vzor = **ten** např. *onen*, *tento*, *kdo*, měkké skloňování vzor = **náš** např.: *váš*, *jenž co*.²¹

Didaktické poučení: Důležité je žákům objasnit, že zájmena zastupují podstatná nebo přídavná jména a musíme jich upotřebovávat. V mnohých případech je opravdu nutné zájmeno využít, jelikož by mohlo opakování podstatného či přídavného jména působit rušivě a jednalo by se tak o slohovou neobratnost. Lingvisté se v určitých zájmenech jejich určování rozcházejí, avšak škola provádí vymezení a třídění klasickým

²⁰ JEDLIČKA, A. a B. HAVRÁNEK. *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1970 s. 196, ISBN 14-380-70.

²¹ HORÁČKOVÁ, M., H. STAUDKOVÁ, a J. ŠTROBLOVÁ, J. *Český jazyk 5*. Všeň: Alter, 2002, ISBN 80-7245-028-X.

způsobem. Žáci by měli ovládat vyjmenovat druhy zájmen a také celé řady zájmen podle druhů. Důležité je, aby žáci uměli své znalosti využívat a v textu tak zájmena bezchybně rozeznávat. Zájmena osobní žákům nedělají velké potíže, učitel by je měl vést k tomu, aby vždy k uvedeným tvarům osobních zájmen uměli uvést tvar zájmena v 1. pádě. Můžou se objevit značné rozdíly v tvarech např. tvar *-jim* je tvar 3. pádu množného čísla *-oni*, tohle žákům činí velké potíže. Samozřejmě je důležité ovládat skloňování osobních zájmen z paměti. Dobré je při určování osobních zájmen využívat příručku, díky které si žáci danou látku zautomatizují. Žáky je třeba vést k tomu, aby bezpečně rozlišovali zájmeno *jeho*, které může vystupovat jako zájmeno osobní či přivlastňovací. Také vštěpení toho, že se musí dodržovat rozdíly mezi tvary: *ji – jí, jim – jím, jejich – jejích, naši – naši, našim – naším*.²²

1. 4 Číslovky (numeralia)

Číslovky vždy nesou určitý číselný význam, mohou označovat množství, pořadí, násobky apod. Podle toho, co přesně označují, můžeme dělit číslovky na čtyři základní skupiny: základní, řadové, druhové, násobné.

1. Číslovky základní

Základní číslovky vyjadřují počet, množství určitého prvku, ve většině případů jsou základní číslovky spojeny se jmény, např. *osm lentilek, dva schody, patnáct cestujících*, také mohou stát samostatně, např. *bylo nás pět, tři zkoušku nezvládli*.

Číslovky základní odpovídají na otázku kolik? Např. *V autobuse jsem potkal dvě ženy? Kolik žen si potkal? Dvě.*

²² ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 130, ISBN 80-85937-47-6.

Základní číslovky *jedna, jedno* se skloňují jako zájmeno *ten, ta, to*.²³

Dva, dvě oba, obě mají skloňování duálové (dvě, dvou, dvěma, dvě, dvou, dvěma). Číslovky pět šest až devadesát mají povahu podstatného jména, mají ve 2., 3., 7., pádě koncovku –i. Číslovky složené s jednotek a desítek mohou mít dvě podoby např. *jednadvacet, a dvacet jedna*.

Číslovky sto, tisíc, milion a miliarda mají povahu podstatných jmen a skloňují se po vzorech. Např. *sto bez sta= město bez města, tisíc bez tisíce= stroj bez stroje, miliarda bez miliardy= žena bez ženy*.

2. Číslovky řadové

Řadové číslovky označují místo v číselné řadě, určité pořadí. V textu je často poznáme podle toho, že pokud jsou vyjádřeny číslicí, píšeme za nimi tečku, např. *18. poschodí, Ivan V., 50. jubileum*. Za letopočtem však tečku nepíšeme. Odpovídají na otázku : Kolikátý?, Který? Např. *Každý stý zákazník obdrží reklamní propisku. Kolikátý zákazník? Každý stý*. Skloňují se podle vzoru *mladý a jarní*

3. Číslovky druhové

Druhové číslovky vyjadřují počet, množství druhů. ptáme se na ně otázkami : Kolikový? Kolik? Např. *Desatero podzimních básní = deset básní podzimu, trojí variace her = tři druhy her*.

Pokud jsou spojeny druhové číslovky s hromadným, pomnožným či abstraktním podstatným jménem, označují pouhý počet místo základních číslovek, např. *Desatero podzimních básní – deset básní podzimu, Dvoje džíny – dva kusy džínů, Trojí variace her – tři druhy her*

²³SKŘIVÁNKOVÁ, J., *Moje čeština*. [online]. [2008]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z <http://www.mojecestina.cz/article/2010120804-cislovky-zakladni-rozdeleni>

Druhové číslovky se skloňují podle vzoru mladý, jarní, některé mají jmenné tvary – *dvoje, čtvero*. V ustálených výrazech nebo – li rčeních stojí druhové číslovky místo číslovek základních např. *devatero řemesel*.

4. Číslovky násobné

Násobné číslovky vyjadřují, kolikrát se nějaká věc vyskytuje, kolikrát se něco znásobilo. Matematicky je můžeme často vyjádřit pomocí znaménka **krát**, např. *šestkrát* = $6x$, *dvěstěkrát* = $200x$, toto pravidlo však neplatí pro tvary jako *čtyřnásobný, stonásobný*. Násobné číslovky odpovídají na otázky kolikanásobný? či kolikrát?, Například: *Dvojnásobný otec, opsala jsem tu větu osmnáctkrát*.

Dále rozlišujeme číslovky podílné, které vyjadřují vydělení celku na stejné podíly, např. *tři na tři, po jednom, po dvaceti*²⁴

Kromě tohoto základního rozdělení číslovek, vydělujeme v českém jazyce dva velké pilíře, do kterých můžeme všechny číslovky rozdělit. Jedná se o číslovky **určité** a **neurčité**. V obou dvou typech jsou zahrnuty čtyři základní druhy číslovek. Určité číslovky zahrnují některé číslovky základní, řadové, druhové i násobné. Stejným způsobem je to u číslovek neurčitých. Určité číslovky se od neurčitých odlišují tím, že číslovky určité vyjadřují určitý, přesný, konkrétní počet, pořadí, násobek. Poznáme je také tím, že je lze vyjádřit čísly. Např. *20 = dvacet, 14 = čtrnáctý, 1000 = tisíc*

Číslovky neurčité naopak nevyjadřují přesný počet, pořadí, násobek. Tyto číslovky se nedají vyjádřit čísly. Např. *Mnohonásobný úlovek, málokterý člověk*

Neurčitých číslovek je podstatně méně než číslovek určitých.²⁵

Didaktické poučení: U číslovek je důležité, aby žáci uměli vyjmenovat i s příklady druhy číslovek. Naučili se základní otázky jak se na číslovky ptáme, jakými otázkami. U číslovek *jedna a čtyři* se žáci musí seznámit s krajovými a individuálními

²⁴ BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 299, ISBN 80-7346-068-8.

²⁵ SKŘIVÁNKOVÁ, J., *Moje čeština*. [online]. [2008]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z <http://www.mojecestina.cz/article/2010120804-cislovky-zakladni-rozdeleni>.

odchylkami u spisovných tvarů i s tím, že žáci mohou mít návyk z vyučovacích hodin matematiky užívat hyperkorektní tvar např. *s dvěma dívkami* -) žáky nutí vyjadřovat-) *s dvěmi dívkami*. U složených číslovek je nutnost neopomenout být informativně užití různých způsobů např. *se sto korunami, se stem korun*. Také co se týče vyjádření složené číslovky je nutné upozornit, že gramaticky správně může být několik variant vyjádření např. *dvaadvacet chlapců, dvacet dva žáci, dvacet dva chlapců*. Co se týče výslovnosti číslovek, je dobré žáky seznámit s možností psaní číslovek jediným možným způsobem, přes takzvanou dvojí spisovnou výslovnost jedná se o číslovky sedm, osm, např. *sedm, sedmnáct, osm osmnáct, osmdesát*.²⁶

1. 5 Slovesa (verba)

Vyjadřují děj: *tancovat, skákat, chytat*, stav podmětu: *ležet, sedět*, nebo změnu stavu: *lehl si, mládnou*, nebo děj nevázaný na podmět: *sněží, hoří*. Slovesa, která se pojí se zvratným zájmenem - *se*, se nazývají zvratná slovesa: *najím se, zpíval si*.

Slovesa vyjádřené jedním slovem se nazývají tvary jednoduché, např. *hází, přečíst, plavat*, nebo více slovy tvary složené, např. *uhodil jsem se, byl seznámen, nebudeme diskutovat*.

U slovesa určujeme: **osobu, číslo, čas, způsob, rod, vid, třídu**²⁷

Zde je důležité z věty usoudit kdo je podmětem. Jestli jsem to *já*, jedná se o osobu první. Jestli si můžeme na podmět ukázat zájmenem *-ty* jedná se o osobu druhou. Jestli jde o někoho jiného, nebo něco jiného jedná se o osobu třetí.

Osobu: jednotné číslo: *já ty on, ona, ono*

množné číslo: *my vy oni, ony*,

Číslo: jednotné (singulár): *šel*

²⁶ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 131, ISBN 80-85937-47-6.

²⁷PATROCHOVÁ, S., *Procvičování cvičení – časování sloves, práce s textem – popis činnosti*. Loket: ZŠ, 2012. [online]. [2009]. [cit. 2014-12-18]. Dostupné z www.zsloket.cz/wordpress/wp-content/uploads/cestina4/176.ppt

množné (plurál): *šli/šly*

Čas: minulý (préteritum): *šel*

přítomný (prézens): *jde*

budoucí (futurum): *půjde*

Způsob: oznamovací (indikativ): *píše*

rozkazovací (imperativ): *mluv!*

podmiňovací (kondicionál): přítomný (*mluvil bych*); minulý (*byl bych mluvil*)

Rod: činný (aktivum): *chválím* trpný (pasivum): *jsem chválen*

Slovesa vyjadřují vid a také se zařazují do třídy ke vzorům.

Slovesný vid vyjadřuje průběh a dokončenost děje. Dokonavá slovesa mohou vyjádřit přítomnost. Často se tvoří od sloves nedokonavých odvozením předponou např. *vidí - uvidí, dělá - dodělá*. V rozkazovacím způsobu je zřejmé jaký vid využijeme, zde se zaručeně rozdíl projeví. Kladný rozkaz se vždy vyjadřuje slovesem dokonavým např. *Otevři okna! Kup chleba!*. Zákaz, který je vyjádřen záporným slovesem vždy využije sloveso nedokonavé, např. *Nezavírej okna! Nekupuj chleba!*. Existuje malá škála sloves, která má stejnou podobu ve vidě dokonavém i nedokonavém. Označují se jako obouvidová slovesa. Jedná se o tato slovesa: *obětovat, věnovat, stanovit, stačit, zprostředkovat, absolvovat, informovat...*

Vid: dokonavý (vyjadřuje děj ukončený): *uvidí, napíše, naučí se*

nedokonavý (vyjadřuje děj, který ještě probíhá, čas přítomný a čas budoucí) – *vidí, píše, učí se*

Některá slovesa mohou též vyjadřovat děj násobený i nenásobený. např. *Ted' házím já – Děti házely celé dopoledne míčem* Násobenou činnost vyjadřují slovesa dokonavá

odvozená předponou, zpravidla již od sloves násobených např. *propíchat, přeskákat, pozavírat*.²⁸

sloveso násobené – *doběhl jsem, hází, mívá*

sloveso nenásobené – *hodí, má*

Slovesná třída se určuje podle koncovky slovesa ve 3. osobě jednotného čísla, čase přítomném, způsobu oznamovacím.

Třídou: 1. třída – zakončení na – e: *nese*

2. třída – zakončení na - ne: *žne*

3. třída – zakončení na – je: *hraje*

4. třída – zakončení na - í: *hází*

5. třída – zakončení na – á: *kopá*

Vzor jednotlivých tříd se určuje podle koncovky slovesa ve 3. osobě jednotného čísla, čase minulém, způsobu oznamovacím. K určování správného vzoru si můžeme pomoci vytvořením rozkazovacího způsobu.

Vzory pro jednotlivé třídy: Pro 1. třídu: *nese, bere, maže, peče, umře*. Ve škole se užívá *tře*, aby chom žáky neděsili smrtí, popř. tvary *umru*.

Pro 2. třídu: *tiskne, mine, začne*

Pro 3. třídu: *kryje, kupuje*

Pro 4. třídu: *prosí, trpí, sází*

Pro 5. třídu: *dělá*²⁹

²⁸ HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. Stručná mluvnice česká. Praha: SPN, 1981 s. 105, ISBN 80-04-24906-X.

Podle způsobu slovesného děje a jeho rozměru je možné rozlišit skupiny sloves:

slovesa počínací – *vyběhl, vybíhal, vybíhával*

slovesa končící - *doběhl, dobíhal, dobíhával*

slovesa omezovací – *proběh se*

slovesa okamžitá – *střelil*

slovesa trvací - *šel*³⁰

Didaktické poučení: Slovesa jsou nejvíce procvičována na prvním stupni základních škol. Jedná se o látku složitou a žáci mají mnohdy velké potíže při určování slovesných kategorií. Tvarosloví sloves je bohaté na rozmanitost tvarů a mluvnických významů, které žákům dělají značné potíže. Jestliže žák pracuje ve větě se slovesem, je nutné ho hned ze začátku vést k dobrému rozlišování, které slovesné tvary patří k sobě a tím pádem tvoří jediný celek, naopak které slovesné tvary k sobě nepatří, např. *Chtěl jsem, být k nim dovezen, abych se mohl představit sám.* V této větě jsou slovesné tvary: *chtěl jsem, být dovezen, představit se.* Dále žákům dělá problém rozlišování rodu u sloves se zvratným *se*, zde je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Např. *Mraky se schovaly za střechy domů.* Jedná se o rod činný z důvodu, že se tu objevuje skutečnost vyjádřena tím, *že se mraky schovaly samy.* Žáci se seznamují s celým systémem slovesných tvarů, které se tvoří z přítomného či minulého kmene. Tento systém není určen k naučení se zpaměti, kmen minulý je lépe získávat odtržením konečné koncovky *-l* od přičestí minulého z důvodu, kdybychom vycházeli střídavě z přičestí minulého či infinitivu, mnohdy bychom docházeli k obměnám tohoto kmene a to by bylo pro žáky značně zavádějící a vznikly by komplikace při práci se slovesy. Podmiňovací způsob sloves dělá žákům potíže a to zejména ve spisovnosti. Např. slovo *bysme* nebo *bysem* jsou tvary analogické podle pravidelných sloves – podporou je spisovný tvar *byste*. Bohužel jedná se o velmi složité slovo, které se velmi často vyskytuje gramaticky

²⁹TUREČEK, T., *Pravopisně.cz*. [online]. Univerzita Hradec králové, [cit. 2014-12-18]. Dostupné z <http://pravopisne.cz/2012/02/pravidla-slovesa/>

³⁰BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 319, ISBN 80-7346-068-8.

nesprávně je označováno za hyperkorektní takzvané rádoby spisovné podoby – *by jsi, by jste*.

Důležité je procvičování typu *smál by ses, aby ses smál, přál by sis, kdyby sis přál* a nedělat gramatické chyby: *smál by si se, abys se smál*. Žáci velmi často chybují ve slovesech příbuzných, které se liší videm, jedná se například o slovesa typu: *sedl, seděl, sedal* důležité je, aby žáci tyto tvary sloves nemísili dohromady. U tvaru slovesa *řekl* je nutné určit správný infinitiv a také se zmínit o takzvaných obouvidových slovesech. Co se týče přechodníků, žáci na prvním stupni základní školy se s ním setkávají jen zřídka, většinou při četbě straší beletrie. Přechodník se také využívá k zprostředkování jazykové komiky, při vypravování humorných příběhů, kde se využívají další knižní jazykové prostředky typu: *pročež, leč, zvíci, kmet, děva, jal se povykovati, nastojte*. Když žáky s přechodníkem seznamujeme na prvním stupni ZŠ je důležité je seznámit s tím, že čeština vyděluje dva typy přechodníků a to přechodník přítomný a přechodník minulý. Také že, přechodníky vyjadřují méně závažný děj, který doprovází základní děj, vyjádřený určitým slovesem. U přechodnících minulých a přítomných nejde tak o vyjádření času, nýbrž přechodník přítomný slouží k vyjádření děje současného, ať v přítomnosti či v minulosti, naopak přechodník minulý vyjadřuje děj předčasný v minulosti. K procvičování přechodníků je vhodné pracovat s cvičeními, které vyjadřují nahrazení přechodníkové konstrukce jiným způsobem vyjádření např. *Čmelák bzuče snesl se na květinu. – Bzučící čmelák se snesl na květinu. Čmelák bzučel a snesl se na květinu.*³¹

Jednotlivé podkapitoly jsou zaměřené na charakteristiku ohebných slovních druhů, vybrané informace a ustálené výrazy jsou doplněny názornými příklady. Ke každému slovnímu druhu je přidáno didaktické poučení, co je důležité neopomenout při seznamování žáky s učební látkou.

³¹ ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 132, ISBN 80-85937-47-6.

1. 6 Příslowce (*adverbia*)

Vyjadřuje bližší okolnosti dějů a předmětů. Konkretizují význam přídavného jména nebo dalšího příslowce. Např. *velmi ochotný, mnoho zeleniny*.

Tvoří se od:

a) přídavných jmen: např. *dobrý – dobře, zdravý – zdravě, blízký – blízko, český – česky*

Některá přídavná jména mohou mít dva tvary: *draho – draze, výš – výše, hůř – hůře, těžko – těžce*.

Z pravopisného hlediska si musí žáci osvojit skupinu **-mn** *skromný - skromně*

rozumný – rozumně

strmý – strmě

b) Zájmených kmenů: např. *Ten-- Tady, tady*

c) Číslovek: např. *Druh – (Druhý-- Druhy)*

d) Slovesných základů: např. *letmo, potajmo, mlčky*

e) Pomocí spojení jména a předložky, nebo spojením předložky a příslowce takzvanou příslowčnou spřežkou: např. *poprvé, zpočátku, vtom*. Ve větě je dobře rozeznatelné na první pohled, dá se rozložit na dvě samostatná slova: *Vyjeli jsme nahoru. V zimě jsem vylezl na horu Mount Everest*.

Rozeznáváme celkem 5 druhů příslowců a ptáme se na ně těmito otázkami:

1) Místa - Kam? Kudy? Kde? Odkud? (*domů, lesem, v kuchyni, ze školy*)

2) Času - Kdy? Odkdy? Dokdy? (*ted', od včera, do neděle*)

3) Způsobu - Jak jakým způsobem? (*hezky, dobře, mile*)

4) Příčiny – Proč? (*protože, proto, schválně, lstivě*)

5) Záporu - Nikoliv

Příslovce můžeme stejně jako zájmena stupňovat: Rozeznáváme základní tvar, první stupeň a druhý stupeň: Stupňování pravidelné (kořen zůstává stejný)

Tabulka 2: Pravidelné stupňování příslovčí

Základní tvar	První stupeň	Druhý stupeň
zdravě	zdravěji	nejzdravěji
hluboko	hlouběji	nejhlouběji
vysoko	výš - výše	nejvýš - nejvýše

Zdroj: (SOCHOROVÁ, M. *Český jazyk v kostce pro SŠ*. Praha: Fragment. 2009 s. 101, ISBN 978-80-253-0950-6.)

Stupňování nepravidelné (základní tvar slova má zcela jiný kořen, než slovo v 1. a ve 2. stupni: např. *dobře -) lépe -) nejlépe*.

Některé příslovečné spřežky si musíme osvojit zautomatizovat: *vleže, vstoje, vloni, podruhé, občas, potom, odevšad, vlevo, vpravo, doleva, nalevo, dopředu, dozad*.

Některé příslovečné spřežky lze psát dohromady i zvlášť v tomto případě nám pomůže slovník českého pravopisu: např. *z jara – zjara, na krátko – nakrátko*.

Tyto ustálené slovní spřežky si žáci musí osvojit, aby v pravopisu nedělali chyby: *sbohem, neshledanou, milerád, horempádem, horempádem, mermomocí, bohudík, jaksepatří, křížem krážem, cestou necestou, chtě nechtě, stůj co stůj*.

V hodně případech dělá žákům problém při psaní slovního spojení *jako by* a *jakoby*, např. *Tvářil se jako by mi rozuměl. (By rozuměl = podmiňovací způsob). Stál jakoby omráčen. (jakoby = jako omráčen)*.

Některé příslovce se mohou vydávat za jiné slovní druhy, mohou se jimi stát podle toho v jaké pozici stojí ve větě, např. **Příslovce** - *Jak se máte?* **Spojka** - *Řidič formule1 cítil, jak mu ubývají síly.* **Příslovce** - *Šel kolem.* **Předložka** - *Šel kolem domu.* **Podstatné jméno** - *Točil kolem.*

Příslovce ve větě vystupuje buď jako: Příslovečné určení např. *žijeme radostně* a nebo jako přívlastek neshodný např. *cesta pěšky*. Nebo také jako jmenná část přísudku se sponou. Příslovce bývá základem jednočlenných vět: *Nutno s tím počítat. Bylo mi smutno.*³²

Didaktické poučení: Žáci se nejdříve seznámí s rozlišováním druhů příslovcí, změní se na skladbu příslovcí a jejich tvoření. Příslovce se tvoří z přídavných jmen pomocí koncovky *-e/-ě, -o/y*, ustrnutím tvaru podstatného jména nebo předložkového spojení. Důležité je žáky upozornit na pravopis slov *rozumně* a *zřejmě*, kde se často chybuje. Také je nutno je poučit o příslovečných spěrkách typu: *na horu, nahoru*. Na procvičování příslovcí jsou osvědčená cvičení na rozvíjení sloves, přídavných jmen a příslovcí vhodnými příslovci. Také je dobré, aby žáci ve cvičeních nahrazovali vyznačené příslovce příslovci synonymními např. *pořád – stále, stereotypně*, spojení slov, které je možno také nahrazovat příslovci: *z levé strany = zleva, zítřejšího dne = zítra...* tyto cvičení jsou důležitá, jelikož žák získává dovednost, díky které umí nahrazovat daná slova jinými synonymy. To je prospěšné k rozšiřování slovní zásoby a k dovednosti svého projevu, dokáže se lépe vyjadřovat. Dále je důležité věnovat pozornost rozdílům mezi typy *blízce a blízko*, kde se žáci řídí svým jazykovým povědomím, ale musí si uvědomovat jemný významový rozdíl mezi těmito podobami a je možné upozornit, že podoby na koncovku *-e* se často užívají v přeneseném významu. Při seznamování žáky se stupňování příslovcí je dobré neopomenout, že význam příslovce je možné stupňovat, zesilovat nebo zeslabovat jeho intenzitu různými příslovci např. *poměrně vysoko, zcela správně, nadmíru dobře*, také je možné využít zdvojnásoběná příslovce např. *blizoučko, maličko, miloučce*. Zdvojnásoběliny nám slouží jako

³² SOCHOROVÁ, M. *Český jazyk v kostce pro SŠ*. Praha: Fragment. 2009 s. 100, ISBN 978-80-253-0950-6.

pomůcka, když si je žák nejistý, zda se píše ve slově **z** nebo **s** např. *blízko – blizoučko, úzko - uzoučko*.³³

1. 7 Předložky (prepozice)

Význam každé předložky se projeví až ve spojení s jiným větným členem a to vždy buď s podstatným jménem, přídavným jménem, zájmenem nebo číslovkou. Předložky se nikdy nevyskytují ve větě samostatně. Každá předložka se vždy pojí s jedním a nebo s několika pády.

Předložky pojící se s jedním pádem:

2. pádem = *bez, do, od, u, z, dle prostřednictvím, kromě*

3. pádem = *k, proti, díky, kvůli, navzdory*

4. pádem = *ob, pro, přes, skrz, mimo*

6. pádem = *při,*

7. pádem = *s, napříč, počínaje*

Předložky pojící se s více pády:

2. a 4. pádem = *vyjma*

2. a 3. pádem = *blízko*

4. a 6. pádem – *na, po, o, v*

4. a 7. pádem = *nad, pod, před, mezi, za*

2., 4. a 7. pádem = *za*³⁴

Předložky dále rozdělujeme na:

neslabičné: *v, k, s, z*

slabičné: *ve, ke, ku, se, za, ze* (dochází k vokalizaci přeložky)

³³ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 134, ISBN 80-85937-47-6.

³⁴HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. Praha: SPN, 1981 s. 145, ISBN 80-04-24906-X.

Předložky dále rozdělujeme na a) vlastní (primární)= nikdy se nevyskytují jako jiný slovní druh, vždy budou ve větě vystupovat jako předložky, často fungují i ve významu předpon: *na, z, s, ze, za, se, u, do, po, o, od, před, nad, pod, bez, přes, ob*

Vlastní předložky se pojí se 2.pádem (*bez, do, od, u, z*), 3.pádem (*k, proti*), 4. pádem (*ob, pro, přes*), 6. pádem (*při*), 7.pádem (*s*). Některé předložky se však pojí s dvěma pády: se 4. a 6. pádem: *na, po, v, o*

se 4. a 7. pádem: *nad, pod, před, za*

b) nevlastní(sekundární) = Tyto předložky mohou ve větě vystupovat jako jiný slovní druh než jen jako předložky. Podle původu se jedná :

a) Některé pády podstatných jmen: *vedle, podle, dle, kolem, kromě, kvůli, mezi, místo, během, díky, vinou, prostřednictvím.*

b) Předložkové víceslovné výrazy: *se zřetelem na, v souvislosti, na rozdíl, pod pojmem.*

c) Příslovce: *proti, daleko, blízko, opodál, skrz, uvnitř.*

Nevlastní předložky nejčastěji zastupují příslovce např. *okolo, uvnitř, blízko...*

Většina nevlastních předložek se pojí s 2. pádem – *kolem, vedle, místo*. Jen předložky *kvůli (tobě), vůči (jí), díky* se pojí s 3. pádem. Předložky *mimo (to), skrz (park), vyjma (otce)* se pojí se 4. pádem. Předložka *mezi* se pojí se 4. a 7. pádem: *mezi (vás), mezi (vámi).*

Neslabičné předložky: *k, s, v, z* se při spojení se slovem, které začíná stejnou nebo podobnou hláskou vokalizují- *ke komu, se strýčkem, ve Foneticích*. Mohou se však vokalizovat před shlukem souhlásek např. *se džbánkem, ke hřbitovu, ze mzdy*. Předložka - *k* přejímá před retnou souhláskou podobu -*ku* např. – *ku příkladu, ku prospěchu*.

Slabičné předložky se také mohou vokalizovat i ve spojení se zájmeny *všechn* a tvary *mne, mnou*: *beze všeho, přede vším, ode mne.*³⁵

Didaktické poučení: Učitel musí žákům klást důraz, aby se naučili s kterými pády se koncovky spojují. Nejvíce žákům dělá problém rozlišovat spojení se 7. pádem v němž je nutné použít předložku **s**, a spojení s 2. pádem, v němž může vždy užít předložku **z**. V žádném případě nemá učitel toto rozlišení užívání **s** a **z** ve spojení s 2. pádem v písemných pracích žáků vyžadovat. Je jen na něm, aby žáky s touto

³⁵ BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 330, ISBN 80-7346-068-8.

problematikou seznámil. Vokalizace předložek žákům většinou nedělá problémy, opírají se o jazykové povědomí. Měli by si na základě srovnání předložky vokalizované a nevokalizované uvědomit, že rozhoduje snadná nebo nesnadná vyslovitelnost předložkového spojení a jazykové zvyklosti např. ve spojení *ze slotu* a *se stolu*. Dobré je při opakování předložek využít cvičení na nahrazování přívlastků shodných v daných větách předložkovými spojeními se stejným významem např. *Vyráběl nádherné proutěné košíky – košíky z proutí. Maminka připravila k večeři jahodové knedlíky - knedlíky z jahod*. Také je dobré zařadit do výuky cvičení na nahrazování vedlejších vět předložkovými výrazy se stejným významem např. *Protože vlak přijel pozdě, nikam se nejelo. Pro pozdní příjezd vlaku, nikam se nejelo. Ačkoliv byl moc mladý. Přes své mládí. Zde je důležité, aby si žáci všimli toho, že při transformaci vedlejších vět na větný člen odstraňujeme určitý tvar slovesa a nahrazujeme ho jménem a místo spojovacího výrazu volíme adekvátní předložku. Např. účelové a příčinné spojky *protože, aby* odpovídá předložka *pro* a *kvůli ačkoli* a *přestože*. Důležité je, aby žáci při práci s předložkami volili synonymní předložky díky těmto cvičením si rozvíjeli slovní zásobu a jazykovou obratnost.³⁶*

1. 8 Spojky (konjunkce)

U spojek je to poměrně podobné jako u předložek, z důvodu, že nikdy ve větě nestojí samostatně, samy nejsou větnými členy. Nejčastěji slouží ke spojení dvou a nebo více větných členů a ke spojení dvou a nebo více vět. Díky spojkám se vytváří souvětí. Spojky rozdělujeme na **a) souřadící (parataktické)**= vyjadřují vztah koordinace, slouží k vyjádření poměru mezi souřadnými větami, nebo souřadnými větnými členy. Mezi větami vyjadřují tyto poměry: Slučovací= věty jsou obsahově rovnocenné. Spojky: *a, i, ani, nebo*. Ve větě při používání těchto spojek se nevyužívají čárky. Takzvané dvojité spojky: *jak tak, hned hned, jednak jednak*.

Stupňovací= druhá věta vyjadřuje závažnější, důležitější informace, než věta první.

³⁶ ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 135, ISBN 80-85937-47-6.

Spojky: *ba, ba i, dokonce, dokonce i, nejen – ale i, sice – a* ještě píše se čárka před *a*.
Odporovací= 2. věta vyjadřuje skutečnost, která je v rozporu se skutečností ve větě první. Spojky: *ale, avšak, však*.

Vylučovací= spojení 2. vět, jejichž obsahy se vzájemně vylučují, nemohou platit oba zároveň. Spojky: *nebo, anebo, buď – nebo*.

Vysvětlovací = při spojení vět v důvodovém poměru vyjadřuje 2. věta důvod věty 1. Spojky: *neboť, vždyť, totiž, neb* (zastaralé); vysvětlují význam.

b) Podřadící (hypotaktické)= Jejich úlohou je připojení věty vedlejší k větě řídicí. Např. *Všude byl takový hluk, že neslyšel vlastního slova*. Spojky: *že, by, jakmile, když, kdyby, protože, poněvadž, jelikož, přestože, ačkoli, třebaže*. Spojky *s –li* (znáš –li, zdali, ne- li). Spojky podřadící se kladou na začátek věty, pouze když je u spojky částice –li, klade se spojka za první slovo věty a připojuje se k němu spojovníkem.

Spojka ve větě může mít úlohu jako: Zájmeno *kdo, co, který, jenž* = vztažná a tázací zájmena a příslovce *kde, kdy, kam*.

Didaktické poučení: Spojky se pojí s učivem o několikanásobných větných členech a různých typů souvětí. Je vhodné žákům zařazovat do opakování cvičení na uvádění synonym. Žáci budou v daných souvětí nahrazovat spojky jinými spojkami se stejným nebo podobným významem např. *Když si hrál, nezlobil – Jakmile si hrál, nezlobil. Jestliže si hrál, nezlobil*. Také je vhodné do výuky zařadit cvičení, kdy žáci musí nahrazovat vyznačená předložková spojení větami vedlejšími se stejným významem a cvičit se tak v užívání vhodných spojek a ve využívání možností vyjádřit ten samý obsah synonymními jazykovými prostředky např. *Přestože pršelo – I když pršelo*. Také je dobré si všimnout zvláštností a zajímavostí při využívání málo frekventovaných spojek obvykle knižních – *leč, jakkoli*, také když se spojky nacházejí na jiném místě než je obvyklé, např. *Řekl, že už nezavolá a o naše rady že nestojí*.³⁷

³⁷ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 136, ISBN 80-85937-47-6.

1. 9 Částice (partikule)

Částice mají pouze větný smysl. Snaží se co nejvíce popsat a přiblížit, jaký má mluvčí vztah k větě nebo k jednotlivým výrazům. Vystihuje tedy jejich významové a citové odstíny. Ukazují na modálnost věty, jestli je věta přací, rozkazovací, podmiňovací, či oznamovací. Mohou uvozovat větu: *at'* (*At' přijde!*), *zdali* (*Zdali ho potkali?*), *kdyby* (*Kdybys mlčel!*), *aby* (*aby do tebe hrom udeřil!*), *že* (*Že se nestydíš!*), *a* (*A co teď?*), *ale* (*Ale prosím tě.*), *i* (*I ty jeden!*). Částice stojí téměř vždy na začátku věty, existují ovšem i stavy, kdy nalezneme částici uprostřed věty.

Částice mohou být i jiným slovním druhem:

Zájmenem= *Nedělej to!*, Spojkou = *Že se nestydíš!*³⁸

Částice pak jde dělit ještě podrobněji:

modální – *nejspíš, zajisté, možná, asi*

intenzifikační – *velmi, velice, příliš, moc* (pozor na platnost slovního druhu ve větě)

vytýkáč – *jen, také, třeba, teprve, pouze, přímo*

modifikační – *přece, ale, prostě, snad, jen, klidně*

odpověďové – *ano, ne*

negační – *ne, nikoli*

větná adverbia – *samozřejmě, bohužel, každopádně, naštěstí*³⁹

Za částicemi se čárka nepíše.

Didaktické poučení: Částice jsou velmi obtížné k naučení. Žáci na prvním stupni ZŠ se s nimi setkávají jen okrajově, a proto je důležité je upozornit na základní informace dané tematiky. Je prokázáno, že jde o složité učivo a dělá potíže nejen žákům, ale i vyučujícím. Na první stupni je dobré, aby si žáci zapamatovali základní částice: *at', necht', kéž*. Při opakování jiných slovních druhů je dobré stále na částice poukazovat, například při opakování zájmen je dobré podotknout, že například slova, která bývají jindy spojky, příslovci nebo zájmeny, jsou v některých případech částicemi. Je třeba se vyvarovat chybám, že se částice chápou někdy jako spojky, které stojí na začátku věty např. *Slíbil nám pomoc. Ale už nepřišel*. V cvičení na užívání částic by mohli žáci z počátku tvořit věty

³⁸ BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 331, ISBN 80-7346-068-8.

³⁹ Učitel.net. [online]. [cit. 2014-12-27]. Dostupné z <http://www.ucitel.net/cesky-jazyk/castice>

napodobováním podle daných vzorů. Učitel by měl žákům na příkladech z jejich prací konkrétně ukazovat, kdy by bylo možné a vhodné užít některé částice k působivějšímu vyjádření modality věty např. *asi- možná . zřejmě.*⁴⁰

1. 10 Citoslovce (interjekce)

Ve větě vyjadřují pocity, nálady a reakce mluvčího na situaci *ach, brr, au, pst*, upozorňují na něco *hej, hele, halo*, vyjadřují zvuky = zvukomalba *bum, bác, břink*. Od těchto slov se často vytváří slova: *bacat, břinknout*. Citoslovce někdy nahrazují celou větu např. *Žába seděla na kameni a hop do vody*. Někdy nejsou částí věty a oddělují se od ní čárkou např. *Ach, to bylo super!* Také mají za úkol vyplňovat prázdná místa věty. Využívají se při zvolání a při výkřících a kleních *Safra, bože, hrůza*. Obvykle nemají žádnou souvislost se zbytkem věty, ale ve větě mohou vystupovat jako:

- a) Přísudek= *Žába žbluňk do vody!*
- b) Podmět= *Ozvalo se mňau.*
- c) Předmět= *Zaslechl jsem jeho au.*

Ve větě je oddělujeme čárkou: *Brr, to je zima*. Když tvoří jednočlennou větu vždy píšeme vykřičník: *Brr! To je zima.*

Jako citoslovce mohou stát ve větě slova jiného původu: *hrome, běda, bože, prosím, vida, jářku.*⁴¹

Didaktické poučení: Citoslovce žákům nedělají velké potíže při rozeznávání, důležité je se zaměřit na oddělování samostatně stojících citoslovcí od ostatních slov ve větě čárkami a o možnosti užívat některá citoslovce ve větách typu: *Žáby žbluňk, ptáci frr-* místo sloves. Dobré je žákům vysvětlit u citoslovcí, aby si dokázali uvědomit jemnější rozdíly v jejich významu a vhodném užívání např. *Smích má jiné citoslovce u mužů či dětí Muži (chachacha) děti (hihihi)*. Procvičování citoslovcí je dobré

⁴⁰ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998, s. 137, ISBN 80-85937-47-6.

⁴¹BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 331, ISBN 80-7346-068-8.

aplikovat v hodinách slohu, kdy žák může napodobovat písemnou formou zvukové efekty například – malá rána, větší ráda, velká rána= *bum, bác, břink, buch* a ve skupinové práci pak odhadovat a doplňovat jaké zbarvení se pro jakou intenzitu rány hodí. Žáci by se měli naučit vyjadřovat citoslovci svoji náladu a pocity.⁴²

Dále jsou některými jazykovědci vydělovány jako samostatný slovní druh takzvaná Predikativa, jejich název pochází z odborného označení přísudku. Predikativa jsou přiřazovány k příslovcím. Mají základní skladební znak, bývají základem jednočlenných vět např. *Lze říci jen tolik. Nutno podotknout, že.*⁴³

⁴² ČECHOVÁ, M. a V. STYBLÍK. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998 s. 137, ISBN 80-85937-47-6.

⁴³ BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008 s. 332, ISBN 80-7346-068-8.

2 PŘECHODY SLOVNÍCH DRUHŮ

Problematika přechodů u slovních druhů dělá žákům značné potíže v jejich rozeznávání. Podstatná jména nejčastěji přecházejí v příslovce, jedná se o nejpočetnější druhy přechodů. Při přechodu dochází k narušení gramatických kategorií – rodu, životnosti, pádu a čísla např. *kus, mžikem, trochu*. Vedle přechodu dvojnásobného bývá i přechod trojnásobný nebo vícenásobný. Podstatná jména – přídavná jména – citoslovce např. *běda, hanba, hrůza*. Vícenásobný přechod se neděje v uvedeném pořadí, podstatná jména se mohou užít v jiné funkci.

Rozeznáváme několik druhů přechodů slovních druhů, v českém jazyce je jich celkem 39.⁴⁴

Přechod podstatná jména – citoslovce např. *hadr – hadry, hrom – hrome, sláva*

Přechod podstatná jména – příslovce- předložky např. *chyba*

Přechod podstatná jména – přídavná jména např. *gala, hazard, komplet, prima*

Přechod podstatná jména - nevlastní předložka např. *kraj, následek* nebo typ ustáleného předložkového spojení, dvojčlenného: *v důsledku* nebo trojčlenného: *se zřetelem k*.

Přechod přídavná jména – příslovce např. *černý, nesmrtelný, brodiví, dutorozí, dvojdyšní, koňovití, kostnatí, drobné, hotové (peníze) bílí – černí (lidé), dospělí, příze buklé, infám, dožatá, hořká, kopaná; milá, mrtvá* a dosti ustálená spojení typu *na dotvrzenou, na honěnou, na pamětnou, potázat se, s nedobrou, jít s neveselou, vrátit se s nepořízenou dávno, negativno, nemožno, chladno, jízdné, dobro, dobré, krátké*

V úzké míře se projevuje přechod u zájmen např. *můj, moje, náš, naši, něco*. složitější přechod představuje zájmeno *což*.

⁴⁴KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: UJAK, 2012 s. 28, ISBN 978-80-7452-023-5.

Zpodstatňování a adverbializace se projevuje také u číslovek *čtvrtá, desátá, čtvero, patero, desatero, dvacatero, kolikero, jedenkrát, jednou, kdysi, někdy, jednou, dvakrát*.

Nejobecnější povahu má přechod k podstatným jménům slovesným např. *honění, hon, honba a kování*.

Běžný je i přechod k přídavným jménům přes tvar přítomného přídavného přídavného např. *vynikající, opuchlý; opilý odevzdaný, odevzdaný s odevzdaně, odevzdanost*.

Využívá se také přechod k příslovcím např. *kleče, chtě, nechtě, chtíc, nechtíc, dělej co dělej, stůj co stůj*.

Přechod k předložkám odvozených od sloves např. *(ne)hledě, (ne)hledíc (hledět hled',hled'me! , jít—jdi!, jděte!: ale jděte!, ale běžte!*

Přechod příslovce – podstatná jména např. *doma, minus*. Dále sem patří hudební termíny jako *agitato, forte, largo*. Dále sem můžeme zařadit *večer, ráno, dopoledne, odpoledne, kapánek, drobátko, půlnoc, jitro, trocha, trochu*

Přechod příslovce - přídavná jména jedná se o slova cizího původu např. *extra, fér, fajn, famós, expres*.

Přechod příslovce - číslovky neurčité např. *málo, mnoho, moc, nemálo*

Přechod příslovce - předložek, např. *blízko, daleko, doprostřed, dovnitř, kolem, mimo, místo, napolo, naproti*.

Přechod příslovce – spojky např. *až, dříve (než), hned, jak, jako, kdežto, kdy, ledaže*.

Málo vyskytující je přechod v částice např. *bodej, jen(on), kde(ž)pak* a citoslovce *jo, jó, jářku...*

Přechod spojky - částice např. *a, aby, ani, ať, aťsi, buď si, by, či, i, jestli, kdyby, když, -li, necht'*, spojkami a citoslovci: *ale, ne*, spojkami a příslovci: *ledaže*.

Přechod citoslovcí – podstatná jména např. *aha, aleluja, cák, crk, drc, flák, fuk, haf, haló, hrk, klep, klof, kvák, kvik, kvok*.

Přechod přídavná jména – citoslovce např. *hej, kata*.

Přechod citoslovce – slovesa např. *na! nate!, hajdy do školy!, hop tam!, bácnout.*⁴⁵

V teoretické části v druhé polovině práce se autorka věnovala slovním druhům neohebným. Jestliže autorka zhodnotí uvedené informace konstatuje, že didaktická doporučení jsou sestavena na základě učení o slovních druzích na prvním stupni základní školy.

Základní školy vyučují žáky podle Rámcového vzdělávacího programu, který klade za cíl vést nejvyšší úroveň vzdělávání v České republice spolu s Národním programem pro rozvoj vzdělání. Podle RVP⁴⁶ by se český jazyk měl vyučovat tak, aby žáci v konečné fázi ovládali určité kategorie. Co se týče požadavků, je na učitelích, aby se drželi RVP a žáky připravili na další stupeň vzdělávání.

⁴⁵FILIPEC, J., *Slovo a slovesnost*. [online]. 2011, ISSN 0037-7031. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2156>

⁴⁶RVP – zkratka Rámcový vzdělávací program

3 RÁMCOVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

RVP základní škola český jazyk – mluvnice

Podle Rámcového vzdělávacího programu, který byl vytvořen na základě pedagogického výzkumu v Praze v roce 2005 se udává, jaké by měli mít žáci znalosti na prvním stupni základní školy v oblasti slovních druhů v prvním a druhém období.

Očekávané výstupy v prvním období v oblasti slovních druhů:

- „rozlišuje slovní druhy v základním tvaru
- užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves“⁴⁷

Očekávané výstupy v druhém období v oblasti slovních druhů:

- „určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu“⁴⁸

RVP základní škola – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, český jazyk – mluvnice

Podle Rámcového vzdělávacího programu, který byl vytvořen na základě pedagogického výzkumu v Praze v roce 2005 se udává, jaké by měli mít žáci znalosti na prvním stupni základní školy s lehkým mentálním postižením v oblasti slovních druhů v prvním a druhém období. Základní školy určené pro žáky s lehkým mentálním postižením nesou název Praktické školy za totalitního režimu byly označovány za školy Zvláštní.

Očekávané výstupy v prvním období v oblasti slovních druhů:

- „rozlišit věty, slova, slabiky, hlásky
- psát velká písmena na začátku věty a ve vlastních jménech“⁴⁹

⁴⁷ JEŘÁBEK, J. a J. LISNEROVÁ. a A. SMEJKALOVÁ. a J. TUPÝ. *RVP – pro ZŠ*. Praha, 29.08. 2005 s. 23, ISBN 80-87000-02-1.

⁴⁸ JEŘÁBEK, J. a J. LISNEROVÁ. a A. SMEJKALOVÁ a J. TUPÝ. *RVP – pro ZŠ*. Praha, 29.08. 2005 str. 23, ISBN 80-87000-02-1.

⁴⁹ JEŘÁBEK, J., TUPÝ J., BRYCHNÁČOVÁ, E a J. ZAHRADNÍKOVÁ, *RVP pro ZŠ - příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha, 2005, s.18, ISBN 80-87000-02-1.

Očekávané výstupy ve druhém období v oblasti slovních druhů:

- *poznat podstatná jména a slovesa* ⁵⁰

RVP základní škola speciální, český jazyk – mluvnice

Podle Rámcového vzdělávacího programu, který byl vytvořen na základě pedagogického výzkumu v Praze v roce 2008 se udává, jaké by měli mít znalosti žáci na prvním stupni základní školy speciální v oblasti slovních druhů v prvním a druhém období. Speciální školy jsou určeny pro žáky se středním a těžkým mentálním postižením. Za totalitního režimu byly označovány za školy Pomocné.

Očekávané výstupy v prvním období:

- *„reprodukovat jednoduché říkanky a básničky*
- *odpovídat na otázky slovem, větou*
- *dokázat se koncentrovat na poslech pohádek a krátkých příběhů*
- *popsat jednoduché obrázky*
- *reprodukovat krátký text podle otázek* ⁵¹

Očekávané výstupy v druhém období

- *„reprodukovat krátké texty podle jednoduché osnovy*
- *vyprávět zhlédnutý filmový nebo divadelní příběh podle návodných otázek*
- *vyprávět jednoduchý příběh podle obrázku*
- *popsat osoby, předměty podle reálu nebo vyobrazení za pomoci doprovodných otázek*
- *domluvit se v běžných situacích*
- *zvládat slovní formy společenského styku – pozdrav, prosba, poděkování*
- *dramatizovat jednoduchý krátký příběh z oblasti, která je žákům blízká* ⁵²

⁵⁰ ŘEŽÁBEK, J., TUPÝ J., BRYCHNÁČOVÁ, E a J. ZAHRADNÍKOVÁ, *RVP pro ZŠ - příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Praha, 2005, s. 18, ISBN 80-87000-02-1.

⁵¹ ŘEŽÁBEK, J., TUPÝ J., BRYCHNÁČOVÁ, E. *RVP pro ZŠS*. Praha, 2008, s. 21, ISBN 978-80-87000-25-0.

⁵² ŘEŽÁBEK, J., TUPÝ J., BRYCHNÁČOVÁ, E. *RVP pro ZŠS*. Praha, 2008, s. 21, ISBN 978-80-87000-25-0.

Vybrané citace jsou v přesném znění z RVP jednotlivých škol. Základní vzdělávání má vymezené postupy při seznamování žáků se slovními druhy, na pohled je zřejmé, že školy Praktické probírají slovní druhy až na 2. stupni vzdělávání a to v rozsahu, v jakém na základní škole probírají slovní druhy již na prvním stupni. Co se týče škol speciálních, se slovními druhy se žáci nesetkají. Snažila jsem se navázat kontakt s vyučující na speciální škole prostřednictvím elektronické pošty a na můj dotaz, zda se žáci seznamují se slovními druhy mi bylo odpovězeno následující: *„vzhledem k postižení našich žáků, kteří se vzdělávají dle ŠVP pro žáky se středně těžkým mentálním postižením a těžkým postižením a žáky v rehabilitačním programu se na naší škole slovní druhy nemohou vyučovat, učíme především samostatnosti s co nejmenší pomocí druhé osoby, soběstačnosti a praktickým věcem pro praktický život. M. K.“*

RVP pro speciální školy nezahrnuje nauku o slovních druzích, jelikož v těchto školách se klade důraz na aspekty, které má jedinec v plném zdraví již osvojené. Z důvodu, že RVP pro speciální školy nezahrnuje učební látku slovních druhů, autorka citovala celé očekávané výstupy v prvním i druhém období. V RVP základních a praktických škol autorka citovala pouze osnovy zahrnující slovní druhy. RVP ZŠ Praktické v prvním období neuvádí nauku o slovních druzích, ale v osnovách je bod, který zahrnuje : *„žáci se učí rozlišovat slova, jména a pravopis vlastních jmen.“* Myslím si, že látka souvisí se slovními druhy byť jen okrajově. Vyučující na fakt, že se žáci seznamují s podstatnými jmény – vlastními upozorní.

V závěru praktické části diplomové práce se autorka zabývala RVP pro základní, praktické a speciální školy. Nastínila osnovy zahrnující slovní druhy a vlastními slovy komentovala rozdíly mezi jednotlivými školami.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 NEJVYSKYTOVANĚJŠÍ PROBLÉMY VE VÝUCE ČESKÉHO JAZYKA

Předmět český jazyk se na základní škole vyučuje každý den. Jde o mateřský jazyk a žáci si ho musí plně osvojit. Učitel českého jazyka by měl žákům poskytnout plnohodnotný výklad. V této fázi je nevýhoda v tom, že každý žák pojme výklad individuálním způsobem a je na jeho schopnostech a inteligenčních proporcích, jak si danou tematiku osvojí. Každý vyučovací předmět nese své klady a zápory. Český jazyk má díky více složkám, které obsahuje několik negativ, které se prolínají jak ve vyučování, tak v osobnosti učitele.

Český jazyk jako předmět zahrnuje tři složky: literaturu, gramatiku a mluvnici. Z důvodu, že se nejedná o jednostranný předmět, klade na učitele zvýšené nároky v didaktické oblasti. Jsou zde rozdílné metody, přístupy v jednotlivých složkách předmětu a největší problém se vyskytuje v časové náročnosti. Z důvodu, že předmět český jazyk obsahuje více složek, prolíná se u učitelů oblíbenost v jednotlivých odvětví. V českém jazyce se též prolíná komunikační schopnost učitele, je zde důležité aplikovat poznatky z jiných vědních disciplín například sociologie, lingvistika, s nimiž bohužel učitelé českého jazyka nemají dostatek zkušeností. Dále se vyskytuje velký problém při práci s učebnicemi. Na knižním trhu se objevuje velké množství didaktických textů a učebnic. Učitelé dávají přednost učebnicím klasickým, pevně strukturovaným, které vycházejí v ucelených řadách a obsahují tradiční cvičení. Naproti těmto učebnicím stojí učebnice propojené, například sloh s mluvnicí, tudíž jsou tři odvětví českého jazyka prolínány a nejedná se o pevnou strukturu v jednotlivých odvětví. Problém, který je poslední dobou vyzorován, se vyskytuje v zařazování nových pojmů v mluvnické části, nové pojmy jsou zaváděny do vyučování nejednotně, bez patřičného metodického zpracování. Díky zavádění nových pojmů, dochází k rozšíření mluvnického učiva, což se prolíná v časovém rozhraní. Nastává problém s nedostatkem času na procvičování a systematizaci učiva. Časová tíseň brání učitelům zařazovat do vyučování netradiční cvičení a postupy, které by dětem zpestřily výuku. Velké nedostatky se

projevují v seznamování učitelů s novými vzdělávacími programy. Nové vzdělávací programy nepřinášejí v pojetí jazykového vyučování výraznější změny, je v nich ovšem kladen značný důraz na osobnost žáka a různé formy jeho hodnocení. Učitelé českého jazyka se nejvíce zaměřují na přípravu žáků k přijímacím zkouškám na střední školy, kde se nejvíce prověřují jazykové znalosti žáků. Z důvodu, že předmět český jazyk nese s sebou výše uvedené problémy, působí negativně na učitele českého jazyka. Odráží se to zejména na jejich psychice a často nabíjí dojem, že jejich práce postrádá smysl, je formální a že současné pojetí vyučování českého jazyka neplní svůj základní cíl.⁵³

⁵³ POLÁK, M. *Učitel českého jazyka a současná základní škola*. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého, 2002 s. 110, ISBN 80-244-0585-7.

5 POROVNÁNÍ UČEBNIC ČESKÉHO JAZYKA PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY

K výuce českého jazyka na základní škole je publikováno velké množství druhů učebnic. Učitel si může pro výuku zvolit učebnici pevně strukturovanou či jinak koncipovanou. Učitelé dávají přednost pevně strukturovaným učebnicím. Učitel musí při výběru učebnic přihlížet zejména ke srozumitelnosti, výběru procvičovacích cvičení, výrazech a smyslech slov, které se v učebnicích vyskytují.

Porovnávání učebnic z pohledu autorky proběhne od druhého do pátého ročníku základní školy. K porovnávání budou určeny vždy tři učebnice českého jazyka, každá vydána jiným nakladatelstvím. Porovnávání bude zaměřeno jen na výuku slovních druhů, učebnice českého jazyka budu hodnoceny z těchto hledisek:

- Rozvržení učiva v jednotlivých učebnicích
- Druhy cvičení na procvičování daného slovního druhu
- Obtížnost jednotlivých cvičení
- Motivační uvedení učiva v učebnicích

Porovnání učebnic druhého ročníku základní školy

- 1) Konůpková M., Marková, H., *Český jazyk 2*. Brno: *Nová škola*. 2014⁵⁴
- 2) Nováková, Z., Švejdová, V., *Český jazyk pro druhý ročník*. Všeň: *Alter*. 2004⁵⁵
- 3) Mikulenková, H., Malý, R., *Český jazyk 2*. Olomouc: *Prodos*. 2004⁵⁶

⁵⁴ KONŮPKOVÁ, M. a H. MARKOVÁ. *Český jazyk 2*. Brno: Nová škola, 2014, ISBN 978-80-7289-550-2.

⁵⁵ NOVÁKOVÁ, Z. a V. ŠVEJDOVÁ. *Český jazyk pro druhý ročník*. Všeň: Alter, 2004, ISBN 80-85775-93-X.

⁵⁶ MIKULENKOVÁ, H. a R. MALÝ. *Český jazyk 2*. Olomouc: Prodos, 2004, ISBN 80-7230-112-8.

Rozvržení učiva v jednotlivých učebnicích

Český jazyk 2 (Nová škola)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. Slovní druhy se nacházejí ve VIII. kapitole pod názvem Slovní druhy. Podkapitoly: Úvod do slovních druhů (1 s.⁵⁷), Podstatná jména (1s.), Slovesa (2 s.), Předložky (1 s.), Spojky (1 s.), Ostatní slovní druhy (1 s.), Opakování – slovní druhy (1 s.), Slohová cvičení – pořádek vět (1 s.).

Český jazyk pro druhý ročník (Alter)

Obsah: učebnice je rozdělena jednotlivými nadpisy. Osmnáctý nadpis v pořadí s názvem Podstatná jména (1s.), podnadpisy; Kominík (1 s.), Jak se staví dům (1 s.). Devatenáctý nadpis Vlastní jména osob, podnadpis; Role pro Aničku (1 s.). Dvacátý nadpis Vlastní jména zvířat, podnadpis; Veselý dům. Jednadvacátý nadpis Vlastní jména měst a vesnic, podnadpis; Rozvětvená rodina (1 s.). Dvaadvacátý nadpis Předložky, podnadpisy: Ještěrky (1 s.), Vodníci (1 s.), Kamarád (Slohová cvičení) (1s.). Třicátý nadpis Slovesa, podnadpisy; Každý dělá to, co umí (1 s.), Jak Lucka sázela hrášek (1 s.). Čtyřicátý nadpis Opakování, podnadpisy; tři Jany (1 s.)

Český jazyk 2 (Prodos)

Obsah je rozdělen do dvou sloupců bez řádek a číslování. Není barevně či graficky rozlišen. Není zřejmé, zda jde o kapitoly, podkapitoly, nadpisy či podnadpisy. Ve druhém sloupci je devatenáctý v pořadí název: Slovní druhy (1 s.), a postupně následuje: Podstatná jména (1s.), Tvary podstatných jmen (2s.), Jména obecná a jména vlastní (2s.), Slovesa (2s.), Pečujeme o své zdraví (1s.), Předložky (1s.), Spojky (1s.).

Porovnání rozvržení učebnic: Tematika slovních druhů se nachází ve všech třech učebnicích na konci obsahu z důvodu, že se žáci s danou tematikou prvně setkávají. Největší důraz je kladen na podstatná jména: názvy osob, zvířat a věcí a na postupné vyjmenování všech slovních druhů. V učebnici z nakladatelství Nová škola se nachází v kapitole Úvod do slovních druhů cvičení na osvojení si po sobě jdoucích všech deset

⁵⁷ s.= počet stran obsahující danou učební látku

slovních druhů, naproti tomu v učebnici z nakladatelství Alter se všechny vyjmenované slovní druhy nacházejí v konci učebnice v přehledných tabulkách. V učebnici z nakladatelství Prodos se též v kapitole s názvem Slovní druhy nachází postupné vyjmenování všech slovních druhů. V učebnici se nachází více kapitol věnovaných podstatným jménům, než v učebnicích z nakladatelství Nová škola a Alter. Učebnice z nakladatelství Nová škola shledává autorka za více přehlednou, než učebnice z nakladatelství Alter a Prodos. Učebnice z nakladatelství Alter a Prodos shledává autorka na obsah cvičení obsáhlejší.

Druhy cvičení na procvičování daného slovního druhu

Ve druhém ročníku se žáci prvně setkávají se slovními druhy, je pro ně důležité si uvědomit, že český jazyk rozlišuje deset slovních druhů a okrajově se seznámit s podstatnými jmény a slovesy. Z důvodu, že se žáci s látkou seznamují, je zařazena do učebního plánu a do učebnic českého jazyka do druhého pololetí ke konci. Což je dle názoru autorky prospěšné, jelikož se žáci s danou látkou budou již setkávat ve všech ročnících, tak je žákům představena v konečném období, aby věděli na co se v gramatice zaměří v následujících ročnících.

Český jazyk 2 (Nová škola)

Tabulka 3: Tabulka (podstatná jména a slovesa) 2. ročník, nakladatelství Nová škola

podstatná jména		slovesa	
Doplňovací	1 cvičení	Doplňovací	1 cvičení
Přeříkávající	2 cvičení	Pojmenovací	1 cvičení
Vyhledávací	2 cvičení	Psací	1 cvičení
Vymýšlející	2 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
		Vytvářející	1 cvičení
		Zvolicí	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 4: Tabulka (předložky, spojky) 2. ročník, nakladatelství Nová škola

předložky – cvičení

spojky – cvičení

Přeříkávající	1 cvičení	Dokončující	1 cvičení
Psací	1 cvičení	Spojovací	1 cvičení
Vymýšlející	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk pro druhý ročník (Alter)

Tabulka 5: Tabulka (podstatná jména) 2 ročník, nakladatelství Alter

podstatná jména – cvičení

Čtecí	4 cvičení	Rozděľující	1 cvičení
Doplňovací	4 cvičení	Vyjadřující	1 cvičení
Obměňující	1 cvičení	Vysvětlovací	1 cvičení
Odpovídající	1 cvičení	Vyznačující	1 cvičení
Přeříkávající	2 cvičení	Znázorňující	1 cvičení
Psací	3 cvičení	Zvolící	4 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 6: Tabulka (předložky, slovesa) 2. ročník, nakladatelství Aletr

předložky – cvičení

slovesa – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Čtecí	4 cvičení
Doplňovací	2 cvičení	Doplňovací	2 cvičení
Kreslicí	1 cvičení	Obměňující	1 cvičení
Psací	1 cvičení	Opisující	3 cvičení
Vyhledávací	1 cvičení	Určovací	1 cvičení
Vytvářející	1 cvičení	Vyznačovací	3 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk 2 (Prodos)

Tabulka 7: Tabulka (podstatná jména) 2 ročník, nakladatelství Prodos

podstatná jména – cvičení

Čtecí	5 cvičení	Určovací	1 cvičení
Doplňovací	3 cvičení	Utvářející	2 cvičení
Hádající	1 cvičení	Vyhledávající	7 cvičení
Psací	4 cvičení	Vyprávějící	1 cvičení
Roztřídňující	1 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 8: Tabulka (slovesa) 2. ročník, nakladatelství Prodos

slovesa – cvičení

Čtecí	2 cvičení	Vyhledávací	3 cvičení
Doplňovací	1 cvičení	Vyprávěcí	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 9: Tabulka (předložky) 2. ročník, nakladatelství Prodos

Předložky – cvičení

Doplňovací	1 cvičení	Určovací	1 cvičení
Podtrhávající	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
Psací	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 10: Tabulka (spojky) 2. ročník, nakladatelství Prodos

spojky – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Určovací	1 cvičení
Doplňovací	1 cvičení	Vyhledávací	2 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Obtížnost cvičení

Učebnice z nakladatelství Alter a Prodos měly více různorodých cvičení na procvičování slovních druhů. Autoři těchto učebnic kladli důraz na vstřípení dané látky, opomenuly vstup do dané tematiky. Autorka postrádá v těchto dvou učebnicích úvod do

slovních druhů. Učebnice z nakladatelství Alter měla velmi úzkou škálu druhů cvičení, ale oproti učebnic z nakladatelství Alter a Prodos obsahovala úvod do slovních druhů, kde si žáci nejdříve zapamatují slovní druhy a učí se je po sobě jdoucí vyjmenovat.

Motivační uvedení učiva

Z hlediska motivačního autorka velice kladně hodnotí cvičení typu; nakresli, znázorni, vyznač a přeříkej. V porovnání učebnic různých nakladatelství hodnotí nejkladněji učebnici z nakladatelství Nová škola, která se sice odlišovala menším počtem cvičení v porovnání s druhými učebnicemi, což shledává za pozitivní. Jelikož zde hraje hlavní roli zapamatování si po sobě jdoucí slovní druhy a nastínění co označují podstatná jména a slovesa. Takle učebnice měla nejlepší úvod do slovních druhů. Autorka se domnívá, že úvod do dané tematiky by měl být zábavnou formou, jelikož se žáci s tímto druhem učiva budou již setkávat celou povinnou školní docházkou a dále v následujícím vzdělávání.

Porovnání učebnic třetího ročníku základní školy

- 1) Mühlhauserová, H., Janáčková, Z., Příborská, O., Zbořilová, J., *Český jazyk 3. Brno : Nová škola. 2007*⁵⁸
- 2) Mikulenková, H., Malý, R., *Český jazyk 3. Olomouc : Prodos. 2004*⁵⁹
- 3) Hošnová, E., Buriánková, M., Šmejkalová, M., Vaňková, I., *Český jazyk 3 pro základní školy. Praha : SPN. 2008*⁶⁰

⁵⁸ MÜHLHAUSEROVÁ, H., Z. JANÁČKOVÁ, O. PŘÍBORSKÁ, a J. ZBOŘILOVÁ. *Český jazyk 3*, Brno: Nová škola, 2007, ISBN 80-85607-38-7.

⁵⁹ MIKULENKOVÁ, H. a R. MALÝ. *Český jazyk 3*. Olomouc: Prodos, 2004, ISBN 80-7230-124-1.

⁶⁰ HOŠNOVÁ, E., M. BURIÁNKOVÁ, M. ŠMEJKALOVÁ a I. VAŇKOVÁ. *Český jazyk 3 pro základní školy*, Praha: SPN, 2008, ISBN 978-80-7235-390-3.

Rozvržení učiva v jednotlivých učebnicích

Český jazyk 3 (Nová škola)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. Slovní druhy se nacházejí v VI. kapitole pod názvem Tvarosloví. Podkapitoly: 1. Slovní druhy (2 s.), Vlastní jména (1 s.), 2. Slovní druhy – opakování (1 s.), 3. Skloňování podstatných jmen (2 s.), Číslo podstatných jmen (1 s.), Rod podstatných jmen ((1 s.), 4. Podstatná jména – opakování (1s.), 5. Slovesa (1 s.), Osoba sloves (1 s.), Číslo sloves (1 s.), Vyprávění pohádky podle osnovy, podle obrázků (1 s.), Čas sloves (1 s.), Popis činnosti (2s.), Infinitiv (1 s.), Zvrtná slovesa (1 s.), Telefonický rozhovor – přivolání první pomoci (1 s.), Časování sloves (1 s.), 6. Podstatná jména, slovesa – opakování (1 s.), Pozdrav z výletu (1 s.).

Český jazyk 3 (Prodos)

Obsah je rozdělen do dvou sloupců bez řádek a číslování. Není barevně či graficky rozlišen. Není zřejmé, zda jde o kapitoly, podkapitoly, nadpisy či podnadpisy. Druhý sloupec začíná názvem: Druhy slov (1 s.), a postupně následuje: Přídavná jména (1s.), Zájmena (1s.), Číslovky (1s.), Příslovce (1s.), Předložky (1s.), Spojky (1s.), Citoslovce (1s.), Částice (1s.), slovní druhy ohebné a neohebné (1s.), Podstatná jména (1s.), Pád podstatných jmen (1s.), Rod podstatných jmen (1s.), Slovesa (1 s.), Slovesa; infinitiv (1 s.), Slovesa (1 s.), Časování sloves v čase přítomném (1 s.), Časování sloves v čase budoucím (1 s.), Časování sloves v čase minulém (1 s.), Procvičujeme (2 s.),

Český jazyk 3 (SPN)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. Slovní druhy se nacházejí v IX. kapitole pod názvem Slovní druhy. Podkapitoly ; Podstatná jména (3 s.), Slovesa (2 s.), Přídavná jména (3 s.), Příslovce (2 s.), Číslovky (2 s.), Zájmena ((1 s.), Předložky (3 s.), Spojky (2 s.), Částice (2 s.), Citoslovce (1 s.), Vyznáme se v jízdním řádu (slohové úkoly) (2 s.), Co jsme se naučili (5 s.). X. kapitola s názvem Co vyjadřují podstatná jména, podkapitoly ; Číslo podstatných jmen (1 s.), Rod podstatných jmen (3 s.), Pád podstatných jmen (6 s.), Popisujeme osobu (slohové úkoly))2s.), Co jsme se naučili (4 s.). XI. kapitola s názvem Co vyjadřují slovesa, podkapitoly; Čas (3 s.),

Osoba a číslo (2 s.), Slovesné tvary v přítomném čase (2 s.), Slovesné tvary v budoucím čase (2 s.), Slovesné tvary v minulém čase (2 s.), Vyprávíme podle obrázků (slohové úkoly) (2 s.), Co jsme se naučili (3 s.).

Porovnání rozvržení učebnic: Z hlediska provedení jednotlivých učebnic autorka shledává za nejlépe rozvrženou učebnici z nakladatelství SPN z důvodu, že je obsah barevně a graficky rozlišen, gramatika je na první pohled odlišná od slohových cvičení. Žáci se v této učebnici seznamují se slovními druhy postupně a hlavně ve správném pořadí. Problematika slovních druhů je rozvržena do třech kapitol. Učebnice z nakladatelství Nová škola je též obsahově provedena povedeně, slohová cvičení od gramatických cvičení se odlišují typem písma (kurzívou), všechna látka slovních druhů je obsažena v jedné kapitole s názvem Tvarosloví, kde se zejména nachází jmenné a slovesné kategorie a jsou opomenuty ostatní slovní druhy, které se v učebnici nacházejí v podkapitole s názvem Slovní druhy a nejsou zobrazeny v obsahu. Za nejméně přehlednou shledává autorka učebnici z nakladatelství Prodos z důvodu, že je slovním druhům věnováno méně počet stran v porovnání s učebnicemi z nakladatelství Nová škola a SPN, dále obsah je nepřehledný, pro žáka je obtížné se v této učebnici orientovat pouze za pomoci obsahu. Také pořadí, ve kterém se žáci seznamují se slovními druhy je neustálené, zaměňují se částice s citoslovci, po osmi slovních druzích následují podstatná jména a slovesa a v obsahu je dvakrát stejný název Slovesa, což je dle autorky pro žáky matoucí. Nejsou odlišena slohová cvičení od gramatických cvičení.

Druhy cvičení na procvičování daného slovního druhu

Ve třetím ročníku základní školy je nejvíce kladen důraz na osvojení si jmenných a slovesných kategorií. Problematice těchto kategorií jsou v učebnicích věnovány jednotlivé kapitoly či podkapitoly, kde jsou tyto kategorie podrobně zpracované a doplněné praktickými příklady a cvičeními.

Český jazyk 3 (Nová škola)

Tabulka 11: Tabulka (podstatná jména) 3. ročník, nakladatelství Nová škola

podstatná jména – cvičení

Čtecí	4 cvičení	Určovací	4 cvičení
Doplňovací	2 cvičení	Vyhledávací	8 cvičení
Odůvodňující	3 cvičení	Vymýšlející	2 cvičení
Opravní	2 cvičení	Vypisující	4 cvičení
Převáděcí	2 cvičení	Vytvářející	2 cvičení
Roztřídňovací	2 cvičení	Zařazující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 12: Tabulka (přídavná jména, zájmena, číslovky) 3. ročník, nakladatelství Nová škola

přídavná jména – cvičení

zájmena – cvičení

číslovky – cvičení

Doplňovací	1 cvičení	Nahrazující	1 cvičení	Utvářející	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Utvářející	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Popisující	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení		
Spojovací	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení		
Určovací	1 cvičení				
Vymýšlející	1 cvičení				

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 13: Tabulka (slovesa) 3. ročník, nakladatelství Nová škola

slovesa – cvičení

Časovací	1 cvičení	Spojovací	2 cvičení
Čtecí	2 cvičení	Určovací	4 cvičení
Doplňovací	2 cvičení	Vybírající	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Vyhledávací	5 cvičení
Opravující	1 cvičení	Vypisující	7 cvičení
Přířazovací	3 cvičení	Vyprávěcí	1 cvičení
Rozhodující	1 cvičení	Vytvářecí	3 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 14: Tabulka (příslovce, předložky, spojky) 3. ročník, nakladatelství Nová škola

příslovce – cvičení;

předložky – cvičení;

spojky – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Doplňovací	1 cvičení	Doplňovací	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Obměňující	1 cvičení	Obměňující	1 cvičení
Určovací	1 cvičení	Spojovací	1 cvičení		
Vybírající	1 cvičení				

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 15: Tabulka (částice, citoslovce)3. ročník, nakladatelství Nová škola

částice – cvičení;

citoslovce – cvičení

Opisující	1 cvičení	Doplňovací	1 cvičení
Utvářející	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
		Vypisující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk 3 (Prodos)

Tabulka 16: Tabulka (podstatná jména) 3. ročník, nakladatelství Prodos

podstatná jména – cvičení

Čtecí	2 cvičení	Vymýšlející	2 cvičení
Tázací	3 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Vyhledávací	5 cvičení	Vyprávějící	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 17: Tabulka (přídavná jména, zájmena, číslovky) 3. ročník, nakladatelství

Prodos

přídavná jména – cvičení

zájmena – cvičení

číslovky – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Čtecí	1 cvičení	Čtecí	2 cvičení
Vyhledávací	1 cvičení	Opisující	1 cvičení	Doplňovací	1 cvičení
Vyjadřující	2 cvičení	Určovací	1 cvičení	Určovací	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 18: Tabulka (slovesa) 3. ročník, nakladatelství Prodos

slovesa – cvičení

Čtecí	7 cvičení	Vyhledávací	6 cvičení
Kontrolní	1 cvičení	Vymýšlející	1 cvičení
Opisující	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Převáděcí	1 cvičení	Vyprávějící	1 cvičení
Přiřazovací	1 cvičení	Vysvětlující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 19: Tabulka (příslovce, předložky, spojky) 3. ročník, nakladatelství Prodos

příslovce – cvičení;

předložky – cvičení;

spojky – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Čtecí	2 cvičení	Čtecí	1 cvičení
Doplňovací	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení	Rozhodující	1 cvičení
Vyhledávací	1 cvičení	Vypisující	2 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
Vytvářející	2 cvičení	Vytvářející	1 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 20: Tabulka (částice, citoslovce) 3. ročník, nakladatelství Prodos

částice – cvičení;

citoslovce – cvičení

Čtecí	2 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
-------	-----------	-------------	-----------

Přiřazovací	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Vypisující	1 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk 3 (SPN)

Tabulka 21: Tabulka (podstatná jména) 3. ročník, nakladatelství SPN

podstatná jména - cvičení

Číslující	1 cvičení	Porovnávací	1 cvičení
Čtecí	1 cvičení	Psací	1 cvičení
Dokončující	1 cvičení	Určovací	1 cvičení
Doplňovací	3 cvičení	Vyhledávací	12 cvičení
Kontrolní	1 cvičení	Vytvářející	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Vysvětlující	1 cvičení
Opisující	2 cvičení	Zařazovací	2 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 22: Tabulka (přídavná jména, zájmena, číslovky) 3. ročník, nakladatelství SPN

přídavná jména – cvičení

zájmena – cvičení

číslovky – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Prohlížejší	1 cvičení	Doplňovací	1 cvičení
Doplňovací	1 cvičení	Určovací	1 cvičení	Psací	1 cvičení
Opisující	1 cvičení			Tázací	1 cvičení
Tázací	1 cvičení			Vyhledávací	1 cvičení

Rozhodující	1 cvičení				
Určovací	2 cvičení				

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 23: Tabulka (slovesa) 3. ročník, nakladatelství SPN

slovesa – cvičení

Doplňovací	6 cvičení	Přepisovací	2 cvičení
Kontrolní	1 cvičení	Přířazovací	1 cvičení
Obměňující	1 cvičení	Určovací	1 cvičení
Odůvodňující	2 cvičení	Vyhledávací	4 cvičení
Podtrhávající	1 cvičení	Vypisující	2 cvičení
Překreslovací	1 cvičení	Vyprávějící	3 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 24: Tabulka (příslovce, předložky, spojky) 3. ročník, nakladatelství SPN

příslovce – cvičení;

předložky – cvičení;

spojky – cvičení

Doplňovací	2 cvičení	Čtecí	2 cvičení	Čtecí	1 cvičení
Nahrazující	1 cvičení	Doplňovací	3 cvičení	Doplňovací	2 cvičení
Psací	1 cvičení	Podtrhávající	1 cvičení	Rozhodující	1 cvičení
Spojovací	1 cvičení	Určovací	2 cvičení	Vyhledávací	2 cvičení
Tázací	1 cvičení	Vyhledávací	2 cvičení	Vypisující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 25: Tabulka (částice, citoslovce) 3. ročník, nakladatelství SPN

částice – cvičení;

citoslovce – cvičení

Určovací	1 cvičení	Čtecí	1 cvičení
Vymýšlející	1 cvičení	Porovnávací	1 cvičení
Vypisující	1 cvičení	Vyjadřující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Obtížnost cvičení

Obtížnost cvičení v jednotlivých učebnicích jsou nepatrně odlišné, například úvodní cvičení o slovních druzích začíná ve všech třech učebnicích odlišně: 1. doplň i,í/y,ý, 2. určete slovní druhy u všech slov, u kterých to dovedete, 3. vyhledejte slova, která označují osoby, zvířata nebo věci. Co se týče obtížnosti shledává autorka úkol typu 3. vyhledejte slova, která označují osoby, zvířata nebo věci za nejvíce přínosný, jelikož se žáci v předchozím ročníku seznámili hlavně s podstatnými jmény a slovesy. Úkol typu 1. doplň i,í/y,ý, považuje za nejméně motivující k osvojení si slovních druhů. Co se týče úkolu typu 2. určete slovní druhy u všech slov, u kterých to dovedete, se autorka domnívá, že žáci nejsou ještě s učební látkou tak seznámeny, aby mohli odhadnout, u kterých slov již mohou určovat jeho druh.

Motivační uvedení učiva

Motivační uvedení slovních druhů v jednotlivých učebnicích je velice podobné, ve všech třech učebnicích začínají slovní druhy povídkou a úkolem. Např. V učebnici z nakladatelství Nová škola se nachází cvičení s názvem Soutěž, což děti příjemně motivuje k osvojení si slovních druhů, ale jiné motivační prvky autorka již

nezaznamenala. Všechny tři učebnice jsou graficky a barevně příjemně provedené. Ve třetím ročníku považuje autorka problematiku slovních druhů za nejvíce náročnou. Žáci se seznamují s jednotlivými slovními druhy, ale též si osvojují jmenné a slovesné kategorie, které je doprovází celým studiem na základní škole. Seznamují se s ohebnými a neohebnými slovními druhy. A jinými gramatickými jevy. Motivační stránku ve třetím ročníku by autorka hodnotila za nejméně zajímavou, z důvodu, že v tomto ročníku je velká míra informací, které si žáci budou rozšiřovat ve vyšších ročnících.

Porovnání učebnic čtvrtého ročníku základní školy

- 1) Mühlhauserová, H., Janáčková, Z., Příborská, O., Zbořilová, J., *Český jazyk 4. Brno : Nová škola. 2005*⁶¹
- 2) Čechura, R., Dvořáková, D., *Český jazyk pro čtvrtý ročník. Všeň : Alter. 1996*⁶²
- 3) Hošnová, E., Šmejkalová, M., Vaňková, I., *Český jazyk 4 pro základní školy, Praha : SPN. 2009*⁶³

Rozvržení učiva v jednotlivých učebnicích

Český jazyk 4 (Nová škola)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. Slovní druhy se nacházejí v V. kapitole pod názvem Slovní druhy. Podkapitoly: Vyprávění – Vánoce (1 s.), Začne nový kalendářní rok (1 s.). VI. kapitola s názvem Podstatná jména, podkapitoly: 1. Rod a číslo (1 str.), 2. Pád (5 s.), 3. Skloňování podstatných jmen (1 s.), Skloňování podstatných jmen rodu středního (4 s.), Skloňování podstatných jmen rodu ženského (5 s.), Skloňování podstatných jmen rodu mužského (7 s.), Telefonické a

⁶¹ MÜHLHAUSEROVÁ, H., Z. JANÁČKOVÁ, O. PŘÍBORSKÁ, a J. ZBOŘILOVÁ. *Český jazyk 4*. Brno: Nová škola, 2005, ISBN 80-85607-92-1.

⁶² ČEHURA, R. a D. DVOŘÁKOVÁ. *Český jazyk pro čtvrtý ročník*. Všeň: Alter, 1996, ISBN 80-85775-47-6.

⁶³ HOŠNOVÁ, E., M. ŠMEJKALOVÁ, a I. VAŇKOVÁ. *Český jazyk 4 pro základní školy*. Praha: SPN, 2009, ISBN 978-80-7235-423-8.

písemné vzkazy, psaní dopisu I (1 s.), 4. Podstatná jména – opakování (1 s.), Psaní dopisu II. (1 s.), Podstatná jména (opakování s vodníkem č. 4) (1 s.). VII. kapitola s názvem Slovesa, podkapitoly: 1. Tvar určitý, tvar neurčitý (1 s.), 2. Jednoduché a složené tvary sloves (1 s.) 3. Zvratná slovesa (1 s.), 4. Časování sloves v čase přítomném (1 s.), 5. Časování sloves v čase budoucím (2 s.), 6. Časování sloves v čase minulém (3 s.), 7. Slovesa – opakování (1 s.), Vyprávění, vyplňování dotazníku (1 s.), Popis pracovního postupu (1 s.), Slovesa (opakování s vodníkem č. 5) (1 s.).

Český jazyk pro čtvrtý ročník (Alter)

Obsah: učebnice je rozdělena jednotlivými nadpisy. Pátý nadpis v pořadí s názvem Slovní druhy (2s.), šestý nadpis s názvem Slovesa je rozdělen do podnadpisů ; Opakování (1 s.), Neurčitek (infinitiv) (3 s.), Slovesa zvratná (1 s.), Jednoduché a složené tvary sloves (1 s.), Časování sloves čas přítomný (4s.), Čas budoucí (1 s.), Čas minulý (2 s.), Procvičování (2 s.) Sedmý nadpis Podstatná jména, podnadpisy: Opakování (2 s.), Skloňování podstatných jmen rodu středního (1 s.), Vzor město (3 s.), Vzor moře (2 s.), Vzor kuře (4 s.), Vzor stavení (2 s.), Procvičování (1 s.), Skloňování podstatných jmen rodu ženského (1 s.), Vzor žena (4 s.), Vzor růže (3 s.), Vzor píseň (4 s.), Vzor kost (1 s.), Procvičování (3 s.), Skloňování podstatných jmen rodu mužského (1 s.), Vzor pán (4 s.), Vzor hrad (4 s.), Vzor muž (4 s.), Vzor stroj (3s.), Procvičování (4 s.)

Český jazyk 4 pro základní škol (SPN)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. slovní druhy se nacházejí v V. kapitole pod názvem Slovní druhy. Podkapitoly ; Novinky, časopisy, reklama (slohové úkoly) (3 s.), Co jsme se naučili (5 s.), VI. kapitola s názvem Podstatná jména, podkapitoly ; Co označují podstatná jména (1 s.), Pád podstatných jmen (2 s.), Číslo podstatných jmen (2 s.), Rod podstatných jmen (3 s.), Spolužáci (slohové úkoly) (43s.), Co jsme se naučili (3 s.), VII. kapitola s názvem Skloňování podstatných jmen, podkapitoly ; Skloňování podstatných jmen rodu středního (8 s.),

Skloňování podstatných jmen rodu ženského (7 s.), Skloňování podstatných jmen rodu mužského (11 s.), Návštěva zámku (slohové úkoly) (4 s.), Co jsme se naučili (4s.). VIII. kapitola s názvem Slovesa, podkapitoly ; Opakování a časování sloves (9 s.), Slovesný způsob (2 s.), Způsob rozkazovací (3 s.), Způsob podmiňovací (4 s.), Stojánek na tužky (slohové úkoly) (4 s.), Co jsme se naučili (3 s.).

Porovnání rozvržení učebnic: Z hlediska obsahu, jsou si učebnice z nakladatelství Nová škola a SPN dosti podobné. Mají podobný počet stran věnovaných jednotlivým slovním druhům. Rozvržení kapitol je mírně odlišné rozdělením, například v učebnici z nakladatelství Nová škola je pod VI. kapitolou obsažena vše týkající se podstatných jmen, naproti tomu, v učebnici z nakladatelství SPN je VII. kapitola věnována pouze skloňování podstatných jmen. Obsah je pevně strukturovaný, žáci si opakují postupně jednotlivé slovní druhy. Učebnice z nakladatelství Alter je odlišná jednotlivými kapitolami. Slovní druhy zahajují slovesa a dále následuje kapitola věnována podstatným jménům. V části zvané Slovesa jsou podnadpisy věnované jednotlivým časům a u podstatných jmen podnadpisy věnované jednotlivým vzorům podstatných jmen. Obsah je přehledný ve všech třech učebnicích, nejvíce obsáhlý by ho však autorka zhodnotila v učebnici z nakladatelství Alter, z důvodu, že je zde podrobněji zobrazena výuka a v jednotlivých nadpisech je učební látka zakončena podnadpisem s názvem Procvičování, na druhé straně by však nakladatelství Alter vytkla, že se z obsahu nedá vyčíst, kde se nachází slohová cvičení, jelikož učebnice má samostatný obsah věnovaný těmto cvičením a tím pádem dochází k nepostoupnému seřazení stran. Student pracující s učebnicí musí vždy porovnávat obsah se soupisem slohových cvičení. Ve zbylých dvou učebnicích se v obsahu prolíná gramatika se slohovými cvičeními, což autorka shledává více přehledné.

Druhy cvičení na procvičování daného slovního druhu

Učebnice, které si autorka zvolila k hodnocení jsou různorodé, některé druhy cvičení se opakovaly, jiné byly odlišné. Všechny učebnice obsahovali zejména cvičení na procvičování slovních druhů: *podstatná jména* a *slovesa*. Ostatní slovní druhy se nacházely jen v oblasti opakování slovních druhů a to v jenom maximálně ve dvou cvičení. Z důvodu malého výskytu ostatních slovních druhů jsou vytvořeny schémata typů jednotlivých cvičení pouze k podstatným jménům a slovesům.

Český jazyk 4 (Nová škola)

Tabulka 26: Tabulka (podstatná jména) 4. ročník, nakladatelství Nová škola

Podstatná jména – cvičení

Čtecí	6 cvičení	Spojovací	2 cvičení
Doplňovací	26 cvičení	Určovací	8 cvičení
Odpovídající	3 cvičení	Vyhledávací	10 cvičení
Odůvodňující	2 cvičení	Vypisující	25 cvičení
Pozorovací	1 cvičení	Vysvětlovací	2 cvičení
Přiřazovací	2 cvičení	Vytvářející	5 cvičení
Seřazující	2 cvičení	Zařazující	3 cvičení
Skloňovací	4 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 27: Tabulka (slovesa) 4. ročník, nakladatelství Nová škola

Slovesa – cvičení

Čtecí	2 cvičení	Určovací	7 cvičení
Doplňovací	6 cvičení	Vyhledávací	8 cvičení
Rozhodující	2 cvičení	Vypisující	10 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk pro čtvrtý ročník (Alter)

Tabulka 28: Tabulka (podstatná jména) 74. ročník, nakladatelství Alter

Podstatná jména - cvičení

Doplňující	26 cvičení	Skloňovací	13 cvičení
Hádající	1 cvičení	Určovací	25 cvičení
Odpovídající	2 cvičení	Vyhledávací	6 cvičení
Odůvodňující	7 cvičení	Vyjmenování	2 cvičení
Opakovací	2 cvičení	Vymýšlejší	2 cvičení
Podtrhující	5 cvičení	Vypisující	6 cvičení
Psací	19 cvičení	Vysvětlující	2 cvičení
Rozdělovací	2 cvičení	Vytvářecí	18 cvičení
Sestavující	2 cvičení	Zařazovací	2 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 29: Tabulka (slovesa) 4. ročník, nakladatelství Aletor

Slovesa – cvičení

Časující	5 cvičení	Určovací	2 cvičení
Doplňující	6 cvičení	Utvářející	4 cvičení
Nahrazující	2 cvičení	Vybírací	1 cvičení
Obměňující	1 cvičení	Vyhledávací	2 cvičení
Odůvodňující	4 cvičení	Vypisující	16 cvičení

Opravující	2 cvičení	Vyprávějící	1 cvičení
Podtrhávající	3 cvičení	Vysvětlující	1 cvičení
Rozdělující	1 cvičení	Vyznačující	1 cvičení
Rozhodující	3 cvičení	Zařazovací	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk 4 pro základní škol (SPN)

Tabulka 30: Tabulka (podstatná jména) 4. ročník, nakladatelství SPN

Podstatná jména – cvičení

Doplňovací	20 cvičení	Porovnávající	1 cvičení
Nahrazující	4 cvičení	Roztřídňující	2 cvičení
Odůvodňující	2 cvičení	Skloňovací	3 cvičení
Opisující	1 cvičení	Určovací	5 cvičení
Pojmenovací	4 cvičení	Vyhledávací	19 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 31: Tabulka (slovesa) 4. ročník, nakladatelství SPN

Slovesa – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Odůvodňující	3 cvičení
Doplňovací	9 cvičení	Rozhodující	2 cvičení
Nahrazující	2 cvičení	Určovací	2 cvičení
Obměňující	1 cvičení	Vyhledávací	13 cvičení
Odpovídající	2 cvičení	Vypisující	3 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Obtížnost cvičení

Jednotlivá cvičení v učebnicích pro čtvrtý ročník základní školy jsou sestavená podobným způsobem. Opakují se zadání, nejčastěji jde o cvičení typu: vyhledávání, určování, čtení, doplňování a skloňování. Dle názoru autorky obtížnost cvičení je ve všech třech učebnicích podobná, jen se odlišují druhy cvičení. Nejvíce různorodých cvičení obsahuje učebnice Český jazyk 5 (Alter), nejméně pak učebnice Český jazyk 5 (SPN). V oblasti podstatných jmen a sloves jsou dle autorky učebnice navrženy tak, aby žáci postupně vnímali danou problematiku a plně si ji zautomatizovali.

Motivační uvedení učiva

V jednotlivých učebnicích je kladen důraz na podstatná jména a slovesa. Velkou roli zde hraje osvojení si dané tematiky, co se týče motivace k učení jsou zde využity povídky doplněny obrázky. Učebnice z nakladatelství SPN je barevně zpracovaná pestře, doplněna obrázky. Určité úkoly jsou doplněny symboly, jako například sova, kniha, či vykřičník, což je pro žáky jasným znamením, a ví, jak s určitým cvičením pracovat. Učebnice z nakladatelství Nová škola je též barevně pestře rozvržena, některá cvičení na procvičování podstatných jmen či sloves jsou zaobaleny do zábavnější formy než v učebnici z nakladatelství SPN. Učebnice z nakladatelství Alter je též zpracována pestrobarevně jen s rozdílem, že jsou zde obsaženy barevné rámečky a schémata ve velké míře, což podle autorky způsobuje nesoustředěnost.

Porovnání učebnic pátého ročníku základní školy

- 1) Chýlová, H., Janáčková, Z., Minářová, E., Zbořilová, J., *Český jazyk 5 učebnice pro 5. ročník. Brno : Nová škola. 2005*⁶⁴
- 2) Horáčková, M., Staudková, H., Štroblová, J., *Český jazyk 5. Všeň : Alter. 2002*⁶⁵

⁶⁴ CHÝLOVÁ, H., Z. JANÁČKOVÁ, E. MINÁŘOVÁ, a J. ZBOŘILOVÁ. *Český jazyk 5 učebnice pro 5. ročník*. Brno: Nová škola, 2005, ISBN 80-85607-76-X.

⁶⁵ HORÁČKOVÁ, M., H. STAUDKOVÁ, a J. ŠTROBLOVÁ, J. *Český jazyk 5*. Všeň: Alter, 2002, ISBN 80-7245-028-X.

- 3) *Styblík, V., Čechová, M., Hauser, P., Jedlička, A., Sedláček, B., Český jazyk 5. Praha : SPN. 1995⁶⁶*

Rozvržení učiva v jednotlivých učebnicích

Český jazyk 5 (Nová škola)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. slovní druhy se nacházejí ve III. kapitole pod názvem Slovo a jeho stavba, tvoření slov. Podkapitoly ; Přídavná jména odvozená příponou –ský (3 s.), Předložky (3 s.). IV. kapitola s názvem Tvarosloví, podkapitoly ; Slovní druhy (6 s.), Podstatná jména (10 s.), Přídavná jména (15 s.), Slovesa (16 s.), Zájmena (13 s.), Číslovky (7 s.)

Český jazyk 5 učebnice pro 5. ročník (Alter)

Obsah: učebnice je rozdělena jednotlivými nadpisy. Třetí nadpis v pořadí s názvem Slovní druhy ohebné (praktická část) je rozdělen podnadpisy ; Opakování (4 s.), Slovesa (11 s.). Pátý nadpis s názvem Slovní druhy ohebné (pokračování) je dále rozdělen do podnadpisů ; Podstatná jména (25 s.), Přídavná jména (18 s.), Zájmena (9 s.), Číslovky (6 s.). Sedmý nadpis Slovní druhy neohebné – shrnutí učiva jednotlivých ročníků. Podnadpisy: Příslovce (5 s.), Předložky (5 s.), Spojky (3s.), Částice (2 s.), Citoslovce (4 s.)

Český jazyk 5 (SPN)

Obsah: učebnice je obsahově rozvržena do jednotlivých kapitol. slovní druhy se nacházejí ve III. kapitole pod názvem Stavba slova. Podkapitoly ; předložky (2 s.). IV. kapitola s názvem Tvarosloví. Podkapitoly ; Druhy slov (3 s.), Podstatná jména (5 s.), Slovesa (4 s.), Přídavná jména (13 s.), Zájmena (9 s.), Číslovky (6 s.), Příslovce (4 s.).

Porovnání rozvržení učebnic: Z hlediska obsahu, jsou si učebnice z nakladatelství Nová škola a SPN dosti podobné. Mají podobný počet stran věnovaných jednotlivým slovním

⁶⁶ STYBLÍK, V., M. ČECHOVÁ, P. HAUSER, A. JEDLIČKA, a B. SEDLÁČEK. *Český jazyk 5*. Praha: SPN, 1995. ISBN 80-7168-214-4.

druhům. Rozvržení kapitol je také podobné, jen s nepatrnými odchylkami. Obsah je pevně strukturovaný, žáci si opakují postupně jednotlivé slovní druhy. Učebnice z nakladatelství Alter je odlišná jednotlivými kapitolami. Slovní druhy zahajují slovesa, dále je kapitola o stavbě slov a navazuje kapitola pokračování slovních druhů – Podstatná jména, přídavná jména, zájmena a číslovky. Následuje kapitola věnována skladbě věty, po této kapitole je nauka o neohebných slovních druzích. Kapitola o neohebných slovních druzích je označena shrnutím učiva nižších ročníků. Rozvržení učebnice z nakladatelství Alter shledává autorka mírně postoupně nevyváženou. Není zde pevný obsah, nýbrž se přeskakuje ve vyučovacích látkách. Naopak za přínos považuje autorka kapitolu věnovanou opakováním neohebných slovních druhů. Kapitola žákům opět připomene shrnutí učiva nižších ročníků, což shledává autorka pro zautomatizování látky za přínosné.

Druhy cvičení na procvičování daného slovního druhu

Učebnice, které si autorka zvolila k hodnocení jsou různorodé, některé druhy cvičení se opakovaly, jiné byly odlišné. V pátém ročníku žáci nejvíce opakují získané poznatky o slovních druzích a čeká je přechod s prvního stupně a návaznost na druhém stupni. Na druhém stupni se žáci již ve slovních druzích zdokonalují a základy si přináší z prvního stupně. Očekávají se tedy základní znalosti o slovních druzích z prvního stupně a rozšíření učiva o slovních druzích na druhém stupni.

Český jazyk 5 (Nová škola)

Tabulka 32: Tabulka (podstatná jména) nakladatelství Nová škola

Podstatná jména – cvičení

Doplňovací	6 cvičení	Určovací	2 cvičení
Nahrazovací	2 cvičení	Vyhledávací	2 cvičení
Přířazovací	1 cvičení	Vytvářející	2 cvičení
Rozděľující	1 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 33: Tabulka (přídavná jména) 5. ročník, nakladatelství Nová škola

Přídavná jména – cvičení

Doplňovací	11 cvičení	Rozlišovací	1 cvičení
Odůvodňující	2 cvičení	Určovací	3 cvičení
Převádějící	1 cvičení	Vyhledávací	7 cvičení
Rozdělovací	1 cvičení	Vytvářející	11 cvičení
Rozhodovací	1 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 34: Tabulka (zájmena) 5. ročník, nakladatelství Nová škola

Zájmena – cvičení

Doplňovací	17 cvičení	Spojovací	1 cvičení
Nahrazovací	1 cvičení	Určovací	4 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Vyhledávací	4 cvičení
Rozhodovací	3 cvičení	Vytvářející	6 cvičení
Rozlišovací	2 cvičení	Zaměňující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 35: Tabulka (číslovky) 5. ročník, nakladatelství Nová škola

Číslovky – cvičení

Čtecí	2 cvičení	Určovací	2 cvičení
Doplňovací	4 cvičení	Vyhledávací	5 cvičení
Odpovídající	2 cvičení	Vytvářející	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 36: Tabulka (slovesa) 5. ročník, nakladatelství Nová škola

Slovesa – cvičení

Doplňovací	17 cvičení	Rozdělovací	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Rozkládací	1 cvičení
Opravující	1 cvičení	Určovací	3 cvičení
Porovnávací	1 cvičení	Vyhledávací	5 cvičení
Přidělovací	1 cvičení	Vytvářející	14 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk 5 učebnice pro 5. ročník (Alter)

Tabulka 37: Tabulka (podstatná jména) 5. ročník, nakladatelství Aletr

Podstatná jména – cvičení

Čtecí	1 cvičení	Upravující	1 cvičení
Doplňovací	10 cvičení	Vyhledávací	11 cvičení

Odůvodňující	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Podtrhující	4 cvičení	Vysvětlovací	2 cvičení
Rozhodovací	1 cvičení	Vyškrťavající	2 cvičení
Rozlišovací	4 cvičení	Vytvářející	10 cvičení
Rozvíjející	1 cvičení	Vyznačující	4 cvičení
Skloňovací	6 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 38: Tabulka (přídavná jména) 5. ročník, nakladatelství Alter

Přídavná jména – cvičení

Doplňovací	9 cvičení	Vyhledávací	2 cvičení
Podtrhující	3 cvičení	Vypisující	2 cvičení
Přiřazovací	1 cvičení	Vytvářející	11 cvičení
Skloňovací	3 cvičení	Vyznačující	2 cvičení
Určovací	2 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 39: Tabulka (zájmena) 5. ročník, nakladatelství Alter

Zájmena – cvičení

Doplňovací	9 cvičení	Rozlišovací	1 cvičení
Hrací	1 cvičení	Skloňovací	1 cvičení
Nahrazovací	2 cvičení	Určovací	4 cvičení

Odůvodňující	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
Podtrhující	3 cvičení	Vypisující	2 cvičení
Převádějící	1 cvičení	Vytvářející	3 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 40: Tabulka (číslovky) 5. ročník, nakladatelství Alter

Číslovky – cvičení

Doplňující	3 cvičení	Skloňující	1 cvičení
Nahrazující	6 cvičení	Určovací	2 cvičení
Podtrhávající	1 cvičení	Vyhledávající	5 cvičení
Rozhodující	6 cvičení	Vypisující	2 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 41: Tabulka (slovesa) 5. ročník, nakladatelství Alter

Slovesa – cvičení

Doplňovací	10 cvičení	Určovací	4 cvičení
Nahrazovací	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Vypisující	4 cvičení
Podtrhující	2 cvičení	Vytvářející	9 cvičení
Rozhodovací	1 cvičení	Vysvětlující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 42: Tabulka (příslovce) 5. ročník, nakladatelství Alter

Příslovce – cvičení

Doplňující	1 cvičení	Určovací	1 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení
Podtrhující	2 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Rozvíjející	2 cvičení		

Tabulka 43: Tabulka (předložky) 5. ročník, nakladatelství Alter

Předložky – cvičení

Čtecí	2 cvičení	Rozlišovací	1 cvičení
Doplňovací	2 cvičení	Určovací	3 cvičení
Pozorovací	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Rozhodovací	1 cvičení	Vytvářející	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 44: Tabulka (spojky) 5. ročník, nakladatelství Alter

Spojky – cvičení

Doplňovací	1 cvičení	Vyhledávající	1 cvičení
Odlišující	1 cvičení	Vypisující	1 cvičení
Rozhodující	1 cvičení	Vytvářející	2 cvičení
Spojovací	1 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 45: Tabulka (částice) 5. ročník, nakladatelství Alter

Částice – cvičení

Rozhodující	1 cvičení	Vytvářející	1 cvičení
Vypisující	1 cvičení	Znázorňující	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 46: Tabulka (citoslovce) 5. ročník, nakladatelství Alter

Citoslovce – cvičení

Doplňovací	1 cvičení	Vyjadřující	1 cvičení
Rozhodující	1 cvičení	Vypisující	2 cvičení
Vyhledávající	1 cvičení	Vytvářející	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Český jazyk 5 (SPN)

Tabulka 47: Tabulka (podstatná jména) 5. ročník, nakladatelství SPN

Podstatná jména – cvičení

Doplňovací	3 cvičení	Určovací	6 cvičení
Rozlišovací	2 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 48: Tabulka (přídavná jména) 5. ročník, nakladatelství SPN

Přídavná jména – cvičení

Rozdělovací	2 cvičení	Vysvětlovací	3 cvičení
Určovací	2 cvičení	Vytvářející	2 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 49: Tabulka (zájmena) 5. ročník, nakladatelství SPN

Zájmena – cvičení

Doplňovací	10 cvičení	Určovací	1 cvičení
Nahrazovací	3 cvičení	Vyhledávací	3 cvičení
Odůvodňující	1 cvičení	Vytvářející	2 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 50: Tabulka (číslovky) 5. ročník, nakladatelství SPN

Číslovky – cvičení

Doplňovací	4 cvičení	Skloňovací	1 cvičení
Rozlišovací	1 cvičení	Vyhledávací	1 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 51: Tabulka (slovesa) 5. ročník, nakladatelství SPN

Slovesa – cvičení

Doplňovací	4 cvičení	Určovací	3 cvičení
Přirazovací	3 cvičení	Vytvářející	4 cvičení

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Tabulka 52: Tabulka (příslovce) 5. ročník, nakladatelství SPN

Příslovce – cvičení

Nahrazovací	3 cvičení	Určovací	1 cvičení
Rozvíjející	2 cvičení		

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Obtížnost cvičení

Jednotlivá cvičení v učebnicích pro pátý ročník základní školy jsou sestavená podobným způsobem. Opakují se zadání, nejčastěji jde o doplňovací cvičení, určovací cvičení, vyhledávací cvičení a vytvářející cvičení. Dle názoru autorky obtížnost cvičení je ve všech třech učebnicích podobná, jen se odlišují druhy cvičení. Nejvíce různorodých cvičení obsahuje učebnice Český jazyk 5 (Alter), nejméně pak učebnice Český jazyk 5 (SPN).

Motivační uvedení učiva

Každá učebnice vybraných nakladatelství zahajuje jednotlivý slovní druh povídkou či příběhem. Text je doplněn úkoly, které žáky vpraví do procvičování dané látky. Dále u představení jednotlivých slovních druhů jsou tabulky či schémata doplňující pravidla, daných slovních druhů. Jestliže autorka zhodnotí motivaci jednotlivých učebnic, tak z pohledu žáka soudí, že je nejvíce upoutávající učebnice z nakladatelství Alter z důvodu, že je hodně barevně rozlišená, nadpisy, rámečky, barevné provedení je velice pestré. Objevují se zde úkoly typu: představte si, vymyslete. Učebnice z nakladatelství Nová škola je tvořena ze tří základních barev: modrá, šedá, černá. Autorka se domnívá, že to je pro žáka přínosnější z důvodu, že se více soustředí a neodvádí ho tak pestrost barev od pozornosti. Učebnice obsahuje též cvičení typu představte si, vymyslete, jen méně než učebnice z nakladatelství Alter. Dokonce jedno cvičení nese název Hra. Učebnice z nakladatelství SPN je dle názoru autorky nejméně motivačně navržena. Drží se přehlednosti, modré a černé barvy a je zde pevně přihlíženo na dané učivo. Autorce tato učebnice nejvíce vyhovuje z důvodu přehlednosti a hlavně stručnosti. Ale slovní druhy se v hodinách českého jazyka neučí dospělí lidé nýbrž děti, které potřebují hlavně upoutat pozornost. Proto autorka shledává učebnice z nakladatelství Alter a Nová škola mírně vpřed před učebnicí z nakladatelství SPN.

Shrnutí hodnocení učebnic

Učebnice, které si autorka vybrala na rozbor byly schváleny ministerstvem školství a byly tak zařazeny do seznamu učebnic pro základní školy jako součást ucelené řady

učebnic pro vzdělávací obor. Samozřejmě, hodnocení učebnic je individuální, každý by považoval odlišné věci za klad či zápor v jejich provedení. Určitě v hodnocení provedení učebnic hraje velkou roli vkus každého hodnotícího. Z pestrosti cvičení, je také možné cvičení: vytvoř, utvoř, přemýšlej, vymysli označit jako totožné cvičení. V hodnocení autorka zařazovala všechna zadání, aby se mohlo porovnat, jak se dané úkoly prolínají. Je jisté čím více druhů úkolů, tím více je to pro žáky zajímavé a motivující, než opakující se zadání.

6 SESTAVENÉ CVIČENÍ NA OPAKOVÁNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ

Z hlediska opakování slovních druhů záleží na tom, pro jaký ročník základní školy je dané cvičení určené. Je jisté, že se bude odlišovat cvičení na slovní druhy určený pro druhý ročník či pro pátý ročník. Z hlediska hodnocení učebnic autorka vyzorovala, jaká cvičení se při práci se slovními druhy využívají a na základně práce s učebnicemi sestavila cvičení na opakování slovních druhů pro jednotlivé ročníky. Jednotlivá cvičení obsahují 5 vět a jsou doplněny úkoly. Pro sestavení cvičení autorka též vycházela z odborné literatury.^{67 68}

Cvičení pro II. ročník základní školy:

„Ahoj já jsem Podstatné jméno. Víš co označuji? Osobu, zvíře nebo věc. Mám ještě hodně sourozenců, kteří v mém domečku podstatných jmen sice nebydlí, ale společně tvoříme velikánskou rodinu a bydlíme ve velké vesnici zvané Slovní druhy. Moji sourozenci se jmenují: Přídavná jména, Zájmena, Číslovky, Slovesa, Příslovce, Předložky, Spojky, Částice, Citoslovce.“

úkoly: 1) Co označují podstatná jména?

2) Kolik máme slovních druhů?

3) Nachází se v textu nějaká podstatná jména jaká?

4) Zkus vyjmenovat celou vesnici Slovních druhů.

Cvičení pro III. ročník základní školy:

Malý Petr se v noci vyplížil z domu a rychle utíkal na hřiště. Proč tak učinil? Chtěl se ještě naposledy setkat s kamarádem Tondou, který jede na celé prázdniny za tetičkou do Německa. Přiběhl k domu, kde bydlel Tonda a viděl, jak se v celém domě svítí a celá

⁶⁷ MACHÁČKOVÁ, I. a J. VEJVODOVÁ. *Práce s učebnicemi českého jazyka na 1. stupni základní školy*. Plzeň: ZČU, 1994, ISBN 80-7082-274-0.

⁶⁸ MACHÁČKOVÁ, I. a J. VEJVODOVÁ. *Soubor cvičení z didaktiky mateřského jazyka pro studující učitelství I. stupně ZŠ*. Plzeň: ZČU, 1994. ISBN 80-7043-127-X.

Tondova rodina nosí tašky do auta. Petr zahvízdal a urputně na Tonda mával, ten nadšením též zahvízdal a bylo mu jasné, že Petr je vážně jeho nejlepší přítel.

úkoly: 1) V jakém čase se příběh odehrává?

2) V jakých pádech se objevuje Tondovo jméno?

3) V první větě vyhledejte podstatná jména a pokuste se u nich určit kategorie, které znáte.

4) Ve třetí větě vyhledejte slovesa a pokuste se u nich určit kategorie, které znáte.

Cvičení pro IV. ročník základní školy:

V našem městě je mnoho lidí, zvířat a budov. Město začíná žít vždy v půl osmé ráno, kdy všichni pospíchají do práce a do školy. Když přijde víkend, vše utichne a je vidět, jak všichni obyvatelé města i město samotné odpočívá. Po neděli se vše opakuje a tak to jde stále do kola. Pět dní povinností a dva dny odpočinku.

úkoly: 1) Určete slovní druhy jednotlivých slov ve větě.

2) Určete u slova **města** jmenné kategorie

3) Určete u slova **žít** slovesné kategorie

4) Vymyslete větu se slovem **město**, kde bude jedno životné a jedno neživotné podstatné jméno rodu mužského.

Cvičení pro V. ročník základní školy:

Milý žáci máme tu pro vás soutěž ☺ Pozorně čtěte a pokuste se stát vítězem.

Zahraj si na učitele českého jazyka a postupuj následovně:

- a) Vymysli příběh, kde se budou prolínat jednotlivé slovní druhy, Využij věty rozkazovací, oznamovací i tázací. Jestli se ti v příběhu bude prolínat všech deset slovních druhů získáváš 10 bodů.
- b) Vyber jedno podstatné jméno a jedno sloveso a urči u něj všechny jmenné a slovesné kategorie. Jaká slova zvolíš, tolik dostaneš bodů, obtížnost bude hodnotit vyučující.

- c) Pokus se příběh, který si napsal převést do jiného času. (minulý, přítomný, budoucí)
- d) Co by si mohl ještě u svého příběhu určit? Co už umíš? Za vytvoření určovacího úkolu získáváš 10 bodů.

V celém cvičení můžeš získat celých 40 bodů. Tabulka hodnocení :

Tabulka 53: Hodnocení soutěže

35 – 40 bodů	25 – 35 bodů	15- 24 bodů	10 – 14 bodů	10- 0 bodů
1	2	3	4	5

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

7 DOTAZNÍK ZJIŠŤUJÍCÍ ZNALOST SLOVNÍCH DRUHŮ, ŽÁKŮ DRUHÉHO STUPNĚ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Dotazník představuje deset otázek, které prověřují znalosti o slovních druzích. Dotazník byl položen vždy deseti žákům z jednotlivých ročníků druhého stupně základní školy, celkem tedy 40 respondentům ve věku 11 – 15 let.

Dotazník zahrnuje tyto otázky:

- 1) Jaké slovní druhy označujeme jako ohebné? **a) 1 -5 b) 6 – 10 c) 1 – 10**
- 2) Který slovní druh ti přijde z uvedených obtížný na určování?
a) přídavné jméno b) zájmeno c) příslovce d) částice
- 3) Vyhovuje ti označování slovních druhů číslicemi? **a) ano b) ne**
- 4) Už jsi si někdy spletl(a) číslici při určování slovních druhů? **a) ano b) ne**
- 5) Který z uvedených slovních druhů je ti hned na první pohled jasný?
a) podstatná jména b) číslovky c) slovesa d) spojky
- 6) Jaké z uvedených slov si vybereš pro učení slovního druhu?
a) kolem b) šplhat c) jeho d) nadevše
- 7) Z uvedených dvojic vyber tu, která se ti při určování slovních druhů nejčastěji plete
a) zájmena – příslovce b) přídavná jména - příslovce c) částice – citoslovce
- 8) Který slovní druh by jsi nejraději vynechal(a) při určování?
a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 h) 8 i) 9 j)10
- 9) Když si se začal(a) učit slovní druhy, který ze slovních druhů byl nejlépe učitelem vysvětlen? **a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 h) 8 i) 9 j)10**
- 10) Jaký slovní druh by jsi chtěl(a) objasnit podrobněji, popř. doplnit informace, či rozšířit vědomosti? **a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 h) 8 i) 9 j)10**

Vyhodnocení odpovědí:

Otázka číslo 1: Čtyřiatřicet dotazovaných ze čtyřiceti zvolilo správnou odpověď a) ano v otázce, které druhy označujeme za ohebné. (Čtyři dotazovaní zvolili špatnou odpověď b) 6 – 10 a zbylí dva dotazovaní zvolili odpověď c) 1 – 10);

Otázka číslo 2: Osm dotazovaných zvolilo odpověď a) přídavné jméno v otázce, který druh je z uvedených obtížný na určování. Dvanáct dotazovaných zvolilo odpověď b) zájmeno. Šestnáct dotazovaných zvolilo odpověď c) příslovce. Čtyři dotazovaní zvolili odpověď d) částice;

Otázka číslo 3: Čtyřicet dotazovaných zvolilo odpověď a) ano; Při otázce, zda – li je vyhovující označovat slovní druhy číslicemi;

Otázka číslo 4: Pět dotazovaných zvolilo odpověď a) ano v otázce, jestli si už spletly číslice při určování slovních druhů. Pětatřicet dotazovaných zvolilo odpověď b) ne;

Otázka číslo 5: Jednadvacet dotazovaných zvolilo odpověď a) podstatné jméno, při otázce, který se slovních druhů je ti hned na první pohled jasný. Dvanáct dotazovaných zvolilo odpověď b) číslovky. Sedm dotazovaných zvolilo odpověď c) slovesa. odpověď d) spojky si nevybral žádný z respondentů;

Otázka číslo 6: Pětatřicet dotazovaných si vybralo odpověď b) šplhat při otázce, které slovo si vybereš pro určení slovního druhu. Odpověď c) jeho si vybral jeden respondent. odpověď d) nadevše si vybrali tři respondenti. Odpověď a) kolem si vybral jeden respondent;

Otázka číslo 7: Sedm dotazovaných odpovědělo, že se jim při určování slovních druhů nejčastěji pletu zájmena s příslovci, tedy odpověď a). Devatenáct dotazovaných odpovědělo přídavná jména s příslovci. Čtrnáct dotazovaných zvolilo odpověď c) částice s citoslovci;

Otázka číslo 8: V otázce, který se slovních druhů bych mohl vynechat při určování žáci odpověděli následovně: žádný žák nezvolil možnost a) podstatná jména, šest žáků zvolilo možnost b) přídavná jména , tři žáci zvolili možnost c) zájmena, jeden žák zvolil možnost d) číslovky, pět žáků zvolilo možnost e) slovesa, dvanáct žáků zvolilo možnost

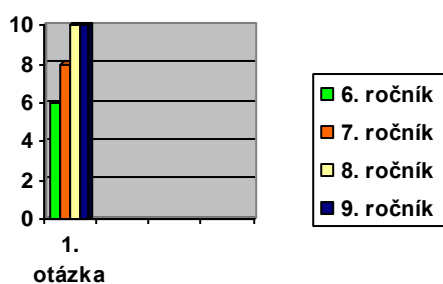
f) příslovce, čtyři žáci zvolili možnost g) předložky, dva žáci zvolili možnost h) spojky, pět žáků zvolilo možnost i) částice, dva žáci zvolili možnost j) citoslovce;

Otázka číslo 9: V otázce, který ze slovních druhů byl žákovi nejlépe objasněn při vysvětlování učitelem, žáci odpověděli následovně: Dvaatřicet žáků odpovědělo možnost a) podstatná jména, dva žáci odpověděli možnost d) číslovky, jeden respondent zvolil možnost e) slovesa jeden respondent zvolil odpověď g) předložky, čtyři žáci zvolili možnost j) citoslovce;

Otázka číslo 10: V otázce, který ze slovních druhů by chtěl žák podrobněji objasnit popř. doplnit informace, či rozšířit vědomosti žáci odpověděli následovně: jeden žák zvolil možnost a) podstatná jména, tři žáci zvolili možnost b) přídavná jména, šest žáků zvolili možnost c) zájmena, žádný žák nezvolil možnost d) číslovky, osm žáků zvolilo možnost e) slovesa, dvanáct žáků zvolilo možnost f) příslovce, tři žáci zvolili možnost g) předložky, dva žáci zvolili možnost h) spojky, čtyři žáci zvolili možnost i) částice, jeden žák zvolil možnost j) citoslovce;

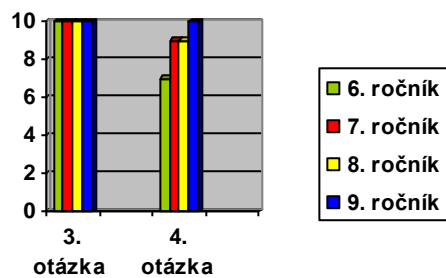
Znázornění výsledků dotazníku v grafech

Graf 1: Odpovědi respondentů na 1. otázku dotazníku

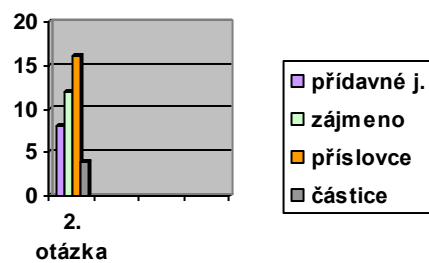
Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 2: Odpovědi respondentů na 3. a 4. otázku dotazníku

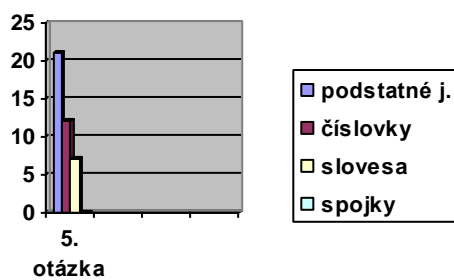
Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 3: Odpovědi respondentů na 2. otázku dotazníku

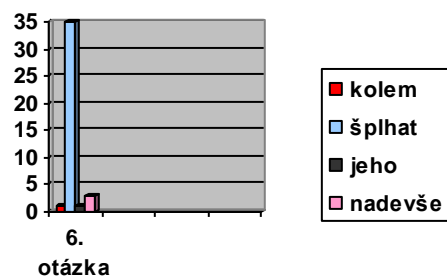
Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 4: Odpovědi respondentů na 5. otázku dotazníku

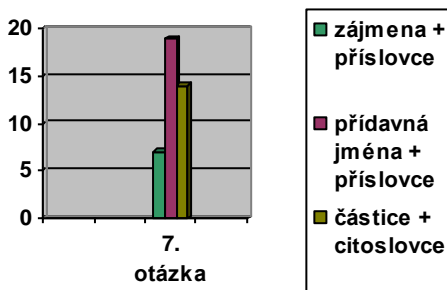
Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 5: Odpovědi respondentů na 6. otázku dotazníku

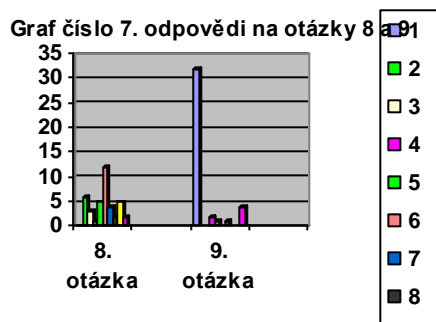
Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 6: Odpovědi respondentů na 7. otázku dotazníku

Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 7: Odpovědi respondentů na 7. otázku dotazníku

Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Graf 8: Odpovědi respondentů na 7. otázku dotazníku

Zdroj: autorka práce (vlastní šetření)

Shrneme - li získané údaje, dojdeme k závěru, že ne vždy mají více znalostí starší respondenti z vyššího ročníku. Za předpokladu, že si žáci své vědomosti prohlubují, by bylo možné podobný výsledek očekávat. Z důvodu, že je v jednotlivých ročnících vyžadováno odlišné množství vědomostí v oblasti slovních druhů, dalo by se říci, že jsou si jednotlivé ročníky v orientaci slovních druhů dosti podobné. Z průzkumu je jasné, že žáci vyšších ročníků, volili více tzv. složitějších odpovědí. Z uvedených výsledků znázorněných v grafech, je zřejmé, že každý respondent pocítuje silnou i slabou stránku svých vědomostí v oblasti slovních druhů. V grafech se též prolíná oblíbenost jednotlivých slovních druhů. Dle názoru autorky z výsledků lze vydedukovat, oblíbenost podstatných jmen, číslovek a citoslovcí.

Dotazník byl zaměřen na tyto hlediska:

- 1) Obtížnost – otázka číslo 2
- 2) Jasnost – otázka číslo 1, 3, 5
- 3) Určování – otázka číslo 6
- 4) Zaměnitelnost – otázka číslo 7
- 5) Srozumitelnost – otázka číslo 8, 9, 1

8 HODINA ČESKÉHO JAZYKA V MALOTŘÍDNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Z důvodu že autorka pracuje jako učitelka výchov na malotřídní základní škole, rozhodla se popsat hodinu českého jazyka při vyučování slovních druhů. Hodina českého jazyka, která bude popsána proběhla ve třídě, kde se vzdělává 3. ročník (6 žáků), 4. ročník (4 žáci) a 5. ročník (6 žáků). Do malotřídní třídy 4. ročníku dochází žák s individuálním plánem vzdělávání. Všechny ročníky pracují s učebnicí z nakladatelství Nová škola. Rozvržení hodiny českého jazyka:

7:30

- Seznámení žáky s průběhem hodiny

7:32

- Opakování: všichni žáci se postaví a dostávají od vyučujícího otázku, jestliže správně odpoví, mnohou se posadit. **5. ročník** = otázky: 1) Vyjmenuj vzory rodu mužského. 2) Vyjmenuj vzory rodu ženského. 3) Vyjmenuj vzory rodu středního. 4) Vyjmenuj jmenné kategorie. 5) Vyjmenuj slovesné kategorie. 6) Řekni 3 vyjmenovaná slova rodu ženského. **4. ročník** = 1) Vymysli slovo čísla jednotného, rodu mužského. 2) Vymysli slovo čísla množného rodu ženského. 3) Převeď větu: Děti si hrají na písku. Do minulého a do budoucího času. 4) Vyjmenuj pádové otázky. (Žák s individuálním plánem vzdělávání)⁶⁹ **3. ročník** = 1) Odůvodni pravopis slova pelyněk a urči jakého je rodu. 2) Podle jakého vzoru se skloňuje slovo **těsto**. 3) Vyjmenuj po sobě jdoucí slovní druhy. 4) Odůvodni pravopis slova **myslivec**. 5) Podle jakého vzoru se skloňuje slovo **pekař**. 6) Řekni jedno slovo rodu mužského životného a jedno slovo rodu mužského neživotného.

⁶⁹ Úkol a zadání pro žáka s individuálním plánem vzdělávání budou odlišené typem písma – kurzívou.

7:41

- **3. ročník** = Odůvodňování pravopisu podstatných jmen, doplňování i-ý na interaktivní tabuli, (promítání se vyjmenovaných slov). Ústní cvičení
- **4. ročník** = Učebnice strana 46 cvičení 1. Vyhledejte podstatná jména rodu středního, určete pád. *Vyhledejte podstatná jména rodu středního, určete pád.* Písemné cvičení.
- **5. ročník** = Učebnice strana 58 cvičení 5. Řekněte nebo napište, ve kterých pádech a v jakém čísle je možno použít daných tvarů podstatných jmen. Svá tvrzení doložte užitím tvarů ve větách. Práce ve dvojicích, písemné cvičení.

7: 55

- **3. ročník** = Učebnice strana 64 cvičení 3. Vyberte jen podstatná jména. Užijte je ve větách. Písemné cvičení.
- **4. ročník** = Kontrola písemného cvičení. *Individuální kontrola cvičení.*
- **4. ročník** = Práce na interaktivní tabuli. Zařazování podstatných jmen do domečků podle vzorů. *Práce na počítači. Doplňování i/ý.*

8:04

- **5. ročník** = Kontrola písemného cvičení
- **5. ročník** = Učebnice strana 59 cvičení 8. Všimněte si, že před podstatným jménem v různých větách může být stejná předložka, avšak podstatné jméno je v různých pádech. Určete pády.

8:06

- **3 ročník** = Kontrola písemného cvičení. Společné přeřikání vyjmenovaných slov po B, M, P, S, V
- **3 ročník** = Učebnice strana 64 cvičení 1. Říkejte podstatná jména. Písemné cvičení, co nestihnou dopsat, dodělají za domácí úkol.

8:10

- **4 ročník** = Kontrola práce na interaktivní tabuli, oprava chyb. *Kontrola doplňování – i/ý.*

- **4 ročník** = Učebnice strana 47 cvičení 7. Pište v 7. pádě množného čísla. Písemné cvičení, dvě řádky, co nestihnou dopsat, dodělají za domácí úkol.. *To samé cvičení jen jednu řádku*

8:12

- **5 ročník** = Kontrola cvičení
- **5 ročník** = Zadání domácího úkolu: Podívejte se doma na čtvrté cvičení na straně 58. Následující hodinu s ním budeme pracovat.

8: 15

- Závěr hodiny

Shrneme – li poznatky z vyučovací hodiny v malotřídní základní škole, je dle názoru autorky velice složité sjednotit chod hodiny českého jazyka. Musí se vždy prolínat vybrané druhy cvičení, aby se jednotlivé ročníky vystřídaly v určitých úkolech. Nejhlavnější je příprava a rozvržení hodiny. Autorku zaujalo, že v začátku hodiny všechny ročníky pracovali společně a naladili se tak na vyučování. V počátku hodiny byla zábavnou formou procvičena teorie. Dále se jednotlivé ročníky střídali ve psaní, opakování a práci na interaktivní tabuli. Hodina byla věnována slovním druhům, zejména podstatným jménům. Vyučující si hodiny českého jazyka přizpůsobuje tak, že probírá s jednotlivými ročníky podobnou látku. Samozřejmě odlišuje množství a typ informací, které jsou pro daný ročník předepsané RVP. Výhodu autorka shledává v opakování, jelikož když vyučující probírá novou látku s nižším ročníkem, je jisté, že žáci ze starších ročníků tuhle látku ovládají a mohou výklad vyučujícího doplnit svými poznatky. Samozřejmě jsou příznivci i odpůrci malotřídních škol.

9 HODINA ČESKÉHO JAZYKA NA PRAKTICKÉ ŠKOLE

Hodina českého jazyka na praktické škole se odlišuje od hodiny českého jazyka na základní škole. Rozdíly jsou již v požadavcích, které jsou stanoveny pro tyto školy ministerstvem školství⁷⁰. Hodinu českého jazyka na praktické škole bude autorka popisovat z vyprávění paní učitelky, která na této škole vyučuje český jazyk. Odlišnosti, které autorka vypořizovala uvádí v následujících bodech:

- Na praktické škole se nevyužívá číslování slovních druhů nad jednotlivými slovy.
- Při vyhledávání slovních druhů se vždy využívají pomůcky - tabulky, schémata.
- U jmenných kategorií se určuje: pád, číslo, rod, vzor
- U slovesných kategorií se určuje: osoba, číslo, čas, nikoliv způsob a vid

V 7. ročníku na praktické škole je hodina českého jazyka při vyučování slovních druhů věnována podstatným jménům a slovesům. V osmém ročníku na praktické škole je hodina českého jazyka při vyučování slovních druhů věnována přídavným jménům a číslovkám.

Typy úkolů na praktické škole:

- Vždy na začátku hodiny otázky např. Jak poznáme podstatná jména?, Jak poznáme střední rod? (využívání pomocných tabulek)
- Procvičování slovních druhů na interaktivní tabuli.
- Cvičení z učebnic z nakladatelství SPN

⁷⁰ RVP pro základní a praktické školy je uveden v teoretické části diplomové práce

10 DRUHY VÝUKOVÝCH PROGRAMŮ NA PROCVIČOVÁNÍ SLOVNÍCH DRUHŮ

Na trhu se objevuje velké množství didaktických pomůcek na procvičování slovních druhů. Například pracovní sešity, didaktické hry, barevné kartičky, schémata či pexeso.⁷¹ Někteří učitelé sestavují hry na procvičování slovních druhů takzvané Dumy a zveřejňují je na internetu, za účelem, pomoci jiným učitelům v kreativě učení dané látky. Na internetu autorka objevila například hru Úly sestavenou magistrou Petrou Mudrovou, která je dostupná na stránkách RVP.⁷² V dnešní době je využívání počítačových programů na základních školách samozřejmostí. Je velké množství nakladatelství, které tyto programy nabízejí, například Transoft, Alter, Pachner a další. Též některé učebnice obsahují počítačové programy na procvičování obsažené látky. Rozlišují se počítačové programy pro žáky základních škol a programy určené pro žáky s individuálními vzdělávacími potřebami.

Za nejvíce používaný program pro děti se specifickými výukovými potřebami⁷³ v českém jazyce se považuje DysCom.

„Za komplexně pojatý program, jenž nabízí dětem a žákům s SPU podporu pro rozvoj ve čtyřech základních oblastech, v nichž zpravidla vykazují deficity, lze považovat program DysCom (CDROM). Program je zaměřen na rozvoj orientace (pravolevé, prostorové, směrové, časové, nácvik poslušnosti v řadě) a dále i na podporu zrakového vnímání: Cíleně rozvíjí nebo reedukuje zrakové vnímání – zaměřuje se na rozlišování inverzních tvarů, dále pak na diferenciaci figury a pozadí, na rozlišování písmen, slabik a slov, jakož i na nácvik zrakové pozornosti, mj. dále podporuje vnímání prostorové, rozvíjí pravolevou orientaci, podporuje rozvoj vizuomotoriky atp. Program má dále sloužit k podpoře čtení (čtenářských dovedností) od prvního seznámení s

⁷¹ Školský servis, [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z

http://www.skolskyservis.cz/shop/index.php?main_page=product_info&products_id=5256

⁷² MUDROVÁ, P. Úly – slovní druhy. Metodický portál : Digitální učební materiály[online]. 24. 09. 2010, [cit. 2014-12-28]. Dostupný z WWW: <<http://dum.rvp.cz/materialy/uly-slovni-druhy.html>>. ISSN 1802-4785

⁷³ RŮŽIČKA, M., Investice do rozvoje vzdělávání Kotva. [online]. Základní škola praktická a mateřská škole speciální. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolacr.cz/cesky-jazyk>

písmeny v prostředí mateřské školy, popř. v přípravných ročnících školy základní, přes osvojování čtenářských dovedností na prvním stupni základních škol (prostřednictvím analytickosyntetické metody čtení) až po čtení ucelených textů na druhém stupni základní školy, popř. speciálních základních škol. Nechybí zde prostor pro cvičení zaměřená na rozvoj fonetickofonologické, lexikálněsémantické a gramatickosyntaktické jazykové roviny. Konkrétně se jedná o rozvíjení gramatické, obsahové stránky jazyka a fonemického uvědomění se zaměřením na jazykové dovednosti, které jsou náplní vzdělávacích programů na prvním stupni základních škol či programů speciálních základních škol; v této části je vytvořen prostor pro opis slov i vět, doplňování háček a čárek, jsou zde cvičení zaměřená na procvičování hranic slov, doplňování párových hlásek, psaní i/y po tvrdých a měkkých souhláskách, ve vyjmenovaných slovech, v koncovkách podstatných a přídavných jmen a v příčestí činném (shoda podmětu s přísudkem v minulém čase), procvičováno je psaní skupin bě/bje, vě/vje, mě/mně, psaní předložek s, z a předpon s, z, vz, určování slovních druhů, vyhledávání podmětu a přísudku atp. (<http://www.dyscentrum.org>)⁷⁴

Využívání počítačových programů ve vzdělávání má své kladné i záporné stránky, samozřejmě převažují ty kladné. V dnešní době žáci ve svém osobním volnu tráví mnoho času u počítače, a ve škole se s počítačem shledávají v hodinách informatiky. Též autorka zdůrazňuje, že práce s počítačovými programy v hodinách českého jazyka nejsou časově náročné, jedná se většinou o nějaký typ hry či doplňovací cvičení, které žákovi zabere několik minut. Odpůrci využívání počítačových programů by mohli namítat riziko zhoršení zraku, málo pohybových aktivit, omezení procvičování psaní. Příznivci počítačových programů by mohli zdůraznit různorodost her, kreativnost učení, střídání úkolů nestereotypnost, držení kroku s dobou. Autorka patří mezi příznivce počítačových programů a jako učitelka je shledává za velmi užitečnou pomůcku pro učitele českého jazyka.

⁷⁴ ZIKL, P. *Využití ICT u dětí se speciálními potřebami: Software pro podporu edukace žáků se specifickými poruchami učení*. Metodický portál: Články [online]. 16. 11. 2012, [cit. 2015-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/16693/VYUZITI-ICT-U-DETI-SE-SPECIALNIMI-POTREBAMI-SOFTWARE-PRO-PODPORU-EDUKACE-ZAKU-SE-SPECIFICKYMI-PORUCHAMI-UCENI.html>>. ISSN 1802-4785.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo sjednotit a ucelit informace týkající se slovních druhů. Slovní druhy jsou důležitým jazykovým jevem, se kterým se setkávají žáci základních i praktických škol. Mateřský jazyk je nejpoužívanější prostředek dorozumívání každého jedince. Se slovními druhy se žák intuitivně setkává v předškolním věku. Již na druhém stupni základní školy se je učí rozlišovat. Je pro něj důležité znát, co jaké slovo znamená, ale také do jaké skupiny patří, umět ho správně zařadit a určit u slova všechny kategorie, které jsou pro něj v českém jazyce ustálené. Autorka klada za cíl, rozebrat podrobněji učebnice českého jazyka určené pro základní školu. Jednotlivé učebnice od různých nakladatelství jsou mezi sebou porovnány. Autorka též doplnila porovnání knih o osobní hodnocení týkající se zpracování a obsahového rozlišení zvolených učebnic.

Autorka si též kladla za cíl zjistit zda žáci, účelově vybrané věkové skupiny, mají dobré znalosti v oblasti slovních druhů, zda si uvědomují problematiku slovních druhů a zda je dotazníkové šetření, kterého se zúčastnili inspirovalo k rozšíření znalostí.

Práci autorka rozdělila na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce autorka připomenula základní informace jednotlivých slovních druhů, v této části jednotlivé slovní druhy vysvětlila a doplnila praktickými příklady a též doplnila didaktickými doporučeními, jak má být daná látka žákům přednesena, na co se nejvíce zaměřit a co neopomenout. Také uvedla problematiku přechodů slovních druhů, též objasnila problematiku členu určitého v českém jazyce. V závěru teoretické části autorka cituje z Rámcového vzdělávacího programu části z mluvnice, které jsou zaměřené na slovní druhy. Citace jsou mezi sebou porovnávány. V této části se autorka zmiňuje o speciálním vzdělávání, kde se slovní druhy nevyučují a vysvětluje na co se ve speciálních školách zaměřují.

Dále v praktické části této diplomové práce autorka zvolila kvantitativní výzkum, metodu dotazníkové šetření. Průběh a výsledky dotazníkového šetření prezentuje autorka v praktické části této diplomové práce. Hlavní myšlenkou dotazníkového šetření bylo zjistit složitost a oblíbenost slovních druhů u jednotlivých ročníků základních škol druhého stupně.

Autorka předpokládala, že když dotazník bude sestaven na problematiku oblíbenosti a složitosti slovních druhů, žáci pojmu zvolení odpovědi více uvolněněji, než kdyby byl dotazník zaměřen pouze na teoretické otázky. Za teoretickou otázku lze považovat otázku č. 1, která zjišťuje ohebnost slovních druhů. Znalosti o slovních druzích se též promítají v otázkách číslo 2,5, 6, 7, 8 a 10, kde se pomítá obtížnost jednotlivých slovních druhů, jestliže žák zvolí tzv. složitější slovní druh ve své odpovědi, předpokládá autorka, že v méně složitých slovních druzích má žák jasno. Například, jestliže v otázce č. 8 která zní: Který slovní druh by jsi nejraději vynechal(a) při určování? Jeden žák zvolil odpověď d) číslovky, předpokládá autorka, že ostatních devět slovních druhů shledává žák za méně obtížné. Jestliže autorka porovná číslovky s ostatními slovními druhy, shledává látku za méně náročnou ve srovnání např. s přídavnými jmény, zájmeny...

Další autorky hypotéza byla, že nejvíce procent tzv. složitějších odpovědí u všech otázek v dotazníku, které zjišťují osvojení si dané tematiky o slovních druzích budou mít žáci nejvyšších ročníků, tedy 9. ročníku základní školy. Dále se autorka domnívala, že z dotazníkového šetření vyplyne, jak byly žáci se slovními druhy seznámeni, v jakých slovních druzích se dobře orientují a jaké by naopak potřebovali více objasnit. Autorka se domnívala, že označování slovních druhů číslicemi bude pro více než ½ polovinou žáků považována za samozřejmost.

Výzkum nepotvrdil hypotézu, že studenti nejvyšších ročníků, tedy 9. ročníku, budou mít nejvíce procent tzv. složitějších odpovědí u všech otázek v dotazníku, které zjišťují hloubku znalostí o slovních druzích. Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož ostatní ročníky dosáhli u několika otázek totožných výsledků. Celkovým zhodnocením výsledků šetření je patrné, že označování slovních druhů číslicemi je pro všechny respondenty vyhovující. Žáci by si chtěli prohloubit znalosti v oblasti slovních druhů nejčastěji v příslovcích, slovesech a zájmenech. Nejvíce žáků bylo nejlépe seznámeno s podstatnými jmény. Zde může být diskutabilní, jestli žáci nevolili odpověď podstatná jména z důvodu, že je ve větě nejlépe rozeznají od ostatních slovních druhů a shledávají je za lehčí v porovnání s ostatními slovními druhy.

Pro naplnění cíle praktické části diplomové práce, autorka zvolila porovnání učebnic českého jazyka určené pro základní školy. Učebnice byly porovnávány z hlediska

obsahu, druhů cvičení, obtížnosti cvičení a motivačními prostředky. Jednotlivé druhy cvičení autorka rozepsala do tabulek a porovnávala je mezi sebou. Dále v praktické části diplomové práce autorka popsala ukázkovou hodinu v malotřídní škole základní školy s jedním žákem, který se vzdělává podle individuálního plánu. Hodina je rozebrána na jednotlivé časové úseky a je zde přihlíženo zejména k výuce slovních druhů. Autorka též popsala hodinu českého jazyka v praktické škole na podkladě vyprávění učitelky českého jazyka pracující v praktické škole.

V konci praktické části diplomové práce autorka uvádí schémata skloňování podstatných jmen a zájmen. Dále uvádí časování sloves. V úplném konci práce nastiňuje pomůcky a počítačové programy pro žáky speciálních škol a žáky s individuálním plánem vzdělávání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BAUER, A. *Čeština na dlani – přehled světové a české literatury/český jazyk*. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 80-7346-068-8.

ČEHURA, R. DVOŘÁKOVÁ, D. *Český jazyk pro čtvrtý ročník*. Všeň: Alter, 1996. ISBN 80-85775-47-6.

ČECHOVÁ, M., DANEŠ, F., HAUSENBLAS, K., HLAVSA, Z., SEDLÁČEK, M., STYBLÍK, V., SVOBODA, K., TEJNOR, A. a J. UHLÍŘ. *Český jazyk I – IV pro střední školy*. Praha: SPN, 1984. ISBN 14-454-84.

ČECHOVÁ, M. STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998. ISBN 80-85937-47-6.

ČERMÁK, F. *Jazyk a Jazykověda*. vyd. Praha: UK, 2011. str. 147. ISBN 978-80-246-1946-0

HORÁČKOVÁ, M. STAUDKOVÁ, H. ŠTROBLOVÁ, J. *Český jazyk 5*. Všeň: Alter, 2002. ISBN 80-7245-028-X.

HOŠNOVÁ, E. ŠMEJKALOVÁ, M. VAŇKOVÁ, I. *Český jazyk 4 pro základní školy*. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-423-8.

HOŠNOVÁ, E. BURIÁNKOVÁ, M. ŠMEJKALOVÁ, M. VAŇKOVÁ, I. *Český jazyk 3 pro základní školy*. Praha: SPN, 2008. ISBN 978-80-7235-390-3.

HUBÁČEK, J. JANDOVÁ, E. SVOBODOVÁ J. *Čeština pro učitele*. VADE MECUM BOHEMIAE, s. r. o., 2002, s. 91. ISBN 978-80-86041-37-7.

CHÝLOVÁ, H. JANÁČKOVÁ, Z. MINÁŘOVÁ, E. ZBOŘILOVÁ, J. *Český jazyk 5 učebnice pro 5. ročník*. Brno: Nová škola, 2005. ISBN 80-85607-76-X.

HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1970. ISBN 14-380-70.

- HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. Praha: SPN, 1981. ISBN 80-04-24906-X.
- JEŘÁBEK, J. LISNEROVÁ, J. SMEJKALOVÁ, A. TUPÝ, J. *RVP – pro ZŠ*. Praha, 29.08. 2005. ISBN 80-87000-02-1.
- KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 60, ISBN 978-80-7414-598-8.
- KAMIŠ, K. *Řečová a jazyková komunikace spisovné češtiny*. Praha: UJAK, 2012. ISBN 978-80-7452-023-5.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Jak vypracovat Bakalářskou a Diplomovou práci*. Praha : UJAK. 201. ISBN 978-807452-037-2.
- KOMÁREK, M., KOŘENSKÝ, J., PETR, J., a J. VESELKOVÁ. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986 s. 277. 80-210-0168-2
- KONŮPKOVÁ, M. MARKOVÁ, H. *Český jazyk 2*. Brno: Nová škola, 2014. ISBN 978-80-7289-550-2.
- MACHÁČKOVÁ, I. VEJVODOVÁ, J. *Práce s učebnicemi českého jazyka na 1. stupni základní školy*. vyd. Plzeň: ZČU, 1994. ISBN 80-7082-274-0.
- MACHÁČKOVÁ, I. VEJVODOVÁ, J. *Soubor cvičení z didaktiky mateřského jazyka pro studující učitelství I. stupně ZŠ*. vyd. Plzeň: ZČU, 1994. ISBN 80-7043-127-X.
- MIKULENKOVÁ, H. MALÝ, R. *Český jazyk 3*. Olomouc: Prodos, 2004. ISBN 80-7230-124-1.
- MÜHLHAUSEROVÁ, H. JANÁČKOVÁ, Z. PŘÍBORSKÁ, O. ZBOŘILOVÁ, J. *Český jazyk 3*. Brno: Nová škola, 2007. ISBN 80-85607-38-7.
- MÜHLHAUSEROVÁ, H. JANÁČKOVÁ, Z. PŘÍBORSKÁ, O. ZBOŘILOVÁ, J. *Český jazyk 4*. Brno: Nová škola, 2005. ISBN 80-85607-92-1.
- NOVÁKOVÁ, Z. ŠVEJDOVÁ, V. *Český jazyk pro druhý ročník*. Všeň: Alter, 2004. ISBN 80-85775-93-X.

- POLÁK, M. *Učitel českého jazyka a současná základní škola*. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0585-7.
- ŘEŽÁBEK, J. TUPÝ, J. BRYCHNÁČOVÁ, E. *RVP pro ZŠS*. Praha, 2008. ISBN 978-80-87000-25-0.
- ŘEŽÁBEK, J. TUPÝ, J. BRYCHNÁČOVÁ, E. ZAHRADNÍKOVÁ, J. *RVP pro ZŠ - příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-87000-02-1.
- SOCHOROVÁ, M. *Český jazyk v kostce pro SŠ*. Praha: Fragment. 2009 s. 100, ISBN 978-80-253-0950-6.
- STYBLÍK, V. ČECHOVÁ, M. HAUSER, P. JEDLIČKA, A. SEDLÁČEK, B. *Český jazyk 5*. Praha: SPN, 1995. ISBN 80-7168-214-4.

Seznam internetových zdrojů

- Bux. cz, [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.bux.cz/knihy/40554-slovni-druhy-a-vyjmenovana-slova-strucny-prehled.html>
- Centr shop. [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.centrshop.cz/hracky/slovni-hra-pismenkobrani-ean35A0459-skupPexi.php>
- Český- jazyk.cz, [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z <http://www.cesky-jazyk.cz/slovnicek-pojmu/podstatna-jmena/>
- Diktátorek.cz, [online]. [2009]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z <http://www.diktatorek.cz/Scholasticus/Cesky-jazyk/Tvaroslovi/Pridavna-jmena/Pridavna-jmena-index.html>
- FILIPEC, J., *Slovo a slovesnost*. [online]. 2011, ISSN 0037-7031. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2156>

MUDROVÁ, P. *Úly – slovní druhy*. Metodický portál : Digitální učební materiály[online]. 24. 09. 2010, [cit. 2014-12-28]. Dostupný z WWW: <<http://dum.rvp.cz/materialy/uly-slovni-druhy.html>>. ISSN 1802-4785

PATROCHOVÁ, S., *Procvičování cvičení – časování sloves, práce s textem – popis činnosti*. Loket: ZŠ, 2012. [online]. [2009]. [cit. 2014-12-18]. Dostupné z www.zsloket.cz/wordpress/wp-content/uploads/cestina4/176.ppt

RŮŽIČKA, M., *Investice do rozvoje vzdělávání Kotva*. [online]. Základní škola praktická a mateřská škola speciální. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolakr.cz/cesky-jazyk>

SKŘIVÁNKOVÁ, J., *Moje čeština*. [online]. [2008]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z <http://www.mojecestina.cz/article/2010120804-cislovky-zakladni-rozdeleni>. Školský servis, [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolskyservis.cz/shop/images/vyc402bffffff.gif>

Školský servis, [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z http://www.skolskyservis.cz/shop/index.php?main_page=product_info&products_id=5256

TUREČEK, T., *Pravopisně.cz*. [online]. Univerzita Hradec králové, [cit. 2014-12-18]. Dostupné z <http://pravopisne.cz/2012/02/pravidla-slovesa/>

Učebnice mapy.cz. [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.ucebnicemapy.cz/slovni-druhy-i-ohebné-a-sklonovani-tabulka-a4-.p.aspx>

Učebnice mapy.cz. [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.ucebnicemapy.cz/slovni-druhy-sklonovani-zajmen-tabulka-a4-.p.aspx>

Učírna.cz, [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z http://www.ucirna.cz/cestina/podstatna_jmena_obecne_informace.php

Učírna.cz, [online]. [cit. 2014-11-25]. Dostupné z
http://www.ucirna.cz/cestina/pridavna_jmena_sklonovani.php

Učitel.net. [online]. [cit. 2014-12-27]. Dostupné z <http://www.ucitel.net/cesky-jazyk/castice>

ZIKL, P. *Využití ICT u dětí se speciálními potřebami: Software pro podporu edukace žáků se specifickými poruchami učení*. Metodický portál: Články [online]. 16. 11. 2012, [cit. 2015-01-10]. Dostupný z WWW:

<<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/s/16693/VYUZITI-ICT-U-DETI-SE-SPECIALNIMI-POTREBAMI-SOFTWARE-PRO-PODPORU-EDUKACE-ZAKU-SE-SPECIFICKYMI-PORUCHAMI-UCENI.html>>. ISSN 1802-4785

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Odpovědi respondentů na 1. otázku dotazníku	89
Graf 2: Odpovědi respondentů na 3. a 4. otázku dotazníku.....	89
Graf 3: Odpovědi respondentů na 2. otázku dotazníku	90
Graf 4: Odpovědi respondentů na 5. otázku dotazníku	90
Graf 5: Odpovědi respondentů na 6. otázku dotazníku	90
Graf 6: Odpovědi respondentů na 7. otázku dotazníku	91
Graf 7: Odpovědi respondentů na 7. otázku dotazníku	91
Graf 8: Odpovědi respondentů na 7. otázku dotazníku	92

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přivlastňovací zájmena	21
Tabulka 2: Pravidelné stupňování příslovcí.....	33
Tabulka 3: Tabulka (podstatná jména a slovesa) 2. ročník, nakladatelství Nová škola .	52
Tabulka 4: Tabulka (předložky, spojky) 2. ročník, nakladatelství Nová škola	53
Tabulka 5: Tabulka (podstatná jména) 2 ročník, nakladatelství Alter.....	53
Tabulka 6: Tabulka (předložky, slovesa) 2. ročník, nakladatelství Aletr.....	54
Tabulka 7: Tabulka (podstatná jména) 2 ročník, nakladatelství Prodos.....	54
Tabulka 8: Tabulka (slovesa) 2. ročník, nakladatelství Prodos	55
Tabulka 9: Tabulka (předložky) 2. ročník, nakladatelství Prodos.....	55
Tabulka 10: Tabulka (spojky) 2. ročník, nakladatelství Prodos	55
Tabulka 11: Tabulka (podstatná jména) 3. ročník, nakladatelství Nová škola.....	59
Tabulka 12: Tabulka (přídavná jména, zájmena, číslovky) 3. ročník, nakladatelství Nová škola	59
Tabulka 13: Tabulka (slovesa) 3. ročník, nakladatelství Nová škola	60
Tabulka 14: Tabulka (příslovce, předložky, spojky) 3. ročník, nakladatelství Nová škola	60
Tabulka 15: Tabulka (částice, citoslovce)3. ročník, nakladatelství Nová škola.....	60
Tabulka 16: Tabulka (podstatná jména) 3. ročník, nakladatelství Prodos.....	61
Tabulka 17: Tabulka (přídavná jména, zájmena, číslovky) 3. ročník, nakladatelství Prodos	61
Tabulka 18: Tabulka (slovesa) 3. ročník, nakladatelství Prodos	62

Tabulka 19: Tabulka (příslovce, předložky, spojky) 3. ročník, nakladatelství Prodos...	62
Tabulka 20: Tabulka (částice, citoslovce) 3. ročník, nakladatelství Prodos.....	62
Tabulka 21: Tabulka (podstatná jména) 3. ročník, nakladatelství SPN.....	63
Tabulka 22: Tabulka (přídavná jména, zájmena, číslovky) 3. ročník, nakladatelství SPN	63
Tabulka 23: Tabulka (slovesa) 3. ročník, nakladatelství SPN.....	64
Tabulka 24: Tabulka (příslovce, předložky, spojky) 3. ročník, nakladatelství SPN	64
Tabulka 25: Tabulka (částice, citoslovce) 3. ročník, nakladatelství SPN.....	65
Tabulka 26: Tabulka (podstatná jména) 4. ročník, nakladatelství Nová škola.....	69
Tabulka 25: Tabulka (slovesa) 4. ročník, nakladatelství Nová škola	69
Tabulka 28: Tabulka (podstatná jména) 74. ročník, nakladatelství Alter.....	70
Tabulka 29: Tabulka (slovesa) 4. ročník, nakladatelství Aleter	70
Tabulka 30: Tabulka (podstatná jména) 4. ročník, nakladatelství SPN.....	71
Tabulka 31: Tabulka (slovesa) 4. ročník, nakladatelství SPN.....	71
Tabulka 32: Tabulka (podstatná jména) nakladatelství Nová škola	74
Tabulka 33: Tabulka (přídavná jména) 5. ročník, nakladatelství Nová škola	75
Tabulka 34: Tabulka (zájmena) 5. ročník, nakladatelství Nová škola.....	75
Tabulka 35: Tabulka (číslovky) 5. ročník, nakladatelství Nová škola	76
Tabulka 36: Tabulka (slovesa) 5. ročník, nakladatelství Nová škola	76
Tabulka 37: Tabulka (podstatná jména) 5. ročník, nakladatelství Aletr.....	76
Tabulka 38: Tabulka (přídavná jména) 5. ročník, nakladatelství Alter	77
Tabulka 39: Tabulka (zájmena) 5. ročník, nakladatelství Alter	77
Tabulka 40: Tabulka (číslovky) 5. ročník, nakladatelství Alter	78
Tabulka 41: Tabulka (slovesa) 5. ročník, nakladatelství Alter	78
Tabulka 42: Tabulka (příslovce) 5. ročník, nakladatelství Alter	79
Tabulka 43: Tabulka (předložky) 5. ročník, nakladatelství Alter.....	79
Tabulka 44: Tabulka (spojky) 5. ročník, nakladatelství Alter	79
Tabulka 45: Tabulka (částice) 5. ročník, nakladatelství Alter.....	80
Tabulka 46: Tabulka (citoslovce) 5. ročník, nakladatelství Alter.....	80
Tabulka 47: Tabulka (podstatná jména) 5. ročník, nakladatelství SPN.....	80
Tabulka 48: Tabulka (přídavná jména) 5. ročník, nakladatelství SPN.....	80
Tabulka 49: Tabulka (zájmena) 5. ročník, nakladatelství SPN	81
Tabulka 50: Tabulka (číslovky) 5. ročník, nakladatelství SPN	81
Tabulka 51: Tabulka (slovesa) 5. ročník, nakladatelství SPN.....	81
Tabulka 52: Tabulka (příslovce) 5. ročník, nakladatelství SPN.....	81
Tabulka 53: Hodnocení soutěže.....	86

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Skloňování podstatných jmen	I
Příloha B – Skloňování přídavných jmen	VII
Příloha C – Skloňování zájmen	XI
Příloha D– Časování sloves	XIII
Příloha E – Dotazník.....	XIV
Příloha F - Ukázky jazykových příruček pro určování slovních druhů pro žáky ZŠ ..	XVI
Příloha G - Ukázky didaktických pomůcek pro žáky praktických škol	XVII

PŘÍLOHY

Příloha A - Skloňování podstatných jmen

Podstatná jména se skloňují. Při skloňování dochází ke změně slovní koncovky, která se mění podle pádových otázek. Může se stát, že slovo tuto koncovku nemá, většinou v prvním pádě tato koncovka se nazývá nulová.⁷⁵

Skloňování podstatných jmen rodu mužského

Rod mužský životný:

	Pán - č. j.	Pán - č. mn.	Muž - č. j.	Muž - č. mn.
1. p.	pán - 0	pán - i, - ové, - é	Muž - 0	muž - i, - ové, - é
2. p.	pán - a	pán - ů	muž - e	muž - ů
3. p.	pán - ovi (-u)	pán - ům	muž - ovi, - i	muž - ům
4. p.	pán - a	pán - y	muž - e	muž - e
5. p.	pan - e! hoch - u!	pán - i! - ové! - é!	muž - i! - e!	muž - i! - ové! - é!
6. p.	pán - ovi (-u)	pán - ech hoš - ích	muž - ovi, - i	muž - ích
7. p.	pán - em	pán - y	Muž - em	muž - i

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 73, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod mužský životný:

	Předseda - č. j.	Předseda - č. mn.	Soudce - č. j.	Soudce - č. mn.
1. p.	Předsed - a	předsed - ové, husit - é	soudc - e	soudc - i, soudc - ové
2. p.	předsed - u	předsed - ů	soudc - e	soudc - ů
3. p.	předsed - ovi	předsed - ům	soudc - i, soudc - ovi	soudc - ům

⁷⁵ KOMÁREK, M., KOŘENSKÝ, J., PETR, J., a J. VESELKOVÁ. *Mluvnice češtiny 2.* Praha: Academia, 1986 s. 277. 80-210-0168-2.

4. p.	předsed - u	předsed - y	soudc - e	soudc - e
5. p.	předsed - o!	předsed - ové! husit - é!	soudc - e!	soudc - i! Soudc - ové!
6. p.	předsed - ovi	předsed - ech, sluz - ích	soudc - i, soudc - ovi	soudc - ích
7. p.	předsed - ou	předsed - y	soudc - em	soudc - i

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 74, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod mužský životný:

	Lád'a - č. j.	Rikša - č. j.	Lád'a - č. mn.	Rikša - č. mn.
1. p.	Lád' - a	rikš - a	Lád' - ové	rikš - ové
2. p.	Lád' - i	rikš - i	Lád' - ů	rikš - ů
3. p.	Lád' - ovi	rikš - ovi	Lád' - ům	rikš - ům
4. p.	Lád' - u	rikš - u	Lád' - i	rikš - i
5. p.	Lád' - o!	rikš - o!	Lád' - ové!	rikš - ové!
6. p.	Lád' - ovi	rikš - ovi	Lád' - ích	rikš - ích
7. p.	Lád' - ou	rikš - ou	Lád' - i	rikš - i

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 75, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod mužský neživotný:

	Hrad- č. j.	Hrad- č. mn.	Stroj - č. j.	Stroj - č. mn.
1. p.	hrad - 0	hrady - y	stroj - 0	stroj - e
2. p.	hrad - u, les - a	hrad - ů	stroj - e	stroj - ů
3. p.	hrad - u	hrad - ům	stroj - i	stroj - ům
4. p.	hrad - 0	hrad - y	stroj - 0	stroj - e
5. p.	hrad - e! kalich - u!	hrady - y!	stroj - i!	Stroj - e!

6. p.	hrad - ě, zámek - u	hrad - ech, - ích, - ách	stroj - i	stroj - ích
7. p.	hrad - em	hrad - y	stroj - em	Stroj - i

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 75, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Skloňování podstatných jmen rodu středního

	Město - č. j.	Moře - č. j.	Kuře - č. j.	Stavení - č. j.
1. p.	měst - o	moř - e	kuřet - e	staven - í
2. p.	měst - a	moř - e	kuřet - i	staven - í
3. p.	měst - u	moř - i	kuř - e	staven - í
4. p.	měst - o	moř - e	kuře - e	Staven - í
5. p.	měst - o!	moř - e!	kuř - e!	Staven - í!
6. p.	měst - ě, - u, - e	moř - i	kuřet - i	staven - í
7. p.	měst - em	moř - em	kuřet - em	stavení - m

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 76, ISBN 978-80-7414-598-8.)

	Město – č. mn.	Moře – č. mn.	Kuře - č. mn.	Stavení - č. mn.
1. p.	měst - a	moř - e	kuřat - a	Staven - í
2. p.	měst - 0	moř - í, letišť - 0	kuřat - 0	Staven - í
3. p.	měst - ům	moř - ím	kuřat - ům	Staven - ím
4. p.	měst - a	moř - e	kuřat - a	Staven - í
5. p.	měst - a!	moř - e!	Kuřat - a!	Staven - í!
6. p.	měst - ech, - ách, - ích	moř - ích	kuřat - ech	Staven - ích
7. p.	měst - y	moř - i	kuřat - y	Staven - ími

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 76, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Skloňování podstatných jmen rodu ženského

	Žena – č. j.	Máňa – č. j.	Růže – č. j.	Píseň – č. j.	Kost – č. j.
1. p.	žen - a	Máň - a	růž - e	píseň - 0	kost - 0
2. p.	žen - u	Máň - i	růž - e	písn - ě	kost - i
3. p.	žen - ě	Mán - ě, - i	růž - i	písn - i	kost - i
4. p.	žen - u	Máň - u	růž - i	píseň - 0	kost - 0
5. p.	žen - o!	Máň - o!	růž - e!	písn - i!	kost - i!
6. p.	žen - ě	Mán - ě, - i	růž - i	písn - i	kost - i
7. p.	žen - ou	Máň - ou	růž - í	písn - í	kost - í

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 76, ISBN 978-80-7414-598-8.)

	Žena - č. mn.	Máňa - č. mn.	Růže - č. mn.	Píseň - č. mn.	Kost - č. mn.
1. p.	žen - y	Mán - i	růž - e	písn - ě	kost - i
2. p.	žen - 0	Máň - 0	růž - í, ulic - 0	písn - í	kost - í
3. p.	žen - ám	Máň - ám	růž - ím	písn - ím	kost - em
4. p.	žen - y	Mán - i	růž - e	písn - ě	kost - i
5. p.	Žen - y!	Mán - i!	růž - e!	písn - ě!	kost - i!
6. p.	žen - ách	Máň - ách	růž - ích	Písn - ích	Kost - ech
7. p.	žen - ami	Mán - ěmi, - ami	růž - emi	písn - ěmi	kost - mi

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 77, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod mužský životný

	Hajný - č. j.	Hajný - č. mn.	Průvodčí - č. j.	Průvodčí - č. mn.
1. p.	hajn - ý	hajn - í	průvodč - í	průvodč - í
2. p.	hajn - ého	hajn - ých	průvodč - ího	průvodč - ích
3. p.	hajn - ému	hajn - ým	průvodč - ímu	průvodč - ím
4. p.	hajn - ého	hajn - é	průvodč - ího	průvodč - í
5. p.	hajn - ý!	hajn - í!	průvodč - í!	průvodč - í!
6. p.	hajn - ém	hajn - ých	průvodč - ím	průvodč - ích
7. p.	hajn - ým	hajn - ými	průvodč - ím	průvodč - ími

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 77, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod mužský neživotný

	Zlatý - č. j.	Zlatý - č. mn.
1. p.	zlat - ý	zlat - é
2. p.	zlat - ého	zlat - ých
3. p.	zlat - ému	zlat - ým
4. p.	zlat - ý	zlat - é
5. p.	zlat - ý!	zlat - é!
6. p.	zlat - ém	zlat - ých
7. p.	zlat - ým	zlat - ými

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 77, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod střední

	Vstupné - č. j.	Vstupné - č. mn.	Hovězí - č. j.	Hovězí - č. mn.
1. p.	vstupn - é	vstupn - á	hověz - í	hověz - í
2. p.	vstupn - ého	vstupn - ých	hověz - ího	hovz - ích
3. p.	vstupn - ému	vstupn - ým	hověz - ímu	hověz - ím

4. p.	vstupn - é	vstupn - á	hověz - í	hověz - í
5. p.	vstupn - é!	vstupn - á!	hověz - í!	hověz - í!
6. p.	vstupn - ém	vstupn - ých	hověz - ím	hověz - ích
7. p.	vstupn - ým	vstupn - ými	hověz - ím	hověz - ími

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 78, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Rod ženský

	Bytná - č. j.	Bytná - č. mn.	Průvodčí - č. j.	Průvodčí - č. mn.
1. p.	bytn- á	bytn - é	průvodč - í	průvodč - í
2. p.	bytn - é	bytn - ých	průvodč - í	průvodč - ích
3. p.	bytn - é	bytn - ým	průvodč - í	průvodč - ím
4. p.	bytn - ou	bytn - é	průvodč - í	průvodč - í
5. p.	bytn - á!	bytn - é!	průvodč - í!	průvodč - í!
6. p.	bytn - é	bytn - ých	průvodč - í	průvodč - ích
7. p.	bytn - ou	bytn - ými	průvodč - í	průvodč - ími

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia I. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 78, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Příloha B – Skloňování přídavných jmen

Skloňování přídavných jmen – základních, tvrdých

	Mladý r. m., č. j.	Mladý r. m., č. mn.	Mladé r. s., č. j.	Mladé r. s., č. mn.	Mladá r. ž., č. j.	Mladá r. ž., č. mn.
1. p.	mlad - ý	mlad - í (živ.) mlad - é(neživ.)	mlad - é	mlad - á	mlad - á	mlad - é
2. p.	mlad- ého	mlad - ých	mlad - ého	mlad - ých	mlad - é	mlad - ých
3. p.	mlad - ému	mlad - ým	mlad - ému	mlad - ým	mlad - é	mlad - ým
4. p.	mlad - ého(živ.) mlad - ý(neživ.)	mlad - é	mlad - é	mlad - á	mlad - ou	mlad - é
5. p.	mlad - ý!	mlad - í! (živ.) mlad- é!(neživ.)	mlad - é!	mlad - á!	mlad - á!	mlad - é!
6. p.	mlad - ém	mlad - ých	mlad - ém	mlad - ých	mlad - é	mlad - ých
7. p.	mlad - ým	mlad - ými	mlad - ým	mlad - ými	mlad - ou	mlad - ými

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompéndium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 79, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Skloňování přídavných jmen – základních, měkkých

	Jarní r. m., č. j.	Jarní r. m., č. mn.	Jarní r. s., č. j.	Jarní r. s., č. mn.	Jarní r. ž., č. j.	Jarní r. ž., č. mn.
1. p.	jarn - í	jarn - í	jarn - í	jarn - í	jarn - í	jarn - í

2. p.	jarn - řho	jarn - řch	jarn - řho	jarn - řch	jarn - ř	jarn - řch
3. p.	jarn - řmu	jarn - řm	jarn - řmu	jarn - řm	jarn - ř	jarn - řm
4. p.	Jarn - řho (řiv.) jarn - ř (neřiv.)	jarn - ř	jarn - ř	jarn - ř	jarn - ř!	jarn - ř
5. p.	jarn - ř!	jarn - ř!	jarn - ř!	jarn - ř!	jarn - ř	jarn - ř!
6. p.	jarn - řm	jarn - řch	jarn - řm	jarn - řch	jarn - ř	jarn - řch
7. p.	jarn - řm	jarn - řmi	jarn - řm	jarn - řmi	jarn - ř	jarn - řmi

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 79, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Skloňování přídavných jmen individuálně přivlastňovacích

	Otcův r. m., ř. j.	Otcův r. m., ř. mn.	Otcův r. s., ř. j.	Otcův r. s., ř. mn.	Otcův r. ř., ř. j.	Otcův r. ř., ř. mn.
1. p.	otcův - 0	otcov - ř(řiv.) otcov - y(neřiv.)	otcov - o	otcov - a	otcov - a	otcov - y
2. p.	otcov - a	otcov - ých	otcov - a	otcov - ých	otcov - y	otcov - ých
3. p.	otcov - u	otcov - ým	otcov - u	otcov - ým	otcov - ě	otcov - ým
4. p.	otcov - a(řiv.) otcův - 0 (neřiv.)	otcov - y	otcov - o	otcov - a	otcov - u	otcov - y
5. p.	otcův - 0	otcov - ř! (řiv.) otcov - y!	otcov - o!	otcov - a!	otcov - a!	otcov - y!

		(neživ.)				
6. p.	otcov - ě/u	otcov - ých	otcov - ě/u	otcov - ých	otcov - ě	otcov - ých
7. p.	otcov - ým	otcov - ými	otcov - ým	otcov - ými	otcov - ou	otcov - ými

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2013 s. 80, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Skloňování přídavných jmen individuálně přivlastňovacích

	Matčín r. m., č. j.	Matčín r. m., č. mn.	Matčín r. s., č. j.	Matčín r. s., č. mn.	Matčín r. ž., č. j.	Matčín r. ž., č. mn.
1. p.	matčín - 0	matčín - í(živ.) matčín - y (neživ.)	matčín - 0	matčín - a	matčín - a	matčín - y
2. p.	matčina - a	matčín - ých	matčín - a	matčín - ých	matčín - y	matčín - ých
3. p.	matčín - u	matčín - ým	matčín - u	matčín - ým	matčín - ě	matčín - ým
4. p.	matčín - a (živ.) matčín - 0 (neživ.)	matčín - y	matčín - o	matčín - a	matčín - u	matčín - y
5. p.	matčín - 0!	matčín - i! (živ.) matčín - y! (neživ.)	matčín - o!	matčín - o!	matčín - a!	matčín - y!
6. p.	matčín - ě (inu)	matčín - ých	matčín - ě (inu)	matčín - ých	matčín - ě	matčín - ých
7.	matčín - ým	matčín -	matčín -	matčín -	matčín -	matčín -

p.		ými	ým	ými	ou	ými
----	--	-----	----	-----	----	-----

Zdroj: (KAMIŠ, K. *Kompendium spisovného jazyka českého. Pro studující kombinovaného studia 1. stupně základní školy.* Ústí nad Labem: Univerzita Matčiných. E. Purkyně, 2013 s. 80, ISBN 978-80-7414-598-8.)

Jmenné skloňování adjektiv

	rod mužský životný	rod mužský neživotný	rod střední	rod ženský
1. pád čísla jednotného	šťasten	šťasten	šťastno	šťastna
1. pád čísla množného	šťastni	šťastny	šťastna	šťastny

Zdroj: (HAVRÁNEK, B. a A. JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká.* Praha: SPN, 1981 s. 51, ISBN 80-04-24906-X.)

Příloha C – Skloňování zájmen

Zájmena bezrodá

Pád	Já	Ty	Si	My	Vy
1. p.	Já	Ty		My	Vy
2. p.	Mě, mne	Tě, tebe	sebe	Nás	Vás
3. p.	Mí, mne	Ti, tobě	Si, sobě	Nám	Vám
4. p.	Mě, mne	Tě, tebe	Se, sebe	Nás	Vás
5. p.					Vy!
6. p.	(o) mně	(o) tobě	(o) sobě	(o) nás	(o) vás
7. p.	(se) Mnou	(s) Tebou	sebou	(s) námi	(s) vámi

Zdroj: (HORÁČKOVÁ, M., H. STAUDKOVÁ, a J. ŠTROBLOVÁ, J. *Český jazyk 5*. Všeň: Alter, 2002, ISBN 80-7245-028-X.)

Zájmena rodová

Pád	r. muž.	r. žen.	r. stř.	Č. mn.	Č. mn.	Č. mn.
1. p.	On	Ona	Ono	Oni	Ony	Ona
2. p.	Jeho, ho, jej	Jí	Jeho, ho, jej	Jich	Jich	Jich
3. p.	Jemu, mu	Jí	Jemu, mu	Jim	Jim	Jim
4. p.	Jej, ho, jeho	Jí	Ho, je, jej	Je	Je	Je
5. p.						

6.p.	(o) něm	(o) ní	(o) něm	(o) nich	(o) nich	(o) nich
7.p.	jím	Jí	jím	Jimi	Jimi	Jimi

Zdroj: ((HORÁČKOVÁ, M., H. STAUDKOVÁ, a J. ŠTROBLOVÁ, J. *Český jazyk 5*. Všeň: Alter, 2002, ISBN 80-7245-028-X.)

Skloňování zájmen můj (tvůj, svůj)

Pád	r. muž.	r. žen.	r. stř.	Č. mn.	Č. mn.	Č. mn.
1. p.	Můj	Má, moje	Mé, moje	Mí, moji	Mé, moje	Má, moje
2. p.	Mého	Mé, mojí	Mého	Mých	Mých	Mých
3. p.	Mému	Mé, mojí	Mému	Mým	mým	Mým
4. p.	Mého	Mou, mojí	Mé, moje	Mé, moje	Mé, moje	Má, moje
5. p.	Můj!	Má, moje!	Mé, moje!	Mí, moji!	Mé, moje!	Má, moje
6. p.	(o) mém	(o) mé, mojí	(o) mém	(o) mých	(o) mých	(o) mých
7. p.	mým	Mou, mojí	Mým	mými	Mými	Mými

Zdroj: ((HORÁČKOVÁ, M., H. STAUDKOVÁ, a J. ŠTROBLOVÁ, J. *Český jazyk 5*. Všeň: Alter, 2002, ISBN 80-7245-028-X.)

Příloha D– Časování sloves

Zvratná slovesa

osoba	Učit se	Koupit si	Změnit se	Myslet si	Mýt se	Hrát si
1. já	učil jsem se	Koupil jsem si	Změnil jsem se	Myslel jsem si	Myl jsem se	Hrál jsem si
2. ty	Učil ses	Koupil sis	Změnil ses	Myslel sis	Myl ses	Hrál sis
3. on	učil se	Koupil si	Změnil se	Myslel si	Myl se	Hrál si
1. my	Učili jsme se	Koupili jsme si	Změnili jsme se	Mysleli jsme si	Myli jsme se	Hráli jsme si
2. vy	Učili jste se	Koupili jste si	Změnili jste se	Mysleli jste si	Myli jste se	Hráli jste si
3. oni	Učili se	Koupili si	Změnili se	Mysleli si	Myli se	Hráli si

Zdroj: (PATROCHOVÁ, S., *Procvičování cvičení – časování sloves, práce s textem – popis činnosti*. Loket: ZŠ, 2012. [online]. [2009]. [cit. 2014-12-18]. Dostupné z www.zsloket.cz/wordpress/wp-content/uploads/cestina4/176.ppt.)

)

Nezvratná slovesa čas přítomný čas minulý čas budoucí

já	čtu	jsem četla	budu číst
ty	čteš	jsi četl	budeš číst
on/ona/ono	čte	četl/ četla/četlo	bude číst
my	čteme	jsme četli	budeme číst
vy	čtete	jste četli	budete číst
oni	čtou	četli	budou číst

Zdroj: (tabulka je vlastní šetření autorky práce)

Příloha E – Dotazník

Dobrý den, milý žáci. V současné době provádím výzkum na téma slovní druhy. Píšu na tematiku slovních druhů diplomovou práci. Víím, že už jste na druhém stupni a máte dobré znalosti o slovních druzích a určitě mě moc rádi s tímto výzkumem pomůžete. Milý žáci, cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaké máte znalosti o slovních druzích a hlavně také, jestli máte některé slovní druhy více či méně oblíbené.

Dovolte mi, položit Vám pár otázek. Dotazník je zcela anonymní, proto se nikam nepodepisujte. Výsledky tohoto dotazníkového šetření budou využity pouze pro tvorbu mé diplomové práce. Prosím, uvádějte pouze pravdivé informace.

U vybrané odpovědi prosím zakroužkujte vyhovující odpověď. Vyplnění tohoto dotazníku Vám maximálně 5 minut.

Moc vám děkuji vaše paní učitelka Matasová.

- 1) Jaké slovní druhy označujeme jako ohebné? **a) 1 -5 b) 6 – 10 c) 1 – 10**
- 2) Který slovní druh ti přijde z uvedených obtížný na určování?
a) přídavné jméno b) zájmeno c) příslovce d) částice
- 3) Vyhovuje ti označování slovních druhů číslicemi? **a) ano b) ne**
- 4) Už jsi si někdy spletl(a) číslici při určování slovních druhů? **a) ano b) ne**
- 5) Který z uvedených slovních druhů je ti hned na první pohled jasný,
a) podstatná jména b) číslovky c) slovesa d) spojky
- 6) Jaké z uvedených slov si vybereš pro učení slovního druhu,
a) kolem b) šplhat c) jeho d) nadevše
- 7) Z uvedených dvojic vyber tu, která se ti při určování slovních druhů nejčastěji plete
a) zájmena – příslovce b) přídavná jména - příslovce c) částice – citoslovce
- 8) Který slovní druh by jsi nejraději vynechal(a) při určování?

a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 h) 8 i) 9 j) 10

9) Když si se začal(a) učit slovní druhy, který ze slovních druhů byl nejlépe učitelem vysvětlen? **a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 h) 8 i) 9 j) 10**

10) Jaký slovní druh by jsi chtěl(a) objasnit podrobněji, popř. doplnit informace, či rozšířit vědomosti? **a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5 f) 6 g) 7 h) 8 i) 9 j) 10**

Příloha F - Ukázky jazykových příruček pro určování slovních druhů pro žáky ZŠ

SLOVNÍ DRUHY - OHEBNÉ A SKLOŇOVÁNÍ - ZÁJMENA	
Zájmena - jsou slova, která zastupují názvy osob, zvířat, věcí, vlastností a dětí nebo na ně ukazují. (Jejich význam je patrný právě ze situace a souvislosti.)	
Určujeme je nich druh, rod, číslo, pád a vzor. Podle významu rozlišujeme různé druhy zájmen.	
DRUHY ZÁJMEN	
OSOBNÍ	- odkazují k mluvčímu, posluchači, k tomu, o kom (ženi) se mluví. - já, ty, on, ona, ono, my, vy, oni, ony, ona, se (uvážte!) - Já mám psa. Ty máš kočku. (My) Máme celý zvěřinec.
PŘÍKLADOVACÍ	- přivlastňujeme jím první, druhé nebo třetí osobu. - můj, tvůj, jeho, její, náš, váš, jejich, tvůj (uvážte!) - Můj tatínek je lékař. Nejeje maminka je kuchylníka. Copak asi říká jejich dědeček?
UKAZOVACÍ	- v řeči jimi ukazujeme na určitou osobu, zvíře, věc, vlastnost apod. - ten, tento, tenhle, onen, takový, týž, tenže, oám. - Tento chlapec nám ukázal cestu. Byl to týž, kterého jsme potkali už ve vlaku. Takový rodny hoch.
TÁZACÍ	- ptáme se jimi po osobě, zvířeti, věci nebo vlastnosti. Zájmena tázací jsou ve větních kázalích. - kdo, ob, jaký, který, či. - Kdo vypočítal druhé příklad? Jaký je jeho výsledek? Kterého učbu vypisujeme nyní?
VZTAŽNÁ	- připojují k sobě některé věty + souvětí. - kdo, ob, jaký, který, či, jenž. - Nevím, kdo našel to okno. Asi chlapec, který se schovával na střeše.
NEVURČITÁ	- jsou to zájmena, kterými říkáme neznámému, o kom nebo o čem je řeč, nebo to určujeme jen obecně. - někdo, něco, někdy, někdy, něčto, lehká, ležce, lehký, ležce, ležce... - někdo, něco, někdy, někdy, něčto, ležce, ležce, ležce... - Někdo mi koupil nové brusle. Asi nějaký hadny člověk. Něco mi říká, že to by měl být dělat.
ZÁPORNÁ	- popíráme jimi existence nějaké osoby, zvířata, věci... - nikdo, nic, nijaký, nič, žádný. - Nikdo o tom nic neví. Není to žádný dělat.

Zdroj: ⁷⁷

SLOVNÍ DRUHY	
OHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY Slova patří k ohebným slovním druhům mají různé tvary, kterými označují různé množství významů. Můžeme je slovíkovat nebo časovat.	1. PODSTATNÁ JMÉNA Měni tvary podle pádu, čísla a rodu (dům, domy, domem, domy, ...)
	2. PŘÍDAVNÁ JMÉNA Měni tvary podle pádu, čísla a rodu (mladý, mladší, mladě, mladě, ...)
	3. ZÁJMENA Měni tvary podle pádu a čísla (já, mě, mně, my, ...)
	4. ČÍSLOVKY Měni tvary podle pádu, zářetě i podle čísla a rodu (jeden, jednoho, jednomu, jedni, jedna, jedno, ...)
	5. SLOVBSA Urňe tvary sloves mění tvary podle osoby, čísla, času, (způsobu, rodu a vidu)* (čtu, čteš, čteš, čteš, jsem, budu číst, ...)
6. PŘELOVCE 7. PŘEPOJKY 8. SPOJKY 9. ČÁSTICE 10. ČTOSLOVCE	NEOHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY Slova patří k neohebným slovním druhům nemůžeme slovíkovat ani časovat.

Zdroj: ⁷⁶

SLOVNÍ DRUHY a vyjmenovaná slova	
PODSTATNÁ JMÉNA	... (text)
PŘÍDAVNÁ JMÉNA	... (text)

Zdroj: ⁷⁹

SLOVNÍ DRUHY I - OHEBNÉ A SKLOŇOVÁNÍ				
JEDNOTNÉ ČÍSLO		MNOŽNÉ ČÍSLO		
ROD MUŽSKÝ	ROD ŽENSKÝ	ROD ŽENSKÝ	ROD STŘEDNÍ	ROD STŘEDNÍ
1. PODSTATNÁ JMÉNA	2. PŘÍDAVNÁ JMÉNA	3. ZÁJMENA	4. ČÍSLOVKY	
... (text)	... (text)	... (text)	... (text)	

Zdroj: ⁷⁸

⁷⁶ Učebnice mapy.cz. [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.ucebnicemapy.cz/slovni-druhy-sklonovani-zajmen-tabulka-a4-.p.aspx>

⁷⁷ Školský servis, [online]. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolskyservis.cz/shop/images/vyc402bffffff.gif>

⁷⁸ Bux. cz, [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.bux.cz/knihy/40554-slovni-druhy-a-vyjmenovana-slova-strucny-prehled.html>

⁷⁹ Učebnice mapy.cz. [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.ucebnicemapy.cz/slovni-druhy-i-ohebné-a-sklonovani-tabulka-a4-.p.aspx>

Příloha G - Ukázky didaktických pomůcek pro žáky praktických škol

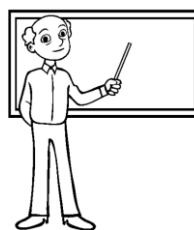
Pexeso 1

pes	vlk	kapr	čáp	páv	slon	had
autobus	list	mrak	vlak	penál	stůl	chléb
kluk	táta	tenista	řidič	opravář	bratr	hráč
kočka	myš	ryba	žížala	sova	moucha	koza

kost	vana	růže	lžička	tabule	květina	váza
paní	sestra	babička	servírka	učitelka	teta	atletka
dítě	kolo	pole	mýdlo	štěně	tele	máslo
sádlo	koleno	kotě	mléko	pero	sluně	Oko

Zdroj: ⁸⁰

Vymysli podle obrázku co nejvíce podstatných jmen a запиš je do řádků pod obrázkem

Zdroj: ⁸¹

⁸⁰ RŮŽIČKA, M., *Investice do rozvoje vzdělávání Kotva*. [online]. Základní škola praktická a mateřská škola speciální. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolacr.cz/cesky-jazyk>

⁸¹ RŮŽIČKA, M., *Investice do rozvoje vzdělávání Kotva*. [online]. Základní škola praktická a mateřská škola speciální. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolacr.cz/cesky-jazyk>

Podstatná jména rodu ženského na obrázcích vybarvi.

Zdroj: ⁸²

Slovní hra – Písmenkobraní

Zdroj: ⁸³

⁸² RŮŽIČKA, M., *Investice do rozvoje vzdělávání Kotva*. [online]. Základní škola praktická a mateřská škola speciální. [cit. 2014-12-29]. Dostupné z <http://www.skolacr.cz/cesky-jazyk>

⁸³ Centr shop. [online]. [cit. 2015-1-3]. Dostupné z <http://www.centishop.cz/hracky/slovni-hra-pismenkobrani-ean35A0459-skupPexi.php>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Matasová

Obor: Specializace v pedagogice - učitelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Klasifikace slovních druhů v současné spisovné češtině,
algoritmus poznávání slovních druhů na 1. st. ZŠ a speciálních
škol

Rok: 2015

Počet stran textu: 87

Celkový počet stran příloh: 18

Počet titulů českých použitých zdrojů: 28

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 17

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.